

## VSK Monitor 2015

Voortgangsrapportage Actieplan 'Naar een veiliger sportklimaat'

David Romijn

Janine van Kalmthout

Koen Breedveld



# **VSK Monitor 2015**

Voortgangsrapportage Actieplan 'Naar een veiliger sportklimaat'

in opdracht van Ministerie van Welzijn, Volksgezondheid en Sport

**David Romijn**  
**Janine van Kalmthout**  
**Koen Breedveld**

**Mulier Instituut**  
sociaal-wetenschappelijk sportonderzoek

Postbus 85445 | 3508 AK Utrecht  
Herculesplein 269 | 3584 AA Utrecht  
+31 (0)30 721 02 20 | [www.mulierinstituut.nl](http://www.mulierinstituut.nl)  
[info@mulierinstituut.nl](mailto:info@mulierinstituut.nl) | [@mulierinstituut](https://twitter.com/mulierinstituut)

## Inhoudsopgave

<b>Management summary</b>	<b>7</b>
<b>1. Inleiding</b>	<b>9</b>
1.1 Actieplan Naar een veiliger sportklimaat	9
1.2 VSK-monitor 2015	13
1.3 Leeswijzer	14
<b>Deel I Naar een cultuurverandering</b>	<b>15</b>
<b>2. Communicatie en bewustwording</b>	<b>17</b>
2.1 Bonden	17
2.2 Verenigingsbestuurders, arbitrage en Nederlandse bevolking	20
2.3 Ouderbetrokkenheid	22
<b>3. Bereik VSK programma</b>	<b>25</b>
3.1 Overall bereik	25
3.2 Bestuurders	26
3.3 Technisch kader	31
3.4 Arbitrage	33
<b>4. Spelregels</b>	<b>37</b>
4.1 Verplicht spelregelbewijs en pre-match briefing	38
4.2 Aanleren van en bekendheid met spelregels	39
<b>5. Gedragsregels</b>	<b>43</b>
5.1 Bekendheid met gedragsregels	43
5.2 Invoeren en aanleren gedragsregels	44
<b>Deel II Excessen: incidentie en omgang</b>	<b>47</b>
<b>6. Incidentie en veiligheidsbeleving</b>	<b>49</b>
6.1 Excessen in de sport	49
6.2 Verenigingsbestuurders	50
6.3 Arbitrage	55
6.4 De (sportende) Nederlander	56
<b>7. Omgang excessen</b>	<b>63</b>
7.1 Protocol effectieve aanpak excessen	64
7.2 Protocol molestatie scheidsrechters/officials	65
7.3 Vertrouwenscontactpersonen bij verenigingen	65
7.4 Bestuurlijke reactie op (zwaar) ongewenst gedrag	66

<b>8.</b>	<b>Tuchtrecht</b>	<b>69</b>
8.1	Zwaarder bestraffen geweld tegen officials	69
8.2	Sportbrede kennisdeling bij excessen	69
8.3	Transparante reglementen en adequate tuchtrechtspraak	70
<b>9.</b>	<b>Integraal veiligheidsbeleid</b>	<b>73</b>
<b>Deel III: VSK in perspectief</b>		<b>77</b>
<b>10.</b>	<b>Visie experts en verenigingen</b>	<b>79</b>
10.1	Opbrengsten VSK-programma	79
10.2	Het programma en de veiligheid van het sportklimaat	82
10.3	De toekomst van VSK	85
10.4	Rondetafelgesprek experts	87
10.5	Perspectief vanuit de verenigingen	89
<b>11.</b>	<b>Conclusies</b>	<b>93</b>
<b>Literatuur</b>		<b>97</b>
<b>Bijlage 1 - Bronnen</b>		<b>99</b>
<b>Bijlage 2 - Brontabellen</b>		<b>105</b>
<b>Bijlage 3 - Aangesloten organisaties bij ISR</b>		<b>123</b>
<b>Bijlage 4 - Overzicht input experts</b>		<b>125</b>

## Management summary

Het programma Naar een veiliger sportklimaat (VSK) ging in 2011 van start. Het programma loopt tot en met 2016. Voor de uitvoering van het programma is € 39 miljoen beschikbaar. De aanpak is zowel gericht op het optreden tegen misstanden (curatief) als het voorkómen van dergelijke misstanden (preventief). In deze VSK Monitor 2015 hebben we de balans opgemaakt van het programma tot nu toe. Daarbij is gekeken naar hetgeen gebeurd is binnen het programma, wie er met het programma bereikt zijn en wat daarvan vooralsnog de betekenis is geweest voor een veilig sociaal klimaat in de Nederlandse sport. Hiervoor is geput uit gegevens die zijn verkregen uit enquêtes onder sportbetrokkenen (sporters, arbiters, bestuurders), bevolkingsonderzoeken, registraties die plaatsvinden binnen het programma zelf, en gesprekken met experts van binnen en buiten het programma.

### Deel I Naar een cultuurverandering

- 42 bonden zijn bij het programma betrokken geweest. Op dit moment worden 17 bonden actief bij het programma betrokken.
- Onder VSK-bonden staat 'VSK' gemiddeld op plaats 5 in een lijst van twaalf prioriteiten. Dat is drie plekken hoger dan in 2013. Voor niet VSK-bonden staat VSK in 2015 op plaats 10 (2013 plaats elf).
- 6.746 verenigingen hebben een of meer VSK-producten afgenomen, 3.561 verenigingen hebben twee of meer VSK-producten afgenomen. Doelstelling was om eind 2016 7.500 verenigingen bij het programma te hebben betrokken.
- 60% van de scheidsrechters en 45% van de verenigingsbestuurders kent het programma (voetbal: 52% van de bestuurders). Voor beide groepen geldt dat het aandeel betrokkenen dat het plan ook inhoudelijk kent, de afgelopen jaren is gestegen. Onder de bevolking kent 18% het programma.
- 80% van de verenigingen is bekend met een van de tools/interventies die binnen het programma zijn ontwikkeld. Bekendste tools zijn de VOG-verklaringen (55%) en theatervoorstelling 'Wel winnen hé!' (40%).
- Onder sportbestuurders stegen tussen 2013 en 2015 zowel de noodzaak om aandacht te besteden aan VSK als het bewustzijn van de eigen rol hierin. Onder de bevolking werd het gevoel van urgentie juist minder.
- 54% van de verenigingen is actief in het voorkomen van ongewenste praktijken, meer dan in 2013. Van de voetbalverenigingen was 82% actief in 2015 (2013 77%).
- 87% van de verenigingen heeft inmiddels één of meerdere regelingen ten aanzien van gewenst en/of ongewenst gedrag (2007 74%). In het voetbal is dit aandeel 94 procent.
- Bij 36% van de sportverenigingen is er voorafgaand aan de wedstrijden een 'pre-match briefing'. Bij voetbal en andere teamsporten komt dat vaker voor (resp. 45% en 41%).
- 67% van de verenigingen vindt dat leden de spel- en wedstrijdregels moeten leren kennen (2013 58%). In het voetbal was deze ontwikkeling aanzienlijk sterker (resp. 34% en 79%).
- 43 procent van de arbiters denkt dat sporters goed op de hoogte zijn van de nieuw ingevoerde spelregels in de betreffende sport. In 2013 waren meer arbiters daarvan overtuigd (53%).

### Deel II Excessen: incidentie en omgang

- Tussen 2011/'12 en 2014/'15 is het aantal bij de KNVB geregistreerde wedstrijden met excessen gedaald van 306 naar 211.
- De hulplijn Sport en Geweld werd in '14-'15 110 keer bereikt. Gemiddeld zijn dat 2,7 meldingen per week (2013/'14 3,5 meldingen per week).

- 56% van de verenigingsbestuurders is in het afgelopen jaar geconfronteerd met enige vorm van ongewenst gedrag bij of rondom sportwedstrijden of heeft hier klachten over gehad (2013 49%). Onder de voetbalbestuurders geeft 94% aan met ongewenst gedrag te zijn geconfronteerd (2013 81%).
- 64% van de bondscheidsrechters is de afgelopen 12 maanden op enig moment geconfronteerd met een of meer vormen van wangedrag (geen verandering ten opzichte van 2013).
- 38% van de sporters heeft in de afgelopen 12 maanden met ongewenst gedrag te maken gehad (geen verandering ten opzichte van 2013).
- 93% van de verenigingsbestuurders voelt zich nooit onveilig in de sport (2013 90%). Bestuurders van voetbalverenigingen rapporteren minder vaak (78%) dan bestuurders sportbreed dat ze zich nooit onveilig voelen in de sport (2013 73%).
- De bondsarbiters zijn zich in de afgelopen 12 maanden nauwelijks veiliger of onveiliger gaan voelen in de sport.
- Onder de sportende bevolking voelt 76% zich veilig op en rondom sportwedstrijden (2013 73%).
- Bij 87 voetbalverenigingen hebben tot nu projecten gelopen om in samenwerking met bureau Halt te komen tot een lokale ketenaanpak.
- Bij het in mei 2014 gelanceerde Vertrouwenspunt Sport gelanceerd zijn sindsdien bijna tweehonderd meldingen binnengekomen.
- 72 van de 76 sportbonden hebben een bij NOC\*NSF geregistreerde vertrouwenscontactpersoon aangesteld. 42% van de verenigingen heeft een vertrouwens(contact)persoon aangesteld. In 2013 was dat nog 38% en in 2008 21%. In het voetbal liggen die cijfers iets hoger en was de groei sinds 2013 iets geprononceerder (34% in 2013, 52% in 2015).
- Sinds 2012 hebben 25.281 vrijwilligers gebruik gemaakt van de regeling om VOG vergoed of gratis te krijgen.

## Conclusie

Vastgesteld wordt dat 'VSK' voor bonden, verenigingskader, en arbiters, een impuls heeft betekend om met het thema aan de slag te gaan, en dat er op en rond de Nederlandse sportvelden meer aandacht is gekomen voor het sociale klimaat. Dat heeft geleid tot benoembare successen. De bewustwording en de ontvankelijkheid voor het thema onder sportbestuurders is gegroeid, het aantal excessen is gedaald en sporters lijken zich weer iets veiliger te gaan voelen op en rond het veld. Voor veel bonden geldt dat de samenwerking tussen bond en verenigingen is verbeterd, binnen de deelnemende verenigingen is het kader versterkt. Daarmee zijn belangrijke randvoorwaarden geschapen om te werken aan de veiligheid van het sportklimaat.

Tegelijk geldt ook dat de strijd nog niet gestreden is. Nog steeds doen zich excessen voor. De beleefde veiligheid lijkt zich in een positieve richting te ontwikkelen, maar voor zover er verschillen zijn, zijn die eerder gradueel en dan revolutionair. VSK laten doordringen in de haarvaten van de sport vraagt om een lange adem. De dialoog met ouders vergt nog aandacht, experimenten met spelregels en arbitrage zijn nog gaande en een lokale ketenaanpak realiseren vereist een nieuwe manier van denken en het opbouwen van vertrouwen. De ontwikkelde VSK 'producten' bieden daartoe kansen, evenals het feit dat er binnen opleidingen aandacht is gekomen voor VSK. Deze producten mogen niet in de kast verdwijnen, en vragen om borging (onderhoud, follow-up, implementatie). Geadviseerd wordt dat de sport in het thema blijft investeren. Belangrijke vraag daarbij voor de toekomst is om de scope van het programma te bepalen.



# 1. Inleiding

Voor u ligt de derde meting in het kader van de 'VSK Monitor' zoals die op verzoek van het ministerie van VWS door het Mulier Instituut jaarlijks wordt opgesteld. Eerdere metingen zijn in 2013 en 2014 verschenen (Romijn, Van Kalmthout en Breedveld 2013, 2014). VSK staat voor Naar een veiliger sportklimaat, de naam van het actieplan dat in april 2011 door minister Schippers is gepresenteerd, en waarin onder leiding van NOC\*NSF aan het terugdringen van ongewenst gedrag op en om de Nederlandse sportvelden wordt gewerkt.

Doel van de VSK Monitor is om politici, beleidsmakers en andere geïnteresseerden in het programma te informeren over:

1. De voortgang die met het VSK-programma is geboekt (lopen de onderdelen op koers, waar moet evt. worden bijgestuurd?);
2. De groepen en organisaties die met het programma worden bereikt;
3. En de betekenis daarvan in termen van gewenst en ongewenst gedrag en de veiligheid binnen het Nederlandse sportklimaat.

Evenals bij de vorige metingen is voor deze monitor uit een groot aantal bronnen geput, afkomstig van meerdere organisaties en partijen, waaronder ook informatie die uit het programma zelf afkomstig is. Een deel van de data is verzameld door medewerkers van het Mulier Instituut. In aanvulling daarop heeft het Mulier Instituut geadviseerd bij dataverzamelingen door derden, heeft het kennis genomen van de uitkomsten van deze onderzoeken en heeft het de betekenis van die uitkomsten geprobeerd te duiden. Tot slot zijn alle data door het Mulier Instituut geïntegreerd in de voorliggende rapportage.

Alvorens nader in te gaan op de opzet van deze monitor en de opzet van de rapportage, gaan we in op de achtergronden en inhoud van het Actieplan Naar een veiliger sportklimaat.

## 1.1 Actieplan Naar een veiliger sportklimaat

Zorgen om hoe er wordt gesport, of men regels respecteert en om weet te gaan met verlies, zijn niet nieuw. Als in de jaren zeventig een inventarisatie wordt gemaakt van belangrijke toekomstige thema's in de sport, wordt daarbij ook 'spelverruwing' genoemd (Jacobs en Kamphorst, 1976). Ook in de jaren negentig zijn 'fair play' en 'normen en waarden in de sport' belangrijke thema's, zowel in sportbeleid als in sportonderzoek.

Omgangsvormen in de sport worden opnieuw een thema als secretaris-generaal Roel Bekker tijdens een lezing op het VSG congres van 2006 enerzijds de kracht van sport bewierookt, maar anderzijds ook misstanden in de sport hekelt. Mede naar aanleiding van die uitlatingen verricht het SCP twee studies naar het onderwerp (SCP 2007, 2008) en wordt in 2009 het programma Samen voor Sportiviteit en Respect gestart (SSR). SSR loopt tot en met 2012 en wordt getrokken door de KNHB (hockeybond). Daarnaast participeren in het programma tien andere bonden en NOC\*NSF. Het accent van het programma ligt op bewustzijnsverandering en equiperen van verenigingsbestuurders. Daarin worden een aantal slagen gemaakt: meer verenigingsbestuurders herkennen de problematiek en zijn zich bewust van de noodzaak om aan de cultuur binnen hun vereniging te werken (Lucassen et al. 2012).

SSR loopt nog als minister Schippers in 2010 aantreedt. Het kabinet geeft een hoge prioriteit aan veiligheidsbeleid en staat een hardere lijn voor, met meer aandacht voor repressie ('zero tolerance').

Dat is ook zichtbaar in het actieplan dat de minister in april 2011 presenteert (VWS 2011). Onder leiding van sportkoepel NOC\*NSF, en met leidende rollen voor met name de KNVB en de KNHB, gaan 30 bonden aan de slag om het sociale klimaat op en rond de sportvelden te verbeteren. Een eerste uitwerking van de plannen volgt later dat jaar, in november. Daarmee gaat het programma, dat loopt tot en met 2016, formeel van start. De dood van grensrechter Richard Nieuwenhuizen, op maandag 3 december 2012<sup>1</sup>, leidt daarbij tot een intensivering van het actieplan, onder andere richting ouders en de ketenaanpak van de KNVB (VWS 2013).

De insteek van het actieplan is zowel preventief als curatief. Met het actieplan wordt ingezet op het voorkomen van ongewenst gedrag én op het stimuleren van gewenst gedrag. Tegelijkertijd is bij excessen *zero tolerance* het uitgangspunt. De Rijksoverheid zet daarbij in op zeven thema's (tabel 1.1).

**Tabel 1.1 Maatregelen en ambities Rijksoverheid VSK-programma**

Maatregelen	Ambitie
1. Maatregelen gericht op <u>spelregels</u>	<i>Sporters, ouders, trainers en coaches hebben kennis genomen van de spelregels die gelden in de sport. Bovendien worden spelregels gewijzigd ter bevordering van de veiligheid op het veld en het spelplezier.</i>
2. Maatregelen gericht op het <u>tuchtrecht</u>	<i>Elke bij NOC*NSF aangesloten sportbond heeft een transparant en uniform systeem van reglementen met bezwaar- en beroepsprocedures, zowel voor competitie als voor algemeen tuchtrecht, doping en seksuele intimidatie, gebaseerd op een sportbrede blauwdruk tuchtrecht.</i>
3. Maatregelen gericht op <u>gedragsregels</u>	<i>Gedragsregels nemen een prominente plaats in om ongewenst gedrag in de sport aan te pakken en te voorkomen.</i>
4. Maatregelen van de sport gericht op <u>excessen</u>	<i>Sportverenigingen en tuchtcommissies kunnen aangifte doen van een geconstateerd strafbaar feit bij de politie, en sancties voor excessieve overtredingen sluiten beter aan bij de verwachtingen uit de sport en de maatschappij. Daarnaast kan het OM een zwaardere strafafs stellen waardoor scheidsrechters/officials een extra beschermde positie genieten, vergelijkbaar aan die van ambtsdragers.</i>
5. Maatregelen van politie en justitie gericht op <u>excessen</u>	
6. Aansluiting van sport bij (lokaal) integraal <u>veiligheidsbeleid</u>	<i>Sport, politie, welzijnorganisaties en hulpverleners op lokaal niveau werken samen. Daar waar wenselijk zijn afspraken vastgelegd in een integraal veiligheidsbeleid, gericht op het voorkomen en het aanpakken van ongewenst gedrag en excessen in de sport.</i>
7. Maatregelen gericht op <u>vrijwilligers</u> in de sport	<i>Alle bij NOC*NSF aangesloten sportbonden zijn op de hoogte van het actieplan 'Naar een veiliger sportklimaat' en bestuurders, trainers, coaches, scheidsrechters, ouders en (jeugd)sporters zijn zich bewust van het belang van gewenst gedrag in de sport.</i>
7a Ondersteunen bestuurders	<i>Bestuurders van 30 bonden maken gebruik van de principes vanuit de modules 'Sportief Besturen'. Daarnaast maken bestuurders binnen deze bonden gebruik van de ontwikkelde handboeken en toolkits.</i>
7b Ondersteunen trainers en coaches	<i>Trainers, coaches en jeugdleiders van de relevante sportbonden/partijen hebben de benodigde vaardigheden om te functioneren in een veiliger sportklimaat en de bonden hebben dit verankerd in hun opleidingsaanbod. Bovendien zijn de huidige trainers, coaches en begeleiders van deze bonden bijgeschoold op deze vaardigheden.</i>
7c Ondersteunen scheidsrechters	<i>Nieuwe officials worden standaard geschoold in weerbaarheid en huidige officials van de bond (niveau 3 en hoger) zijn bijgeschoold. Daarnaast wordt gebruikgemaakt van een sportbreed format waarin scheidsrechters worden begeleid met het omgaan van ongewenst gedrag en escalaties op en rondom het veld.</i>

<sup>1</sup> De grensrechter overlijdt de dag nadat hij is geschopt tijdens de wedstrijd SC Buitenboys B3 – SV Nieuw Sloten B1. De KNVB organiseert daarop meerdere sessies met clubbestuurders, en zal later onder andere aanpassingen doorvoeren in haar sanctiebeleid (tijdstraffen i.p.v. gele kaarten, strengere straffen).

Door de trekkers van het programma (NOC\*NSF, KNVB en KNHB) zijn deze zeven thema's in de volgende tien ambities vertaald:

**Tabel 1.2 Ambities VSK-programma zoals opgesteld door VSK-programmaleiding**

- 
1. 7.500 verenigingsbesturen maken zich hard voor het thema Sportiviteit & Respect in hun sport.
  2. 25.000 trainers, coaches en jeugdleiders zijn opgeleid op het gebied van sociaal pedagogische vaardigheden, en kunnen beter omgaan met ongewenst gedrag.
  3. 5.000 sportverenigingen hebben een traject doorlopen ter verbetering van hun sociaal pedagogisch klimaat.
  4. 5.000 sportverenigingen communiceren expliciet met sporters en ouders over gewenst gedrag op en rond het veld.
  5. Alle risicovolle sportverenigingen worden succesvol begeleid.
  6. Topsporters, inclusief nationale teams, zetten zich in als ambassadeur.
  7. Spelregels die een positieve invloed op het spel hebben, zullen breed worden uitgedragen.
  8. Sportbrede aanpak van excessen in de sport, in samenwerking met politie/justitie.
  9. Effectief tuchtrecht van goede kwaliteit voor elke sportbond.
  10. Voor elke wedstrijd een competente scheidsrechter, speciaal getraind in weerbaarheid.
- 

Bron: NOC\*NSF (2012)

### **Werkwijze**

Bij aanvang van het programma waren NOC\*NSF in samenwerking met de KNVB, de KNHB en de overige sportbonden, de ministeries van VWS en Veiligheid en Justitie (V&J), Maatschappelijke Ondernemers groep (MOgroep) en de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG) betrokken. In de praktijk zijn de MOgroep en de Vereniging van Nederlandse Gemeenten in de uitvoering niet betrokken. De aandacht gaat in het actieplan vooral uit naar sportverenigingen, en de partijen die in een ketenaanpak met verenigingen aan een veiliger sportklimaat kunnen bijdragen, (jeugdzorg, gemeente, politie, sinds 2013 ook ouders). Bewegingsonderwijs en het 'ongeorganiseerde sporten' blijven in het actieplan buiten beschouwing.

NOC\*NSF ontvangt als uitvoerder van dit programma 39 miljoen euro en heeft voor de uitvoering een VSK-programma opgezet. Dit programma wordt in een nauwe samenwerking tussen NOC\*NSF, KNVB en KNHB uitgevoerd. Deze bonden leveren ieder een vertegenwoordiger voor het kernteam VSK<sup>2</sup>, dat eindverantwoordelijk is voor het programma. Het kernteam komt maandelijks bijeen voor een overleg op hoofdlijnen.

Ieder jaar stelt het kernteam een programmaplan op. Bij NOC\*NSF aangesloten bonden kunnen, voorafgaand daaraan in de periode van 1 oktober tot 1 december, aangeven op welke manier zij een bijdrage aan het realiseren van de programmadoelstellingen willen leveren. Het programmaplan wordt

<sup>2</sup> Het kernteam bestaat per oktober 2015 uit: Marijke Fleuren, adviseur (thans voorzitter European Hockey Federation, daarvoor KNHB); Jan Dirk van der Zee (directeur KNVB amateurvoetbal), Erik Lenselink (manager Sportontwikkeling bij NOC\*NSF) en Ary Hordijk (programmamanager VSK).

vervolgens voor advies aan de stuurgroep VSK<sup>3</sup> en aan het NOC\*NSF expertpanel sportparticipatie<sup>4</sup> voorgelegd. Tot slot vindt door het bestuur van NOC\*NSF besluitvorming plaats. Periodiek heeft het kernteam VSK overleg met de stuurgroep VSK en met het ministerie van VWS over de koers van het programma.

Het budgettaire kader voor het VSK-programma 2015 en 2016 is minder geworden ten gevolge van de intensivering van de voorafgaande jaren. Na overleg met het ministerie van VWS en de Stuurgroep VSK heeft dat geleid tot de volgende uitgangspunten voor deelname door bonden aan het VSK-programma in 2015 en 2016:

- Focus op bonden die vanuit een duidelijke visie succesvol bezig zijn;
- Focus op bonden die vanuit een duidelijke visie ook een wezenlijke bijdrage leveren aan de doelstellingen van het actieplan VSK;
- Focus op bewezen effectieve aanpakken met bewezen rendement;
- Meer flexibiliteit voor de bonden in de werkwijze 2015 en 2016;
- De *legacy* van het programma VSK vastleggen en het gedachtegoed van het programma borgen.

In totaal nemen in 2015 17 bonden direct aan het VSK-programma deel, bij de start van het programma was dat een aantal van 42 direct betrokken bonden. Voor de bonden die niet direct (meer) aan het VSK-programma in 2015 deelnemen, zijn de ontwikkelde VSK-producten, zoals bijscholings- en verenigingstrajecten, de digitale versie van de verenigingsbox en TV Sportplezier beschikbaar gebleven. Ook stellen de deelnemende bonden hun ervaring en kennis gevraagd en ongevraagd ter beschikking van de niet direct deelnemende bonden.

Voor de uitvoering van de werkzaamheden zijn bij de start in 2011 zes inhoudelijke deelprogramma's onderscheiden:

- Bewustwording en communicatie
- Verenigingen en bestuurders
- Trainers, coaches en begeleiders
- Scheidsrechters/officials
- Effectief tuchtrecht
- Aanpak excessen

Daarnaast is er een apart programma 'Evaluatie en monitoring'. In 2014 zijn er twee deelprogramma's bijgekomen, te weten:

- Ouders
- Ketenaanpak.

<sup>3</sup> De stuurgroep bestaat per oktober 2015 uit de directeuren van de KNHS, KNLTB, KNZB, NBB, Watersportverbond, KNVB, KNHB, en NOC\*NSF.

<sup>4</sup> Het 'expertpanel sportparticipatie' is ingesteld d.m.v. de vaststelling van de notitie 'Governance Bestedingsplan Sportagenda' in de Algemene Vergadering van NOC\*NSF van november 2012. De leden van het panel zijn per oktober 2015: Maarten van Bottenburg (Universiteit Utrecht, voorzitter), Peter van Veen (Gemeente Rotterdam), Jan Willem Landré (Atletiekunie), Sjors Brouwer (KNVB) en Guido Davio (KNHB).

De dagelijkse uitvoering van het jaarprogramma is in handen van een programmamanager en zeven (assistent-)projectleiders. De medewerkers van het programmateam zijn overwegend afkomstig van NOC\*NSF, KNVB, KNHB en een enkele andere bond. De projectleiders treffen elkaar regelmatig<sup>5</sup>. Bijna alle programmamedewerkers zijn voor een of meer bonden contactpersoon/aanspreekpunt. Verder zijn er vaste overlegmomenten, veelal op kwartaalbasis, met vertegenwoordigers van bonden.

Het Nederlands Instituut voor Sport en Bewegen (NISB) is in 2015 in opdracht van het ministerie van VWS gestart met het inzichtelijk maken van de kwaliteit van de diverse VSK-interventies. Eind 2014 werd hiervoor de officiële opdracht gegeven. Het doel is om de 'producten' (trainingen/workshops/tools) en interventies die binnen VSK worden uitgezet op kwaliteit te beoordelen. Hiervoor is door het NISB een systematiek ontwikkeld en uitgerold voor de 'producten' en worden de interventies via Effectief Actief beoordeeld. Aan het einde van 2015 zijn alle producten en interventies - circa dertig stuks - van een kwaliteitsoordeel voorzien. Daarnaast kijkt NISB in hoeverre de verschillende producten aan gedragsverandering bij de verschillende actoren (trainers/coaches, bestuurders, arbitrerend kader en ouders) bijdragen. Dit om eventuele witte vlekken, overlap en logische samenhang tussen producten te analyseren. Deze analyse is bedoeld om naast de individuele producten ook het totale VSK-productaanbod te beoordelen. Verder heeft NISB het themadossier 'pedagogisch klimaat' ingericht. Dit staat sinds 18 december 2014 online (<http://www.nisb.nl/themadossiers/pedagogisch-sportklimaat.html>).

## 1.2 VSK-monitor 2015

In dit rapport bieden we, evenals bij de vorige twee monitors, een actueel overzicht van de voortgang en het bereik van het VSK-programma. De metingen van 2013 en 2015 zijn daarbij uitgebreider van opzet dan de (tussen-)meting in 2014.

Bronnen die we in 2014 gebruikten en waarvan geactualiseerde cijfers in deze rapportage staan, betreffen:

1. Cijfers over het bereik van het programma, afkomstig uit het registratiesysteem Regis en van de Academie voor Sportkader (ASK);
2. Cijfers over incidenten in het amateurvoetbal, afkomstig van de KNVB;
3. Cijfers van NOC\*NSF over de betrokkenheid van bonden bij het VSK-programma;
4. Diepte-interviews met 14 experts;
5. Informatie van onder andere bureau Halt, het ministerie van Justitie en NISB over hun betrokkenheid bij het programma.

Verder zijn voor deze monitor aanvullende gegevens verzameld die er veelal niet waren in de tussenmeting van 2014 (maar wel in de nulmeting van 2013). Dit betreft bijvoorbeeld:

1. Een peiling naar de ervaringen van verenigingen met VSK onder het MI Verenigingspanel;
2. Een peiling van NOC\*NSF onder scheidsrechters en officials;

<sup>5</sup> Werken iedere woensdag vanuit een gezamenlijk werkplek in het Huis van de Sport in Nieuwegein en hebben daar tweewekelijks een projectleidersoverleg.

3. Peilingen onder de Nederlandse bevolking door zowel NOC\*NSF als door het Sociaal en Cultureel Planbureau;
4. Twee rondetafelgesprekken: één met een groep experts en één met een groep bestuurders van VSK-verenigingen.

De twee rondetafelgesprekken zijn benut om voorlopige uitkomsten uit de andere deelonderzoeken te duiden en om een beter beeld te krijgen over het verloop en de werkzame bestanddelen van het programma.

Waar uitkomsten gebaseerd zijn op steekproeven, zoals bij enquêtes, valt niet uit te sluiten dat kleine verschillen, van enkele 'procentpunten', soms op toeval berusten. De manier om daarmee om te gaan is te toetsen op 'statistische significantie'. Bij een groot aantal tabellen en figuren als in onderhavig rapport is het niet doenlijk om alle geconstateerde verschillen op significantie te toetsen. Wel is dat gebeurd in het conclusie hoofdstuk. Waar in dat hoofdstuk gesproken wordt van 'toe- of afname', van groei of van daling, is gecontroleerd of die verschillen groot genoeg zijn om het toeval redelijkerwijs uit te sluiten (kan op toeval / significantieniveau kleiner dan 5%).

In bijlage 1 is een uitgebreid overzicht van alle gebruikte bronnen opgenomen.

### 1.3 Leeswijzer

De rapportage is opgebouwd uit 3 delen. Na de inleiding staat in deel I de cultuurverandering centraal, die het VSK-programma tot stand wil brengen. Achtereenvolgens wordt ingegaan op communicatie en bewustwording bij betrokkenen, het bereik van de interventies in het programma en ontwikkelingen op het gebied van aandacht voor gedragsregels en spelregels.

In deel II vormen de incidentie en omgang met excessen en ander ongewenst gedrag het centrale onderwerp. In het eerste hoofdstuk van dit deel wordt de incidentie van ongewenst gedrag bij de verschillende groepen (verenigingsbestuurders, arbitrage, de (sportende) Nederlander) en het veiligheidsgevoel in de sport beschreven. Vervolgens wordt ingegaan op de omgang met excessen en het tuchtrecht.

Tot slot wordt in deel III het programma in perspectief geplaatst. Met experts van binnen en buiten het VSK-programma wordt teruggeblikt, vooruitgekeken en gereflecteerd op het verloop en de resultaten van het VSK-programma. Het rapport eindigt met een conclusie ten aanzien van de voortgang, het bereik en de betekenis van 'VSK'.

In bijlage 1 staan de gehanteerde bronnen beschreven en worden in bijlage 2 aanvullende brontabellen gepresenteerd.

## **Deel I: Naar een cultuurverandering**





## 2. Communicatie en bewustwording

De afgelopen jaren zijn de nodige communicatieactiviteiten ontwikkeld en uitgezet om in de sport gewenst gedrag te stimuleren en ongewenst gedrag te voorkomen. In dit hoofdstuk wordt eerst gekeken naar de communicatie en verankering van het thema VSK bij de bonden. Vervolgens wordt gekeken of de bekendheid van het VSK-actieplan en van de maatregelen zijn gestegen onder verenigingsbestuurders, scheidsrechters en Nederlanders en in hoeverre zij zich nog steeds bewust zijn van hun rol in het bevorderen van een veiliger sportklimaat.

### Ambitie

*Alle bij NOC\*NSF aangesloten sportbonden zijn op de hoogte van het actieplan 'Naar een veiliger sportklimaat' en bestuurders, trainers, coaches, scheidsrechters, ouders, (jeugd)sporters zijn zich bewust van het belang van gewenst gedrag in de sport.*

### Indicatoren

- Bonden/verenigingen doen aan campagnevoering/inzet van diverse communicatie-/educatiemiddelen en ambassadeurs ten bate van het creëren van een veilig sportklimaat.
- Aantal/percentage sportbonden dat meewerkt aan Actieplan VSK en het verankert.
- Aantal/percentage sportverenigingen dat meewerkt aan Actieplan VSK en het verankert.
- Naar aanleiding van het registratie/monitoringsysteem van de bond, ook het aantal/percentage risicovolle verenigingen dat meewerkt aan Actieplan VSK en het verankert.
- Aantal/percentage bestuurders, trainers, scheidsrechters, sporters en bezoekers dat Actieplan VSK kent.
- Aantal/percentage bestuurders, trainers, scheidsrechters, sporters en bezoekers dat de (nieuwe) maatregelen kent die op hen van toepassing zijn.
- Aantal/percentage bestuurders, trainers, scheidsrechters, sporters en bezoekers dat zich bewust is van noodzaak tot verbetering sportklimaat.
- Aantal/percentage bestuurders, trainers, scheidsrechters, sporters en bezoekers dat zich bewust is van eigen rol in verbetering sportklimaat.

### 2.1 Bonden

Het VSK-programma wordt primair via de sportbonden uitgerold. In 2012 waren 42 bonden betrokken, nu zijn dat er 17. Zij zijn belangrijke spelers in de uitvoering van het programma, het uitzetten van de verschillende interventies bij verenigingen, arbitrage, trainers/coaches en ouders. Communicatie, bewustwording en verankering van het thema bij de bonden zijn van belang voor de ontwikkeling van het VSK-programma.

### Communicatie

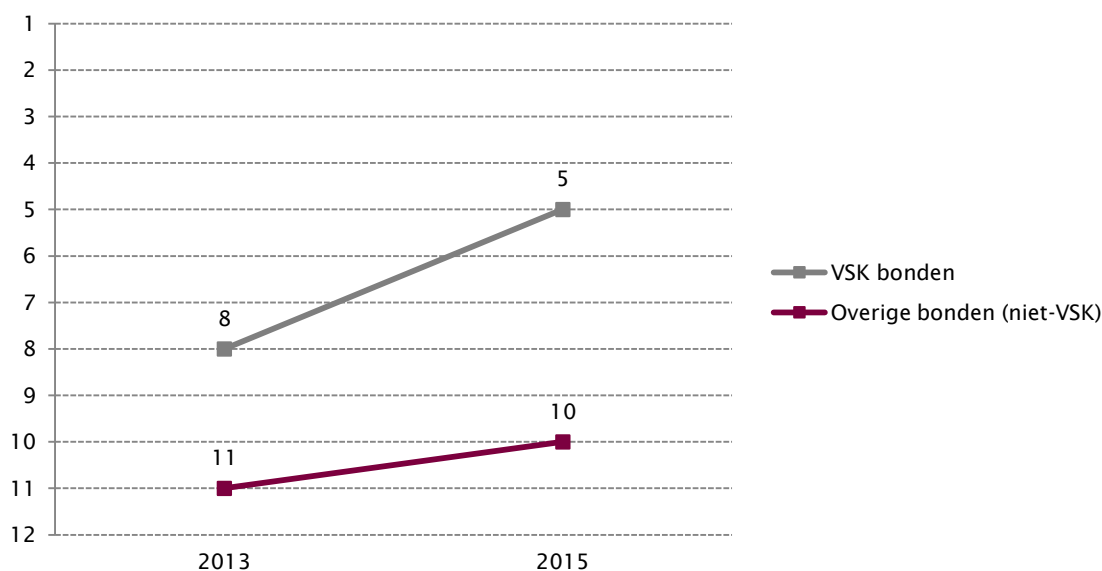
In 2014 en 2015 (peildatum: tot de zomer) werden de ambassadeurs van VSK - waaronder Michael van Praag, Kevin Blom, Mara Moberg, Daphne Koster en scheidsrechter Serdar Gözübüyük - twintig keer bij lokale en regionale bijeenkomsten ingezet. Minstens vier keer per maand verscheen in het afgelopen jaar een 'best practice' op de website [www.veiligsportklimaat.nl](http://www.veiligsportklimaat.nl). Deze website is in het voorjaar van 2015 vernieuwd.

Het e-zine van Veiligsportklimaat kwam in 2014 vijf keer uit en in 2015 vier keer. Per editie worden ongeveer 10.000 geabonneerde lezers per e-mail bereikt. Het twitteraccount @sportenrespect heeft 1.961 volgers op 1 september 2015.

## Bewustwording

Het VSK-programma is onder nagenoeg alle bonden bekend. Ook onder bonden die niet zelf aan het programma meedoen is het plan veelal bekend (89%). In totaal geeft in 2015 twee vijfde van de niet-VSK-bonden aan in de toekomst met VSK aan de slag te gaan (bijlage b2.3). In hoeverre heeft dit thema ook prioriteit binnen die bonden richting hun verenigingen en leden? In de bondenmonitor is gevraagd naar de prioriteit die aan diverse thema's wordt gegeven. Daaruit blijkt dat voor VSK-bonden het thema 'Bevorderen van sportief gedrag bij verenigingen en leden' gemiddeld op de vijfde plek van twaalf items is te vinden (figuur 2.1). Dat is drie plekken hoger dan in 2013. Voor niet VSK-bonden staat dit thema volgens de eigen bestuurders gemiddeld op plek tien van het prioriteitenlijstje (bijlage b2.2), nauwelijks hoger dan in 2013.

**Figuur 2.1 Ontwikkeling 'Bevorderen sportief gedrag bij verenigingen/leden' als prioriteit onder sportbonden, in gemiddelde plek op de ranglijst\***



\* Methode: Beschreven zijn verschillende taken die bonden hebben richting verenigingen en leden (een twaalfstal). De bonden ranken alle onderstaande taken op belangrijkheid, van 1 t/m 12. Hierbij geeft de bond het hoogste cijfer aan de activiteit die het hoogst op de beleidsagenda staat (12) en het laagste cijfer aan de activiteit die het laagst op de beleidsagenda staat (1).

Bron: NOC\*NSF, Bondenmonitor 2015, VSK peiling 2015

## VSK Bonden

Sinds 2014-2015 is de communicatie van het VSK-programma minder centraal georganiseerd. De deelnemende bonden hebben meer dan voorheen een eigen campagne die ze voor het voetlicht brengen. Enkele voorbeelden hiervan zijn:

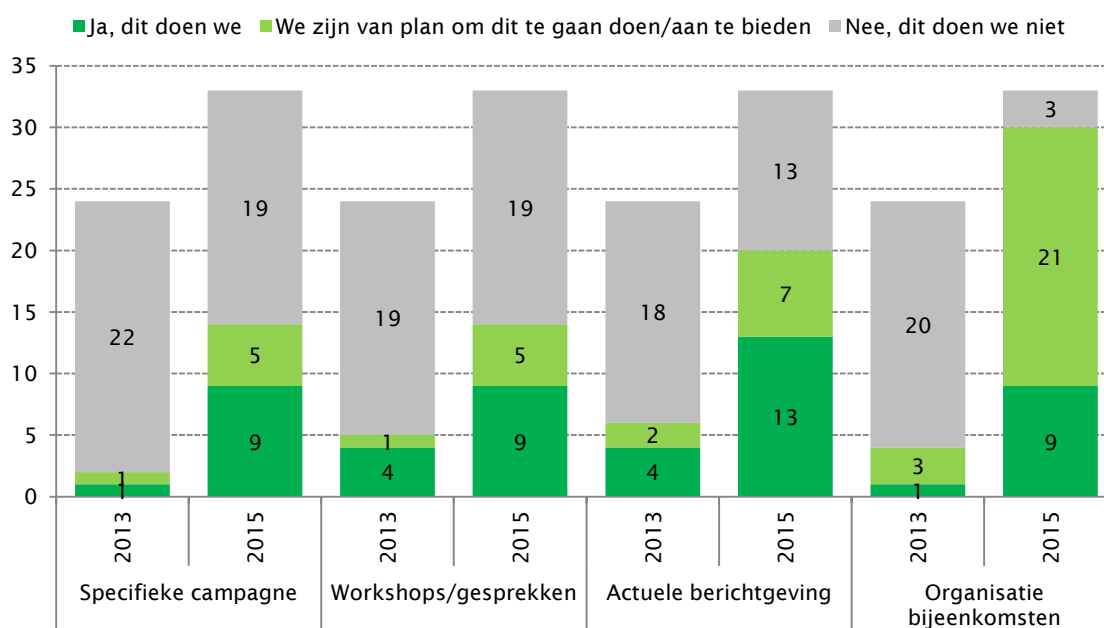
- KNZB lanceerde 'Code Blauw'. Een statement van KNZB en partners voor een veilig sportklimaat. Gekoppeld aan code blauw zijn: promotiematerialen, animatiefilm, actiekalender grensoverschrijdend gedrag, incidentenprotocol, dilemmaspel, banner vertrouwenspunt en social media campagne (Twitter, Instagram).

- KNLTB lanceerde 'Positief Sportief: 'Tennis wint als jij je niet verliest', en 'Jeugdtennis wint bij sportieve ouders'. Een campagne gericht op sportief gedrag van spelers en ouders in het bijzonder.
- NBB lanceerde actieplan 'Alles uit de kast voor een veilige coming-out' ten behoeve van homoacceptatie. Verenigingen kunnen, onder andere in samenwerking met Alliantie Gelijkspele, ontwikkelde workshops aanvragen.
- NTFU lanceerde 'De echte fietser laat van zich horen'. Een campagne gericht op het gedrag van wielrenners in het verkeer. Daaraan gelinkt: opleiding tot Wegkapitein.
- KNVB lanceerde 'De blauwe kaart'. Het doel van de Blauwe Kaart is verenigingen en leden stimuleren om een sportieve en plezierige wedstrijd van te maken. Na afloop van elke wedstrijd kunnen de D-, E- en F-teams de tegenstander een Blauwe Kaart uitreiken, waarmee het team voor de sportieve wedstrijd wordt beloond.
- KNKV lanceerde 'Korfbal zichtbaar sportief'. Een campagne, gericht op het bevorderen van sportief gedrag.
- Nevobo lanceerde de 'Week van het sportplezier'. Een campagne gericht op het bevorderen van plezier bij kinderen.

### Niet-VSK-bonden

Wanneer sportbonden niet aangesloten zijn bij het VSK-programma, betekent dit niet automatisch dat deze bonden geen aandacht voor een veilig sportklimaat hebben. Ook enkele niet-VSK-bonden zijn actief bezig met het bevorderen van sportief gedrag. Het aantal niet-VSK-bonden dat activiteiten ondernam groeide tussen 2013 en 2015 (figuur 2.2, bijlage b2.1). Met name via actuele berichtgeving op de website of social media besteden enkele van deze bonden aandacht aan de thematiek. Twee derde van deze bonden willen in de toekomst congressen of bijeenkomsten over dit thema gaan aanbieden.

**Figuur 2.2 Ondernomen activiteiten op het gebied van sportiviteit en respect door bonden die niet betrokken zijn bij VSK-programma, in absolute aantallen**

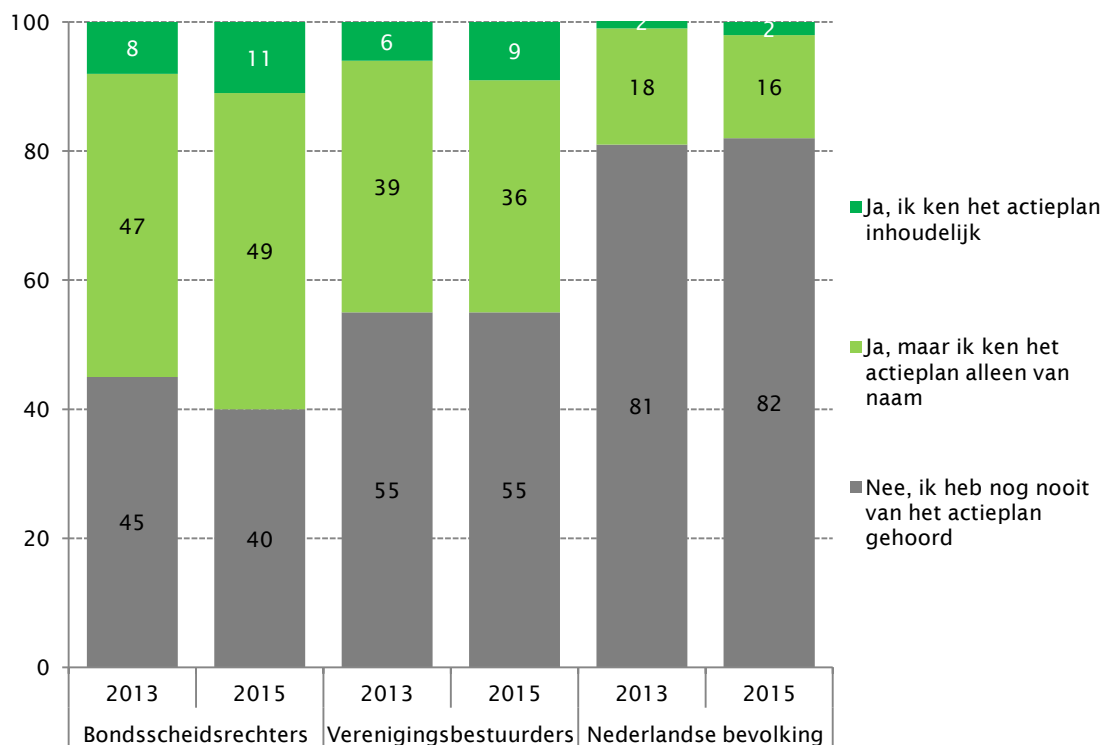


Bron: NOC\*NSF, Bondenmonitor 2015, VSK peiling 2015.

## 2.2 Verenigingsbestuurders, arbitrage en Nederlandse bevolking

Drie jaar na de start van het VSK-programma heeft vier op de vijf Nederlanders (82%) niet van VSK gehoord (figuur 2.3). Degene die het wel kennen, geven aan het alleen van naam te kennen. Ruim de helft van de verenigingsbestuurders (55%) heeft in 2015 nooit van het actieplan gehoord. Het aantal bestuurders dat het actieplan echt inhoudelijk kent, steeg tussen 2013 en 2015 van 6 naar 9 procent. Bij bestuurders van verenigingen met teamsporten is het actieplan beter bekend dan bij bestuurders van andere sporten (bijlage b2.5). Bestuurders van teamsportverenigingen kennen het actieplan vaker inhoudelijk dan de bestuurders van niet-teamsporten. Het aandeel voetbalbestuurders dat het programma kent - inhoudelijk of alleen van naam - is 52 procent. Het VSK-programma is onder bondsscheidsrechters beter bekend, hoewel zij ook vooral aangeven het programma eigenlijk alleen van naam te kennen.

Figuur 2.3 Bekendheid met het VSK-programma, in procenten

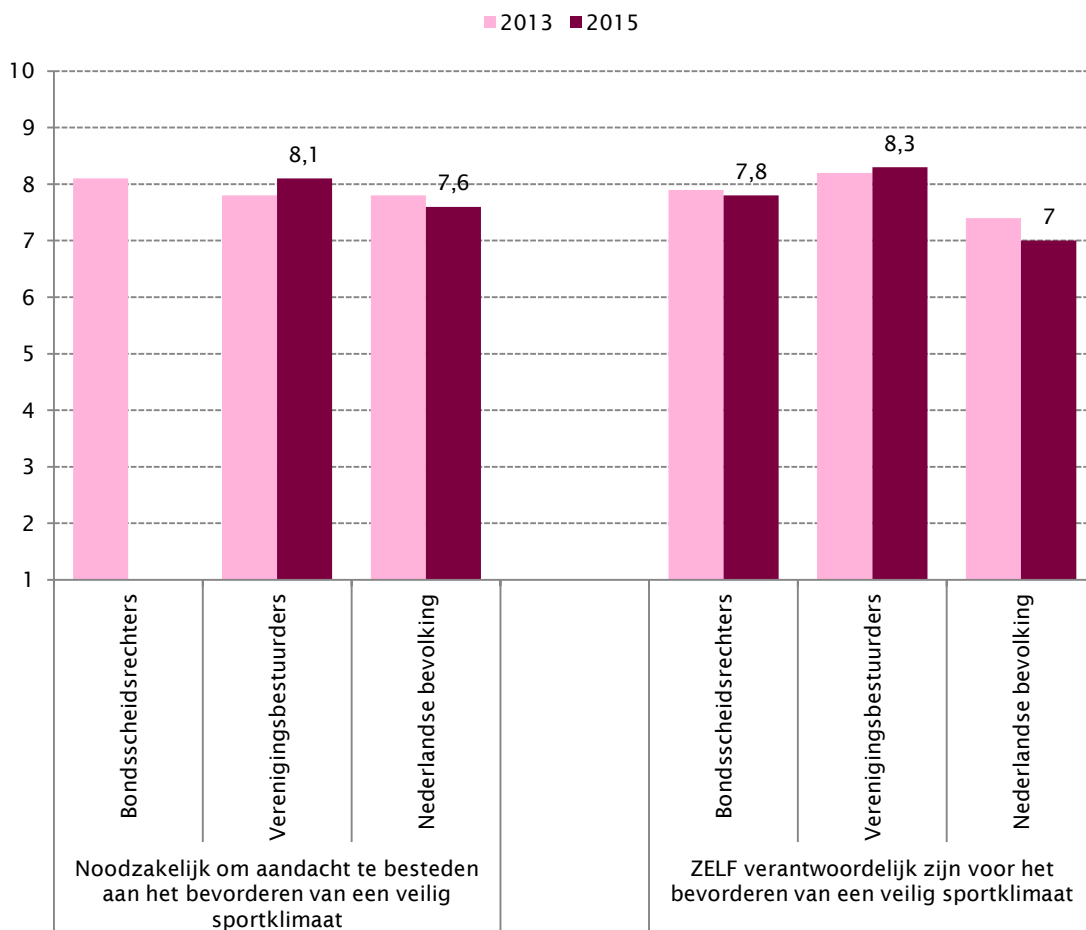


Bronnen: NOC\*NSF/Buro 7, Tevredenheidsmeting scheidsrechters/officials, peiling VSK 2013 en 2015; Mulier Instituut, Verenigingspeiling VSK 2013 en 2015; NOC\*NSF/GFK, NOC\*NSF Sportdeelname Index, VSK peiling 2013 en 2015.

### Bewustwording

De toegenomen urgentie onder sportbonden die bij het VSK-programma zijn betrokken om sportief gedrag onder leden en verenigingen te bevorderen, is ook terug te zien in de beleving van de verenigingsbestuurders. Zowel de noodzaak om aandacht te besteden aan VSK, als het bewustzijn van de eigen rol hierin, steeg tussen 2013 en 2015 (figuur 2.4). Deze ontwikkeling is extra opvallend omdat tegelijkertijd onder de gehele Nederlandse bevolking het gevoel van urgentie juist wat minder werd.

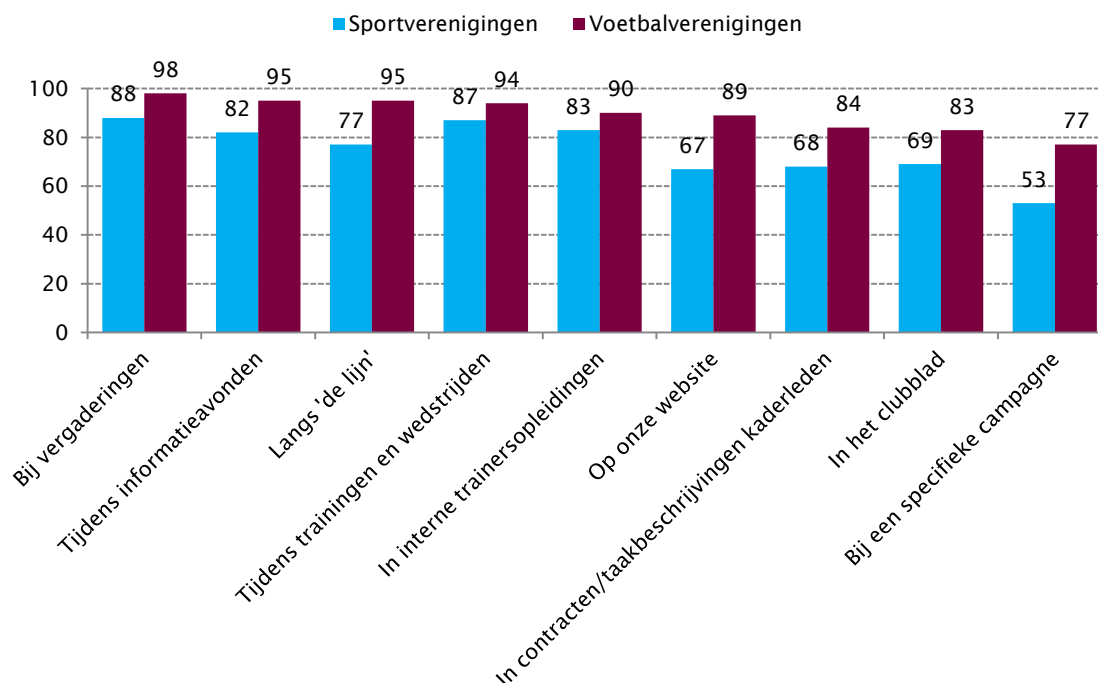
**Figuur 2.4 Noodzaak aandacht besteden aan en bewustzijn eigen rol in het bevorderen van een veilig sportklimaat (VSK), in gemiddelde score op schaal 1 tot 10**



Bronnen: NOC\*NSF/Buro 7, Tevredenheidsmeting Scheidsrechters/officials, peiling VSK 2013 en 2015; Mulier Instituut, Verenigingspeiling VSK 2013 en 2015; NOC\*NSF/GFK, NOC\*NSF Sportdeelname Index, VSK peiling 2013 en 2015.

Nagenoeg alle verenigingen met clubregels maken deze regels en eventuele overtredingen daarvan tijdens vergaderingen bespreekbaar (88%, figuur 2.5). In het voetbal vindt dit zelfs bij 98 procent van de verenigingen plaats. In het voetbal steeg het aantal verenigingsbestuurders dat aangaf de clubregels langs 'de lijn' bespreekbaar te maken van 89 naar 95 procent (bijlage b2.7). Daarmee loopt het voor op alle verenigingen sportbreed (77%). Voetbalbestuurders geven over de hele linie vaker aan dat zij clubregels en eventuele overtreding daarvan bespreken dan bestuurders sportbreed.

**Figuur 2.5 Mate waarin clubregels en eventuele overtreding daarvan door verenigingsbestuurders bespreekbaar gemaakt worden met leden, in procenten van verenigingen met clubregels**



Bron: Mulier Instituut, Verenigingspeiling VSK 2015.

## 2.3 Ouderbetrokkenheid

In 2014 zijn ouders als een nieuwe doelgroep van het VSK-programma toegevoegd. Om deze doelgroep te bereiken is een digitaal platform ontwikkeld waarin een dialoog tussen ouders en sportvereniging kan ontstaan. Dit platform Tv-Sportplezier werd op 2 juni 2014 geïntroduceerd bij het WK hockey in Den Haag.

### Activiteiten

Tv-Sportplezier biedt diverse informatieve hulpmiddelen, zoals videofilmmpjes, beschrijvingen van *best practices*, interviews, quizzen en polls en achtergrondartikelen. Verder organiseerde het programma 61 thema-avonden 'lang leve de sportouder!'. Daarnaast zijn webseminars over onderwerpen met betrekking tot het thema 'ouders op de sportclub' ontwikkeld.

Tv-Sportplezier kreeg een plek in de week van de opvoeding (5-12 oktober 2015) waarbij het 'opvoedgeschenk' (verspreid in een oplage van ongeveer 60.000 stuks) volledig in het teken van Sportplezier stond. Daarnaast kreeg Tv-Sportplezier aandacht in nationale en internationale sportevenementen, zoals de Euro Hockey League, NK zaalhockey, NK volleybal jeugd, WK beachvolleybal, bestuurderscongres van Nevobo, NHV en KNZB, NK schoolvoetbal KNVB en Ordina open KNLTB.

## Bereik

Ruim 500 verenigingen hebben zich aangemeld op Tv-Sportplezier. Dat is de helft van de doelstelling om eind 2016 duizend verenigingen te hebben aangemeld. De doelstelling om bonden nauw in de redactie te betrekken is al wel geslaagd. Negen bonden - waar acht waren beoogd - participeren in de redactie van Tv-Sportplezier.

**Tabel 2.1 ontwikkelingen Tv-Sportplezier, in absolute aantallen**

	Doelstellingen voor eind 2016	gerealiseerd in 2014(na 1 <sup>e</sup> maand)	gerealiseerd in 2015
Aangemelde sportverenigingen	1.000	200	537
Nauw betrokken bonden in de redactie	8	7	9

Bron: Aanlevering projectleiding VSK.

TV-Sportplezier richt zich via de partners op het bereiken van ouders. Enkele voorbeelden van deze partners zijn: Jeugdsportfonds, J/M voor ouders, Tym.nl, Bovenlander Sport fair, Aanvoerders, De Jongsters, Nederlands Jeugd Instituut.

Sinds 1 september 2014 (toen 3.149 likes) is het aantal likes op Facebook voor Tv-Sportplezier tot 4.033 toegenomen. Het aantal twitervolgers van @tvsporplezier steeg van 795 in september 2014 tot 1.273 op 1 september 2015. Het YouTube-kanaal Tv-sportplezier heeft 33 abonnees en publiceert sinds de oprichting 31 filmpjes. Het meest bekeken filmpje werd 1.910 keer gezien.





### 3. Bereik VSK programma

Voor het VSK-programma is het bij het uitrollen van maatregelen van groot belang om het kader dat actief is in de sport te bereiken. Zij zijn namelijk zowel gebruikers als uitvoerders van het programma. Alle kaderleden, in welke functie dan ook, hebben hun rol in het bewerkstelligen van een veilig sportklimaat. Het VSK-programma besteedt veel aandacht aan kwaliteitsverbetering onder het kader: verenigingsbestuurders, technisch kader (trainers/coaches) en scheidsrechters. In dit hoofdstuk wordt inzicht gegeven in het bereik van de verschillende interventies, de producten die in het VSK-programma voor de verschillende kaderleden zijn ontwikkeld.

#### **Ambitie - Bestuurders**

*Bestuurders van dertig bonden maken gebruik van de principes vanuit de modules 'Sportief Besturen'. Daarnaast maken bestuurders binnen deze bonden gebruik van de ontwikkelde handboeken en toolkits.*

#### **Indicator**

- Verenigingsbestuurders maken gebruik van modules 'Sportief besturen'.

#### **Ambitie - Technisch kader**

*Trainers, coaches en jeugdleiders van de relevante sportbonden/partijen hebben de benodigde vaardigheden om te functioneren in een veiliger sportklimaat en de bonden hebben dit verankerd in hun opleidingsaanbod. Bovendien zijn de huidige trainers, coaches en begeleiders van deze bonden op deze vaardigheden bijgeschoold.*

#### **Indicator**

- Technisch kader van verenigingen volgt het traject 'Sportief Coachen' en/of andere bijeenkomsten gericht op een veilig sportklimaat.

#### **Ambitie - Scheidsrechters**

*Nieuwe officials worden standaard geschoold in weerbaarheid en huidige officials van de bond (niveau 3 en hoger) zijn bijgeschoold. Daarnaast wordt gebruikgemaakt van een sportbreed format waarin scheidsrechters worden begeleid bij het omgaan met ongewenst gedrag en escalaties op en rondom het veld.*

#### **Indicatoren**

- Scheidsrechters worden standaard geschoold in mentale weerbaarheid.
- Scheidsrechters worden begeleid conform een sportbreed format ('scheidsrechterscoach'), vertaald naar de specifieke sport

### 3.1 Overall bereik

Met behulp van registratieprogramma Regis en de registraties van de Academie voor Sportkader<sup>6</sup> (ASK) kan het aantal unieke verenigingen dat bij VSK is betrokken worden beschreven. Het VSK-programma

<sup>6</sup> ASK is in 2006 door de sportbonden opgericht en maakt onderdeel uit van de unit 'Sportontwikkeling' van NOC\*NSF. Zie bronbeschrijving, bijlage 1.

formuleert de ambitie dat 7.500 verenigingsbestuurders zich hard maken voor het thema Sportiviteit & Respect in hun sport. Tot dusver zijn 6.746 verenigingen als afnemer van een of meer producten geregistreerd (tabel 3.1). Als de groei van het aantal deelnemende vereniging zich doorzet, is de ambitie van 7.500 verenigingsbestuurders binnen handbereik. Wanneer een strengere definitie van twee of meer afgenomen producten wordt gehanteerd, blijven 3.561 verenigingen over. Dit laatste cijfer betekent bijna een verdubbeling van het aantal zogenaamde VSK-verenigingen ten opzichte van 2014.

Sportbonden zijn verantwoordelijk voor de registratie van de VSK-interventies op verenigingsniveau. NOC\*NSF heeft een rol als het gaat om bijscholingen in het kader van VSK, die door de Academie voor Sportkader (ASK)/NOC\*NSF worden georganiseerd. De ASK registreert deze interventies, veelal sporttakoverstijgend, in een afzonderlijk systeem. In de VSK monitor 2015 is informatie over de door de ASK georganiseerde interventies direct bij de ASK verkregen (en niet via Regis).

**Tabel 3.1 Aantal verenigingen betrokken bij het VSK-programma door productafname**

	2014	2015	Vershil
Totaal aantal sportverenigingen Nederland	24.836	24.727	
Totaal aantal sportverenigingen VSK-bonden	18.377 <sup>A</sup>	12.774 <sup>B</sup>	
Totaal aantal sportverenigingen met één product afname	2.591	3.185	+591
Totaal aantal sportverenigingen minimaal twee producten afgenomen	1.857	3.561	+1.704
<b>Totaal aantal verenigingen betrokken bij het VSK programma</b>	<b>4.448</b>	<b>6.746</b>	<b>+2.298</b>

Bron: NOC\*NSF, Regis/ASK 2015

A Op basis van 42 deelnemende bonden in 2014

B Op basis van 17 deelnemende bonden in 2015

## Wel winnen hè!

De theatertour 'Wel winnen hè!' is gericht op het bewust maken van de thematiek die rond VSK speelt. De theatervoorstelling is in april 2014 afgerond en kent geen vervolg. Enkele kengetallen van de theatertour in de afgelopen jaren (2012-2014) op een rij:

- 2.617 verenigingen bezochten de voorstelling;
- 164 voorstellingen: 10 voorstellingen voor professionals, 35 voor ouders en 119 voor vrijwilligers;
- In totaal 38.241 bezoekers;
- 49% was trainer-coach, 36% vrijwilliger;
- De voorstelling voor vrijwilligers werd door bezoekers met gemiddeld een 8,0 gewaardeerd;
- De voorstelling voor ouders werd door bezoekers met gemiddeld een 7,9 gewaardeerd.

Bron: Samen naar een veilig sportklimaat/R2 (2014).

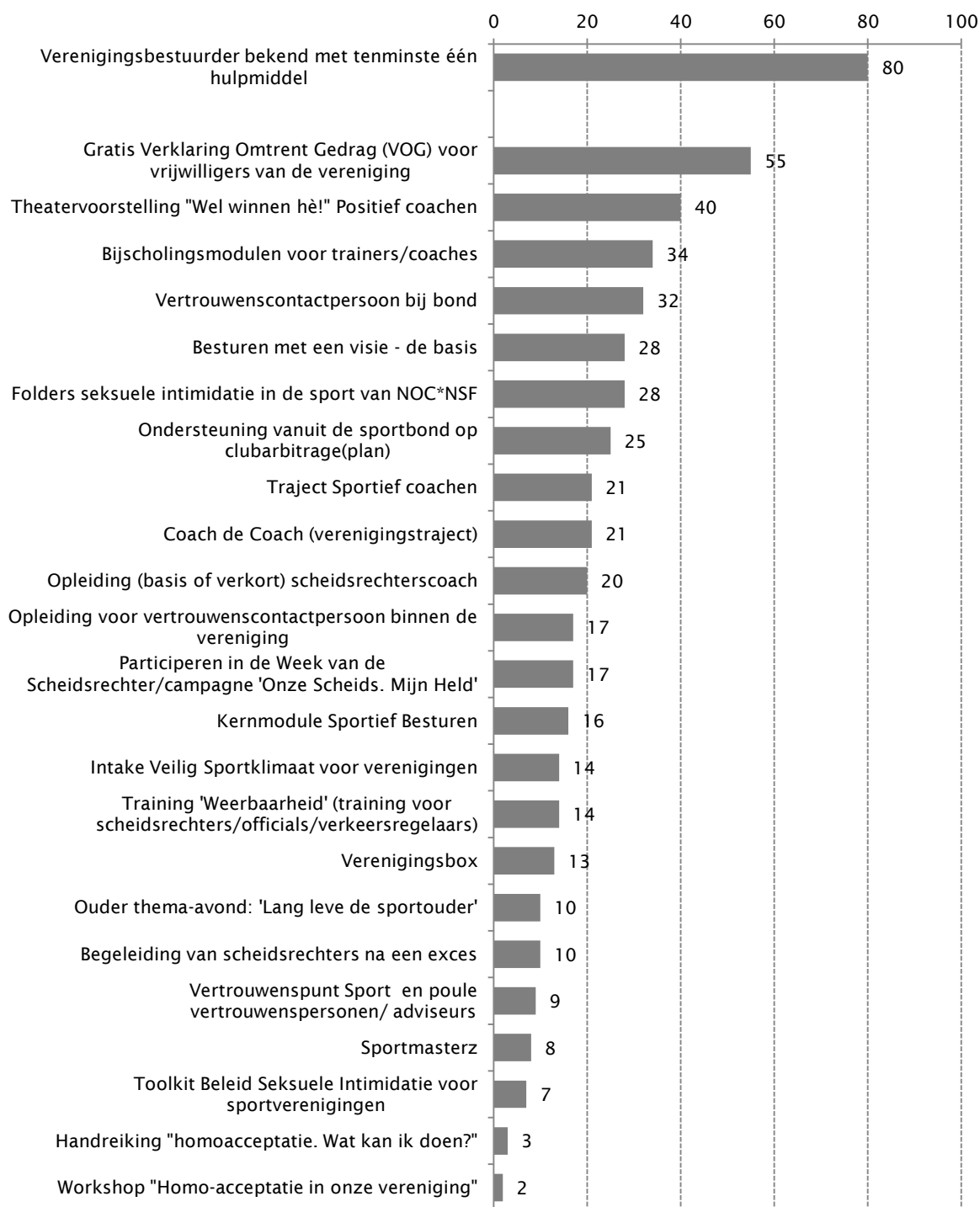
## 3.2 Bestuurders

### Bekendheid

Hoewel de naam VSK niet bij alle verenigingsbestuurders even bekend is (hoofdstuk 2), is een groot deel van hen (80%) wel degelijk bekend met één of meer producten van dit programma. De verklaring omtrent gedrag (VOG) voor vrijwilligers en het kader van de vereniging (55%), de theatervoorstelling

“Wel winnen hè!” over positief coachen (40%) en de bijscholingsmodulen voor trainers en coaches (34%) zijn de best bekende hulpmiddelen die in de afgelopen jaren voor sportverenigingen zijn ontwikkeld (figuur 3.1). De hulpmiddelen met betrekking tot homoacceptatie zijn aanzienlijk minder goed bekend (resp. 3% en 2%). Zie ook bijlage b3.1.

**Figuur 3.1 Bekendheid van verenigingsbestuurders met hulpmiddelen die in de afgelopen jaren voor sportverenigingen zijn ontwikkeld, in procenten**

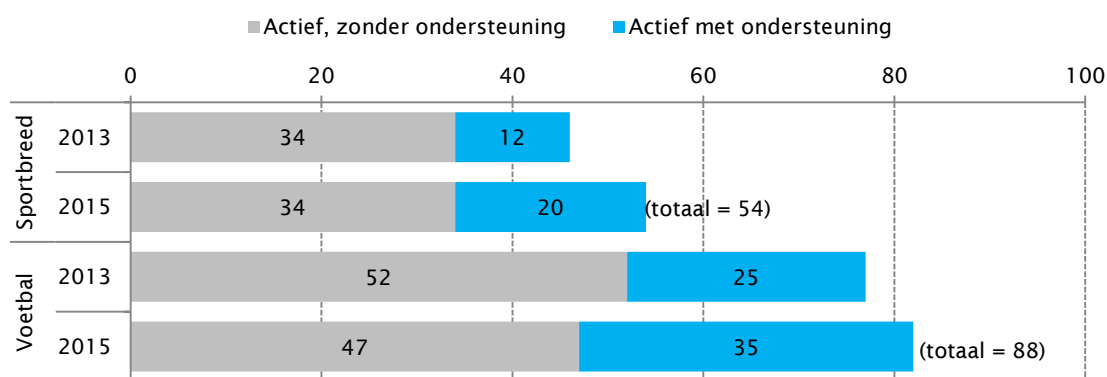


Bron: Mulier Instituut, Verenigingspeiling VSK 2015

## Acties

Het aandeel verenigingsbestuurders dat aangeeft actief te zijn op het gebied van het voorkómen van ongewenste praktijken op de vereniging, is sportbreed toegenomen van 46 naar 54 procent (figuur 3.2). Deze stijging is te danken aan het grotere percentage bestuurders dat met ondersteuning door een partij (zoals NOC\*NSF, sportbond, sportservice of een andere externe organisatie) hiermee aan de slag is gegaan. In het voetbal is eveneens een toename van actieve verenigingsbestuurders te zien. Deze bestuurders waren sowieso al actiever, maar zagen met name het aandeel verenigingen dat (nu) mét ondersteuning aan de slag is gegaan toenemen (van 25% naar 35%). Met name de 'eigen sportbond' is hofleverancier van deze ondersteuning. Ongeveer 75-80 procent van de verenigingen geeft aan ondersteuning van hen te ontvangen (bijlage b3.3).

**Figuur 3.2 Verenigingsbestuurders actief met het voorkómen van ongewenste praktijken op de vereniging en het gebruik van ondersteuning en/of materialen (van NOC\*NSF, sportbond, sportservice, etc.), in procenten**



Bron: Mulier Instituut, Verenigingspeiling VSK 2013 en 2015

Als verenigingen met het VSK-programma mee willen doen, vinden bij de betreffende clubs intakegesprekken plaats. Daarin wordt inzichtelijk gemaakt waar de verbeterpunten en behoeften van de verenigingen liggen. Op basis van de intake wordt bepaald welke onderdelen van het programma bij de vereniging kunnen worden ingezet. De intake geeft verenigingen een goed beeld van het programma, en andersom kan de sportbond de intake gebruiken om een beter beeld van de vereniging en haar ambities te krijgen.

De intake neemt een centrale plaats in het programma in en is het startpunt voor alle overige VSK-activiteiten die bij de vereniging worden uitgevoerd (voor alle doelgroepen). In totaal hebben inmiddels 3.257 verenigingen een intake VSK gehad (tabel 3.2). Jaarlijks komen er zo'n 1.000 verenigingen bij die via een intake met het programma van start gaan.

**Tabel 3.2 Bereik interventies VSK-programma gericht op bestuurders**

Interventie		2013	2014	2015*
Intake – begeleiden van verenigingen	Aantal bonden	30	30	28
	Aantal verenigingen	1.371	2.281	3.257
Kernmodule Sportief besturen	Aantal bonden	29	29	23
	Aantal verenigingen	520	1.080	1.671
Vervolgmodule Sportief Besturen	Aantal bonden			4
	Aantal verenigingen			13
Besturen met een visie- de basis	Aantal bonden			25
	Aantal verenigingen			918
Verenigingsbox	Aantal bonden			19
	Aantal verenigingen			1.204
Lang leve de sportouder – thema-avond	Aantal bonden			8
	Aantal verenigingen			76

Bron: Regis 2015

\* De cijfers per jaar zijn cumulatief. De peildatum 2013 en 2014 was 1 oktober, in 2015 was dat 1 september; De cijfers uit 2015 zijn gebaseerd op andere bronnen (Regis en ASK) dan de cijfers uit 2013 en 2014.

### Besturen met een visie, Sportief Besturen

Het idee is dat een goed georganiseerde vereniging ruimte heeft om aandacht te besteden aan onderwerpen als omgangsvormen die het omgaan met elkaar op de sportvereniging leuker maakt. In niet alle verenigingen is sprake van een goede organisatie. Om die reden heeft VSK de module ‘Besturen met een Visie, de basis’ laten ontwikkelen. In drie avondbijeenkomsten wordt een vereniging geholpen bij het beantwoorden van de volgende vragen:

- Wat is besturen eigenlijk?
- Welke functies heb je als bestuurder?
- Hoe ziet een effectief beleidsproces eruit?

Deze module vormt een opstap naar de kernmodule Sportief Besturen. In de module Sportief Besturen komt de verdieping op het terrein van sportiviteit en respect aan de orde. Het uitgangspunt is dat ‘Besturen met een Visie, de basis’ niet op zich staat, maar is verbonden aan de module Sportief Besturen. Bij veel bonden worden beide modules als een traject van 4 avonden aangeboden. Sportief Besturen is voor bestuurders die hun rol als bestuurder willen versterken en die hun vereniging op basis van Sportiviteit en Respect willen aansturen. Naast het theoretisch deel, waarin bestuurders leren dat sportiviteit en respect binnen de visie, structuur en cultuur van de vereniging geborgd moeten zijn, is er veel aandacht voor de rollen die een bestuurder vervult, zoals bijvoorbeeld op het gebied van communicatierol en weerbaarheid. In totaal hebben 1.671 verenigingen de kernmodule Sportief Besturen gevolgd (tabel 3.2).

### Verenigingsbox

Om te zorgen dat bestuurders ook na 2016 actief blijven werken aan een veiliger sportklimaat, is door zes bonden een Verenigingsbox ontwikkeld. Ondertussen is ook een sportbrede Verenigingsbox ontwikkeld waar 19 sportbonden gebruik van maken. De box bevat verschillende hulpmiddelen waarmee alle doelgroepen binnen de vereniging zelfstandig met thema’s als sportiviteit, respect en veiligheid aan de slag kunnen. Dit houdt in dat verenigingen door middel van tekst en uitleg, voorbeelden en *best practices* worden aangespoord rondom de thema’s beleid te maken, bijeenkomsten te organiseren en

plannen te maken. De zogenaamde beleidskaarten (20 stuks) zijn in de box het hoofdproduct. Per kaart wordt een thema belicht rondom sportiviteit en respect, waarom en hoe je daar met een concreet voorbeeld aandacht voor moet hebben. De thema's gaan van de organisatie van sportiviteit en respect, naar aandacht voor het kader, spelregels en ouders tot het vormen van sanctiebeleid. 1.204 verenigingen hebben gebruik gemaakt van de Verenigingsbox (tabel 3.2).

### **Thema-avond: 'Lang leve de sportouder'**

De thema-avond 'Lang leve de sportouder!', die voor ouders op de vereniging wordt georganiseerd is bedoeld om de dialoog met de ouders op de vereniging op gang te brengen. Deze avonden kunnen verenigingen organiseren voor ouders waarvan kinderen met de sport beginnen en voor de trainer/coaches van hun kinderen. Een opgeleide trainer van een sportbond zorgt voor een programma en een interactieve avond. Tijdens de thema-avond wordt ingegaan op het sportplezier van kinderen en de rol die ouders daarin kunnen hebben. De vraag "Wat kan van de ouders langs de zijlijn worden verwacht?" staat centraal. Tijdens de thema-avond zijn de ouders waarvan kinderen beginnen, de trainers en/of coaches en de bestuurders welkom om samen in gesprek te gaan over het vergroten van het sportplezier van de kinderen en welke rol zij daar zelf in spelen. Bij 76 verenigingen heeft een inmiddels een thema-avond plaatsgevonden (tabel 3.2).

### **Verklaring Omtrent Gedrag (VOG)**

Onder aanvoering van het ministerie van Veiligheid en Justitie, is het na een pilot (2012 en 2013) structureel mogelijk om gratis een Verklaring Omtrent Gedrag voor vrijwilligers aan te vragen. In 2014 is het VOG uitgebreid zodat VOG's niet alleen gratis zijn voor vrijwilligers die met minderjarigen werken, maar ook voor mensen die met sporters met een verstandelijke handicap werken. Ook sportorganisaties die geen lid zijn van NOC\*NSF kunnen in aanmerking komen. Over 2012, 2013 en 2014 zijn via NOC\*NSF 14.383 VOG's door sportorganisaties gedeclareerd.

- Aantal gedeclareerde VOG's tot en met november 2013: 5.126
- Aantal gedeclareerde VOG's tot en met oktober 2014: 10.251
- Aantal gedeclareerde VOG's tot en met december 2014: 14.383
- Aantal vrijwilligers dat gebruikgemaakt heeft van de regeling VOG tot 1 september 2015: 25.281

Deze declaraties komen van 717 sportorganisaties, waaronder 11 sportbonden en 706 sportverenigingen. Gemiddeld zijn 20 VOG's per sportorganisatie gedeclareerd. Het gedeclareerde aantal per organisatie varieert van 1 tot 215 VOG's.

Het ministerie van Veiligheid en Justitie, Nederlandse Organisatie Vrijwilligerswerk (NOV) en NOC\*NSF werken vanaf januari 2015 met een vernieuwd systeem. Organisaties die voor vrijwilligers gratis VOG's willen aanvragen, moeten zich voortaan eerst aanmelden voor de Regeling Gratis VOG op [gratisvog.nl](http://gratisvog.nl). Daarbij dienen ze aan te tonen dat ze aan de voorwaarden voldoen en preventief beleid voeren. Na bevestiging van toelating tot de regeling door het ministerie, kunnen sportorganisaties voortaan hun VOG's gratis aanvragen. Deze VOG's hoeven dan dus niet meer door de aanvragers te worden betaald en gedeclareerd.

Voor deze Regeling Gratis VOG hebben zich van 1 januari 2015 tot 1 september 2015 1.516 sportorganisaties aangemeld. Daarvan zijn er inmiddels 1.205 tot de regeling toegelaten. Intussen hebben daarvan 617 sportorganisaties per 1 september 2015 daadwerkelijk bij het ministerie van Justitie gratis VOG's aangevraagd. Zij hebben in totaal 10.898 gratis VOG's aangevraagd. Dat is

gemiddeld 17,7 VOG's per sportorganisatie. Het gedeclareerde aantal per organisatie varieert van 1 tot 453 VOG's. In de periode augustus 2012 tot 1 september 2015 hebben in totaal 25.281 vrijwilligers en kaderleden in de sport gebruik gemaakt van de regeling om een VOG vergoed of gratis te krijgen.

In totaal zijn in de periode 1 januari 2015 tot 1 september 2015 door vrijwilligersorganisaties, waaronder sportorganisaties, 27.827 gratis VOG's aangevraagd. Daarvan zijn 47 VOG's geweigerd. Daarnaast zijn volgens NOC\*NSF ook vrijwilligers die door de organisatie gevraagd zijn een VOG aan te vragen, maar die ervoor hebben gekozen dit niet te doen omdat ze verwachtten dat ze de VOG toch niet zouden krijgen.

### 3.3 Technisch kader

Bij verschillende interventies zijn vanaf 2013 de deelname van bonden, verenigingen en deelnemers geregistreerd. Al deze interventies laten jaarlijks een stijging in deelname van verenigingen zien (tabel 3.3). De aantallen in 2015 laten het totale bereik in de afgelopen jaren zien.

**Tabel 3.3 Totaal bereik interventies VSK-programma gericht op trainers/coaches**

Interventie		2013	2014	2015*
Traject Sportief coachen	Aantal bonden	16	16	17
	Aantal verenigingen	210	408	449
	Aantal deelnemers	3.430	6.542	nb
Er is meer te winnen: coachen sociaal gedrag	Aantal bonden	25	33	42
	Aantal verenigingen	145	296	467
	Aantal deelnemers	228	470	702
Sportiviteit & Respect; Nog Effectiever Opleiden	Aantal bonden	nb	nb	7
	Aantal verenigingen	nb	nb	49
	Aantal deelnemers	nb	nb	105
Themagericht trainen en coachen van 6-12 jarigen	Aantal bonden	21	31	39
	Aantal verenigingen	101	204	402
	Aantal deelnemers	148	359	596
Themagericht trainen en coachen van Pubers	Aantal bonden	20	31	37
	Aantal verenigingen	105	235	481
	Aantal deelnemers	181	452	638
Trainen en Coachen van Jongeren met Autisme	Aantal bonden	28	38	41
	Aantal verenigingen	187	450	704
	Aantal deelnemers	312	768	938
Sporters met gedragsproblematiek	Aantal bonden	nb	nb	12
	Aantal verenigingen	nb	nb	207
	Aantal deelnemers	nb	nb	337
Traject coach de coach	Aantal bonden	nb	nb	7
	Aantal verenigingen	nb	nb	nb
	Aantal verenigingen	nb	nb	38
Coach de coach (Bijscholing)	Aantal bonden	nb	nb	12
	Aantal verenigingen	nb	nb	37
	Aantal deelnemers	nb	nb	125

Weerbaarheid voor Trainers en Coaches	Aantal bonden	nb	nb	31
	Aantal verenigingen	nb	nb	205
	Aantal deelnemers	nb	nb	242
Herkennen en voorkomen van seksuele intimidatie	Aantal bonden	22	22	26
	Aantal verenigingen	124	207	247
	Aantal deelnemers	220	408	348

Bron: NOC\*NSF, Regis/ASK 2015

\* De cijfers per jaar zijn cumulatief. De peildatum 2013 en 2014 was 1 oktober, in 2015 was dat 1 september. De cijfers uit 2015 zijn gebaseerd op andere bronnen (Regis en ASK) dan de cijfers uit 2013 en 2014. Invullen aantal deelnemers in Regis is facultatief, beschreven deelnemersaantallen zijn een ondergrens. Zie ook Bijlage 1, bronbeschrijving.

nb Cijfers zijn niet bekend

## Sportief coachen

Het verenigingstraject Sportief coachen is ontwikkeld om trainers, coaches en bestuurders te helpen om een veilige sportomgeving te creëren. De trainers en coaches leerden door middel van discussies, praktijkopdrachten, presentaties en het bekijken van filmpjes in twee bijeenkomsten onder meer de basisprincipes van sportief coachen. Naast de traject Sportief coachen zijn voor trainers/coaches verschillende bijscholingen ontwikkeld met verschillende thema's.

## Coach de coach en weerbaarheid

Het verenigingstraject Coach-de-coach vormt een vervolgstap voor verenigingen die het traject Sportief Coachen hebben doorlopen. Tijdens dit traject worden twee á drie trainerscoaches opgeleid die trainers en coaches binnen een vereniging helpen om hun pedagogische vaardigheden te verbeteren. Inmiddels bieden 7 bonden dit traject aan. Naast is het verenigingstraject Coach-de-coach, is er ook een Coach-de-coach bijscholing voor trainer/coaches. In deze scholing leert de trainer/coach om vanuit een coachende rol het beste uit trainers en coaches te halen, zodat (jeugd)sporters zich met nog meer plezier ontwikkelen.

De training 'Weerbaarheid voor trainers en coaches' biedt praktische tools en vaardigheden voor trainers/coaches om hun eigen emoties te controleren en geeft hen handvatten hoe je als trainer in dreigende situaties kunt handelen om verdere escalatie te voorkomen. Dit kan gaan om eigen sporters, toeschouwers, scheidsrechters of tegenstanders. Inmiddels nemen kaderleden van 205 verenigingen aan deze training deel.

In totaal hebben ruim 7.200 trainers en coaches de aangeboden opleidingen/bijscholingen gevolgd gericht op veilig sportklimaat, zo blijkt uit de beschikbare registraties. Die registratie van deelnemers aan opleidingen was facultatief, en is daardoor niet volledig. Bovendien kon niet gecorrigeerd worden voor dubbeltellingen. Daarnaast zijn er 796 opleiders van sportbonden (docenten, praktijkbegeleiders en leercoaches) opgeleid in het integreren/toepassen van VSK-principes in hun opleidingen. Onbekend is hoeveel trainers en coaches door deze opleiders van sportbonden zijn bereikt.

## Overige activiteiten

Zoals vorig jaar al werd aangekondigd, is aan het ontwikkelen van een sportgeneriek licentiesysteem geen vervolg gegeven. De gezamenlijkheid en haalbaarheid werden te gering geacht. Wel is voor bonden die overwegen om een bondseigen licentiesysteem te ontwikkelen een infographic in ontwikkeling.



In de opleidingen voor opleiders (docenten, leercoaches, praktijkbegeleiders, PvB-beoordelaars) van NOC\*NSF zijn de VSK-principes voor Trainers, Coaches en Begeleiders (TCB'ers) opgenomen. Tien bonden hebben in hun VSK-aanvraag 2015 ondersteuning aangevraagd bij het opnemen/integreren van de VSK-inzichten in hun opleidingen. Via de aangepaste opleidingen-voor-opleiders krijgen de bonden daartoe onder andere ondersteuning bij het bijscholen van hun docenten.

In de periode van september 2014 tot juni 2015 is het '4 inzichten boekje'<sup>7</sup> ongeveer 20.000 keer besteld. In deze periode is het animatiefilmpje 25.000 keer bekeken. Boekje en filmpje worden voor 10% in het bereik van de doelgroep meegerekend. Omgerekend komt het bereik daarmee op 4.500 bereikte TCB'ers. Rond de nieuwe seizoensstart in augustus en september, is op Facebook eveneens aandacht voor de '4 inzichten'. Boekje en animatiefilmpje vinden ook via het onderwijs hun weg naar de doelgroep.

Eind juni werd door VSK de Nationale Opleidersdag NOC\*NSF 2015 georganiseerd. In samenwerking met Calibris is voor het mbo-onderwijs gestart met de ontwikkeling van een keuzedeel "Verdieping Veilig Sportklimaat" (240 uur). Dit gaat deel uitmaken van het reguliere aanbod mbo-keuzedelen. De Academie van Sportkader is gestart met het aanbieden van VSK-modules aan de mbo-opleidingen Sport & Bewegen, een verdere uitrol volgt in 2015-2016.

### 3.4 Arbitrage

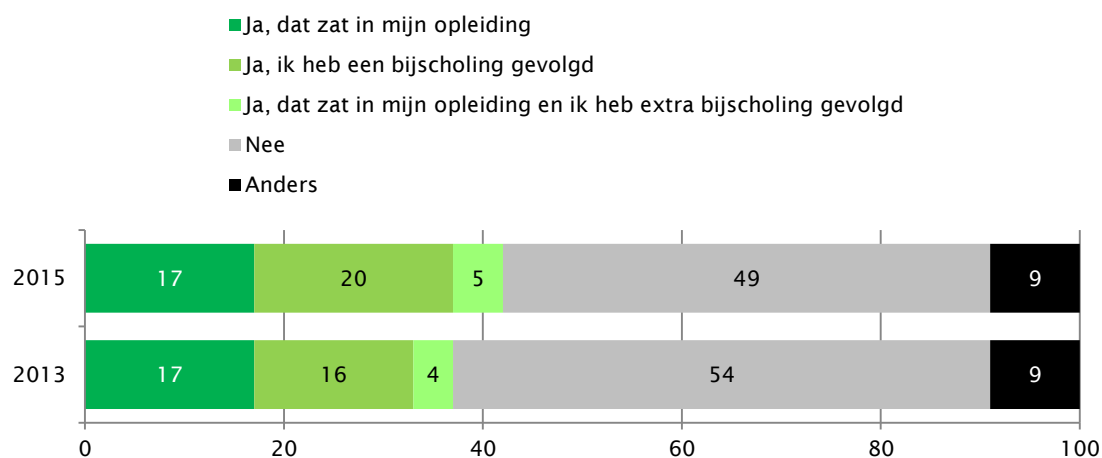
Het doel is dat minimaal 5.000 clubs per eind december 2016 een goed arbitragebeleid hebben ingericht. Er wordt bij de verenigingen naar goede scheidsrechters/officials gestreefd die in een veilige sportomgeving kunnen functioneren. Verenigingen worden hierbij door bonden ondersteund. Inmiddels hebben 10 bonden een ondersteuningsaanbod voor clubarbitrage (tabel 3.5). De VSK-projectleiding heeft het beeld dat hier door de bonden goed aan wordt gewerkt wordt en dat ze op schema liggen.

#### Weerbaarheid arbitrage

Sportbreed geeft 42 procent van de bondsarbiters aan in mentale weerbaarheid geschoold te zijn via opleiding en/of (bij)scholing (figuur 3.3). Dat is een toename van vijf procent ten opzichte van 2013 (37%). Deze toename komt vooral door de bijscholing die bondsarbiters hebben gevolgd. Tegelijk bleef de behoefte aan meer scholing in mentale weerbaarheid nagenoeg gelijk (resp. 32% en 30%, bijlage b3.5)

<sup>7</sup> In dit boekje worden de vier belangrijke kernkwaliteiten van trainer coaches benoemd, toegelicht en geïllustreerd met praktische tips.

**Figuur 3.3 Bondsarbiters geschoold in mentale weerbaarheid, in procenten**



Bron: NOC\*NSF/Buro 7, Tevredenheidsmeting Scheidsrechters/officials, peiling VSK 2013 en 2015

Op verschillende manieren worden scheidsrechters/juryleden opgeleid, (bij)geschoold in weerbaarheid. De aandacht voor weerbaarheid van arbitrage is sinds de start van het programma gegroeid (tabel 3.4)

**Tabel 3.4 Bereik interventies VSK-programma gericht op weerbaarheid arbitrage**

Interventie		2013*	2014	2015
Weerbaarheid voor arbitrage	Aantal bonden	17	21	28
	Aantal deelnemers	5.914	8.858	16.000 <sup>a</sup>

Bronnen: NOC\*NSF, Regis/ASK 2015;

NOC\*NSF/Buro 7, Tevredenheidsmeting Scheidsrechters/officials, peiling VSK 2013 en 2015

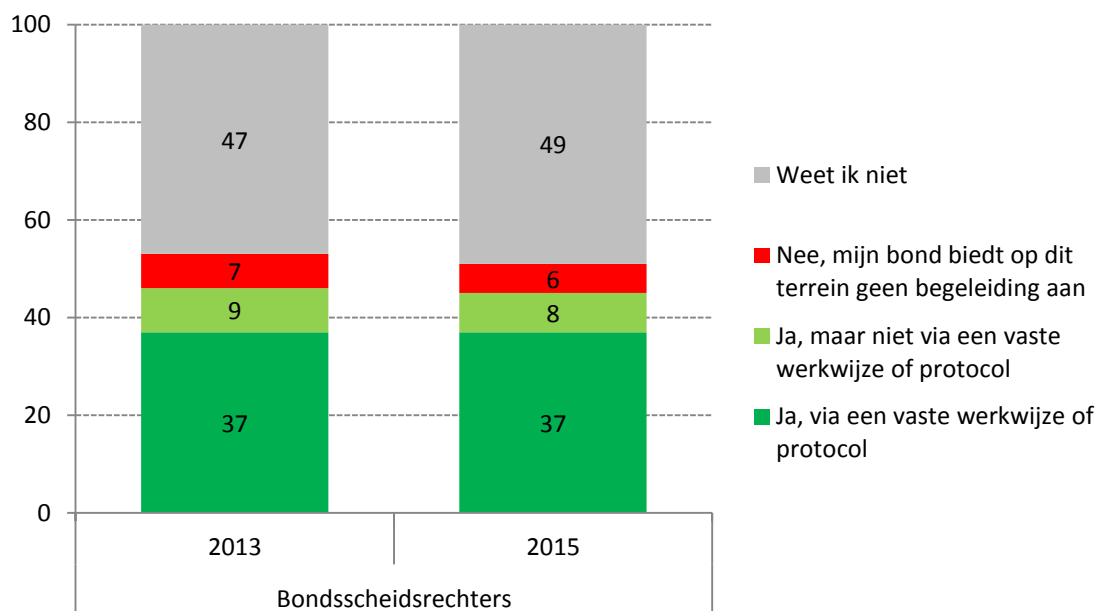
\* De cijfers per jaar zijn cumulatief. De peildatum 2013 en 2014 was 1 oktober, in 2015 was dat 1 september. De cijfers in 2013 en 2014 zijn gebaseerd op andere bronnen dan in 2015.

a Dit is een inschatting van de projectleiding. zie bijlage 1 (bronnen 'arbitrage')

### Scheidsrechterscoach

Een scheidsrechterscoach begeleidt scheidsrechters die wekelijks in de sport actief zijn. Een scheidsrechterscoach laat scheidsrechters nadenken over waar ze verantwoordelijk voor zijn, hoe ze zich gedragen en overkomen en hoe hun contact is met spelers en coaches voor, tijdens en na de wedstrijd. In de opleiding tot scheidsrechterscoach worden competenties voor het voeren van een planning- en reflectiegesprek ontwikkeld en geleerd hoe te observeren en waar te nemen. Inmiddels hebben 1.175 scheidsrechters een opleiding voor scheidsrechterscoach gevolgd (tabel 3.5). Bijna de helft van de bondscheidsrechters geeft aan dat de eigen sportbond begeleiding bij geweld aanbiedt via een (vaste) werkwijze of protocol (figuur 3.4). De helft (49%) weet niet of er vanuit de bond dergelijk aanbod aanwezig is. Zie ook bijlage b3.4.

**Figuur 3.4 Aanbod van de bond voor begeleiding bij geweld tegen een scheidsrechter/official**



Bron: NOC\*NSF/Buro 7, Tevredenheidsmeting Scheidsrechters/officials, peiling VSK 2013 en 2015

Door middel van de (bij)scholing 'Weerbaarheid voor verkeersregelaars' worden verkeersregelaars bij diverse sportevenementen op de openbare weg weerbaarder gemaakt en geleerd om met beïnvloedingsfactoren om te gaan. Wanneer de verkeersregelaar in staat is om correct met beïnvloedingsfactoren en weerstanden om te gaan en zo nodig oplossingen te vinden en toe te passen, zal dit de kwaliteit van het evenement ten goede komen en zal de verkeersregelaar zelf waarschijnlijk met meer plezier en gedurende langere tijd bij de sport zijn betrokken. De (bij)scholing is bedoeld voor alle verkeersregelaars die regelmatig bij sportevenementen op de openbare weg actief zijn.

**Tabel 3.5 Bereik interventies VSK-programma gericht op arbitrage**

Interventie	Bereik tot 1 sept. 2015		
	Aantal bonden	Aantal verenigingen	Aantal deelnemers*
Basisopleiding Scheidsrechterscoach	16	153	1.190
Verkorte Opleiding Scheidsrechterscoach	9	31	150
Weerbaarheid voor verkeersregelaars	4	25	52
Ondersteuning Clubarbitrage	10	3.500a	
Participeren in de week van de scheidsrechter	13		

Bron: NOC\*NSF, Regis/ASK 2015

\* Invullen aantal deelnemers in Regis is facultatief, beschreven deelnemersaantallen zijn een ondergrens. Zie ook Bijlage 1, bronbeschrijving.

a Het betreft een inschatting vanuit de projectleiding VSK. Het is tot op heden lastig gebleken om het aantal verenigingen dat wordt ondersteund met betrekking tot Clubarbitrage te registreren in Regis.

## **Week van de scheidsrechter**

Sinds 2009 vindt in de eerste volle week van oktober de Week van de Scheidsrechter plaats. De Week van de Scheidsrechter biedt sportclubs en sporters de mogelijkheid om scheidsrechters en officials voor hun inzet tijdens het sportseizoen te bedanken. In 2015 werd sportclubs en sporters gevraagd om tussen 3 en 11 oktober op een leuke of ludieke manier de scheidsrechters en officials in het zonnetje te zetten en dit via social media te delen met de toevoeging #scheidsbedankt. Dit kon bijvoorbeeld door een groepsfoto van de sporters met de scheidsrechter, een presentje te overhandigen of door een erehaag voor de arbitrage te vormen. Op deze manier wordt de zichtbaarheid van de campagne vergroot. De meting social media (Meltwater, 2015) laat zien dat de aandacht voor de Week van de Scheidsrechter t.o.v. 2014 is gestegen: in 2014 werden in de periode 1 tot 19 oktober 2.033 tweets met de hashtag #scheidsbedankt verstuurd. In de periode 1 tot 13 oktober 2015 was dit 2.900 tweets. Op zaterdag 3 oktober 2015 was #scheidsbedankt 'trending topic' op Twitter. In 2015 organiseren dertien sportbonden (autosport, base- en softbal, basketbal, handbal, hockey, judo, korfbal, squash, tafeltennis, tennis, voetbal, volleybal, wielrennen) op bondsniveau activiteiten waar de betreffende sportclubs gebruik van kunnen maken. Een aantal bonden stuurt naar bijvoorbeeld alle (bonds)scheidsrechters een kadootje. Zo hebben alle bondsscheidsrechters van de base- en softbalbond een borsteltje voor de honken met 'bedankt' ontvangen. De Basketball Bond verloot een clinic onder de sportclubs die meedoen met de Week van de Scheidsrechter. De handbal-, hockey-, judo-, korfbal- en squashbond organiseren bijeenkomsten waar scheidsrechters, trainers, coaches en sporters met elkaar in gesprek gaan over sportiviteit en respect en waar de spelregelkennis aan bod komt. De KNVB organiseert onder andere clinics met scheidsrechters uit het betaald voetbal.

In 2013 zijn bij de KNVB 28.127 scheidsrechters door middel van een tossmunt en bedankkaartjes gecontacteerd. In 2015 verwacht de KNVB 34.000 arbiters te kunnen bereiken en worden de verenigingen wederom aangespoord om hun arbiters in het zonnetje te zetten. Minister Schippers sprak op 6 oktober 2015 een videoboodschap in voor de voetbalscheidsrechters waarin ze het bedankje (een polsbandje) aan scheidsrechter Kevin Blom aanreikte.

## **Overige activiteiten**

De KNVB werkt met een certificering (ARAG) van clubs die het goed voor elkaar hebben én bereid zijn om dit met omliggende clubs te delen. De KNVB heeft 55 certificeringen sinds mei 2015 afgegeven. De kennis wordt per club gedeeld en met acht omliggende verenigingen wordt samengewerkt. Daarnaast zijn volgens de projectleider arbitrage meer clubs die de arbitrage op orde hebben. Het exacte aantal is echter niet bij de KNVB bekend.

## 4. Spelregels

Het VSK-programma richt zich op spelregels vanuit de gedachte dat spelregels een belangrijke rol spelen bij de bevordering van veiligheid en spelplezier op het veld. Om de effectiviteit van spelregels te vergroten, is het van belang dat deze regels zowel bekend zijn als functioneel. In de VSK Monitor van 2013 werd vastgesteld dat de aandacht voor spelregels onder verenigingen in vergelijking met voorgaande jaren was afgenomen. Dit was reden om in te zetten op vergroting van spelregelkennis (invoering verplicht spelregelbewijs en spelregelmodules op internet), betere omgang met spelregels (pre-match briefing, spelregelavonden) en het 'updaten' van de spelregels. In dit hoofdstuk gaan we eerst in op het verplicht spelregelbewijs en de pre-match briefing (4.1) en daarna wordt het aanleren en de bekendheid met de regels beschreven (4.2).

### Ambitie

*Sporters, ouders, trainers en coaches hebben kennisgenomen van de spelregels die gelden in de sport. Bovendien worden spelregels gewijzigd ter bevordering van de veiligheid op het veld en het spelplezier.*

### Indicatoren

- Bonden doen onderzoek naar de top 10 van ergernissen in de sport.
- Bonden nemen bij de belangrijkste probleemgebieden maatregelen op het gebied van de toepassing van de spelregels en/of de verhoging van de spelregelkennis.
- Bonden/verenigingen voeren een (evt. verplicht) spelregelbewijs in (incl. cursussen en voorlichting)
- Bonden/verenigingen voeren pre-match briefing in.
- Minimumaantal/-percentage sporters en publiek dat de 'echte' nieuwe spelregels kent.
- (Nieuwe) leden, ouders en trainers/coaches wordt de spelregels geleerd (eventueel afname spelregelmodule).
- Minimumaantal/-percentage sporters vanaf 15 jaar dat een spelregelbewijs heeft en/of met goed gevolg spelregeltoets heeft afgenomen.

### Activiteiten

In 2014 rapporteerden we dat bij zes sportbonden onder de naam 'Sportmasterz' (voetbalmasterz.nl, volleybalmasterz.nl, etc.) een mobiele spelregelwebsite operationeel is. Via de laptop, tablet of smartphone kunnen via die weg eenvoudig spelregels worden opgezocht. Ook zijn oefenvragen opgenomen en kan de bond ervoor kiezen om de gebruiker te laten opgaan voor een spelregelbewijs. In het voorjaar van 2015 hebben nog vijf sportbonden de Sportmasterz geïmplementeerd. Daarvan zijn 4 van de 5 operationeel (squash, korfbal, honkbal- en softbal en judo). Paardensport volgt later in 2015. De websites van Sportmasterz hebben meer dan 100.000 bezoekers gehad met een gemiddelde bezoektijd van circa 10 minuten.

Naast 'plichtplegingen' zoals handen schudden tussen teams voorafgaand aan de wedstrijd, nemen de sportbonden vooral initiatieven om buiten de wedstrijd meer contactmomenten tussen scheidsrechters en trainer/coaches te organiseren en om dit op een meer natuurlijke manier te laten gebeuren. De spelregelcafés, die onder andere in het kader van de Week van de Scheidsrechter en bij de introductie van de Sportmasterz worden georganiseerd, zijn daar een voorbeeld van.

Een voorbeeld om de (positieve) bijdragen van de arbitrage te tonen, is de inzet van juryleden bij de training van talenten bij gymnastiek. De juryleden geven tips hoe een oefening moet worden uitgevoerd om meer punten te krijgen.

Volleybal kent het programma een ‘Fijne wedstrijd’, waarin een integrale aanpak van wedstrijdbeleving wordt nagestreefd. In verenigingsbijeenkomsten bespreken trainer/coaches, spelers en scheidsrechters hun beeld van sportiviteit en respect en welk effect dat op hun optreden in wedstrijdverband heeft. Hiermee worden relaties gebouwd tussen de verschillende actoren binnen de vereniging en wordt een gezamenlijke beeld van onderlinge sportiviteit en respect ontwikkeld.

## 4.1 Verplicht spelregelbewijs en pre-match briefing

### Spelregelbewijs

Van de 33 niet-VSK-bonden<sup>8</sup> hanteren vier een verplicht spelregelbewijs (tabel 4.1, bijlage b4.1). Elf bonden bieden op dit moment een spelregelcursus of -quiz aan, met als doel om de regels onder de aandacht bij verschillende doelgroepen te brengen.

Voetbal en handbal hebben voor jeugdige sporters (voetbal: ieder jaar alle 2<sup>e</sup>-jaars B-junioren) reeds de verplichting voor het behalen van het spelregelbewijs ingevoerd. Dit is sinds 30 mei 2015 ook reglementair verankerd. Andere sportbonden bereiden dit voor. Ook bij tafeltennis en volleybal wordt met een spelregelbewijs voor de jeugd gewerkt.

**Tabel 4.1 Interventie VSK programma: Spelregelbewijs**

Interventie	Bereik	Tot 1 sept. 2015
Spelregelbewijs voor jeugd	aantal bonden	4
	aantal verenigingen	857

Bron: NOC\*NSF, Regis 2015

### Pre-match briefing

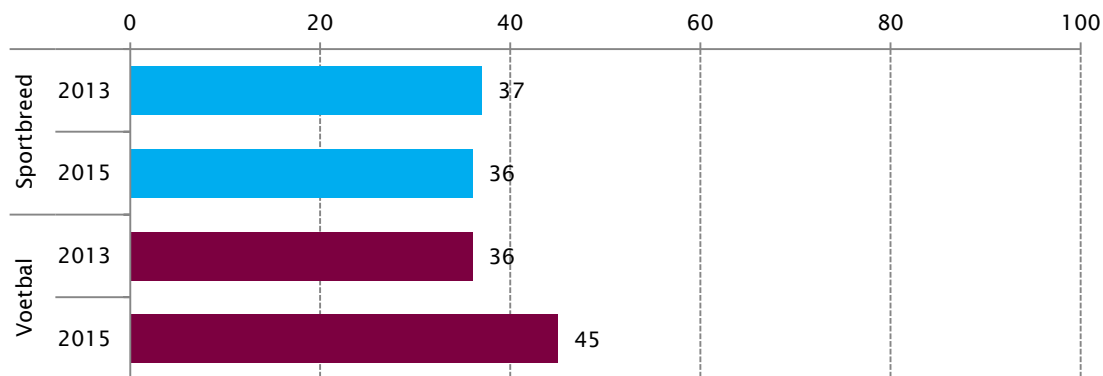
Bij voetbal krijgen de (jonge) scheidsrechters tijdens opleidingen opdracht om met clubs in gesprek te gaan zodat zij leren hoe je op een goede manier contact legt en gesprekken voert.

Het aantal niet-VSK-bonden dat pre-match briefing hanteert, is gestegen van 9 in 2013 tot 14 in 2015. Twee bonden geven aan van plan te zijn om pre-match briefing in te voeren.

Bij één op de drie sportverenigingen is, voorafgaand aan de wedstrijden, overleg tussen arbitrage en/of officials en aanvoerders en/of begeleiders over de manier waarop de wedstrijd wordt ingegaan met betrekking tot sportiviteit en respect (figuur 4.1). Deze zogenaamde ‘pre-match briefing’ is vaker bij voetbal (45%) en andere teamsporten (41%) terug te vinden dan bij overige sporten (bijlage b4.2).

<sup>8</sup> In de bondenmonitor is deze vraag niet voorgelegd aan de bonden die aangeven een VSK-bond te zijn. 72 bonden hebben de bondenmonitor ingevuld. Daarvan geven 37 bonden aan een VSK-bond te zijn en 35 benoemen zichzelf niet-VSK-bond (21 zijn actief met het bevorderen van sportief gedrag maar niet binnen VSK en 14 rollen geen activiteiten uit.).

**Figuur 4.1 Pre-match briefing ingevoerd in de vereniging (percentage verenigingen)**



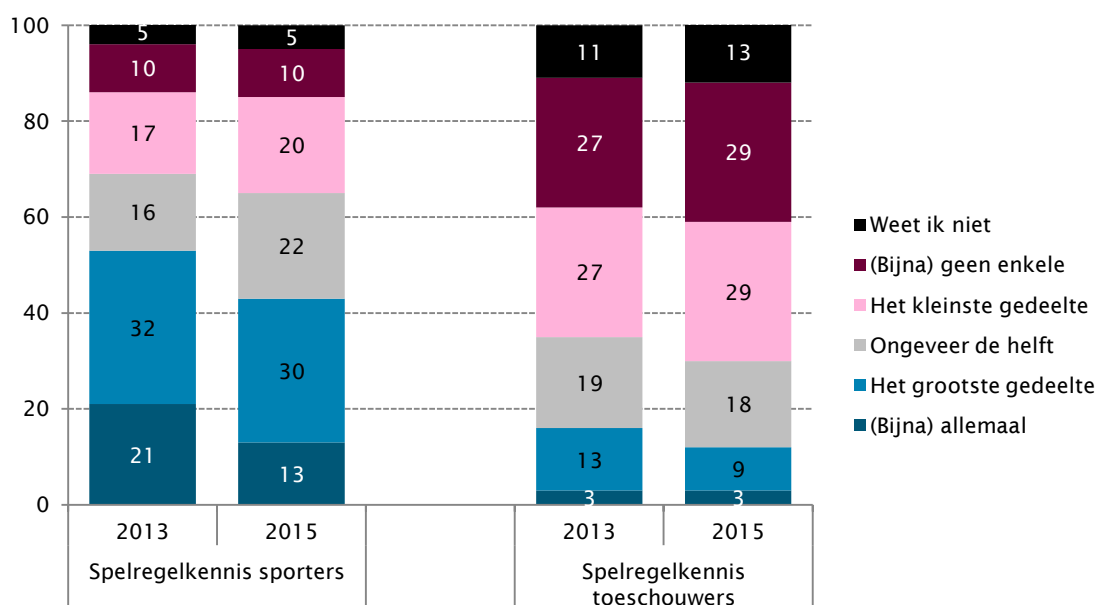
Bron: Mulier Instituut, Verenigingspeiling VSK 2013 en 2015

## 4.2 Aanleren van en bekendheid met spelregels

### Bekendheid met de regels

Minder dan de helft van de arbiters (43%) geeft aan dat sporters goed op de hoogte zijn van de nieuw ingevoerde spelregels in de betreffende sport (figuur 4.2). In 2013 waren meer arbiters daarvan overtuigd (53%). De kennis van nieuwe spelregels onder toeschouwers is volgens de arbiters aanzienlijk lager. Slechts 12 procent van de arbiters denkt dat in 2015 het grootste gedeelte van het publiek de spelregels kent. Bijna zestig procent denkt dat maar een klein gedeelte van het publiek de nieuwe regels kent.

**Figuur 4.2 Percentage sporters en toeschouwers dat volgens de arbitrage bekend is met nieuw ingevoerde spelregels, in procenten**



Bron: NOC\*NSF/Buro 7, Tevredenheidsmeting Scheidsrechters/officials, peiling VSK 2013 en 2015

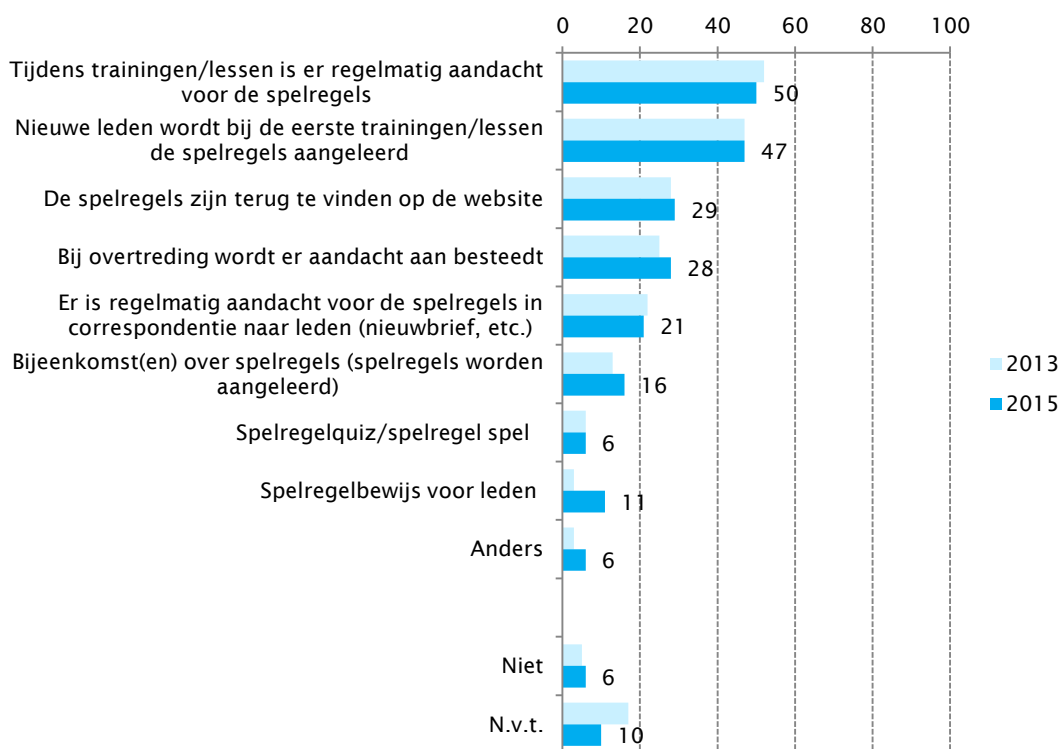
Onder arbiters leeft de gedachte dat bij het aanleren van de spelregels onder sporters, en vooral toeschouwers, nog veel te winnen valt. Sinds 2013 lijkt dit volgens hen nog meer noodzaak te worden.

### Aanleren van de regels

Die noodzaak lijken verenigingen ook te zien want het percentage verenigingen dat aangeeft dat leden de spel- en wedstrijdregels moeten leren kennen, steeg van 58 procent naar 67 procent (bijlage b4.4). In het voetbal was deze ontwikkeling aanzienlijk sterker. In 2013 gaf een derde (34%) van de verenigingen aan dat het kennen van de spelregels verplicht was. In 2015 was dit vier op de vijf (79%). Bij lezing van deze percentages moet in gedachten worden gehouden dat het behalen van een spelregelbewijs vanaf 2015 vanuit de bond verplicht is voor jeugdspelers. Wanneer zij dit bewijs niet halen, zijn ze niet speelgerechtigd.

Bij de helft van de verenigingen is tijdens trainingen en lessen regelmatig aandacht voor de spelregels (figuur 4.3). Daarnaast leert een vergelijkbaar aandeel verenigingen nieuwe leden bij de eerste training de spelregels aan. Een spelregelbewijs is voor een op de tien vereniging een manier waarmee spelregels onder de aandacht worden gebracht. In 2013 was dit 3 procent (bijlage b4.5).

**Figuur 4.3 Aandacht voor kennen van de spelregels door de vereniging, ondernomen acties, in procenten**



Bron: Mulier Instituut, Verenigingspeiling VSK 2013 en 2015

Een vijftal bonden (KNVB, NHV, NTTB, Nevobo en SBN) is actief met spelregelavonden voor de verenigingen. De spelregelavonden, ook wel ‘spelregelcafés’ genoemd, worden door de sportbonden voor twee doelen en twee doelgroepen bij verenigingen georganiseerd. Enerzijds als aanleiding voor de ontmoeting van scheidsrechters en trainers/coaches om met elkaar over de sport en sportief gedrag in gesprek te gaan. Anderzijds in het kader van de spelregelmodule Sportmasterz om bij de jeugd (m.n.



12-18 jaar) de spelregelkennis te vergroten en de bekendheid met en het gebruik van de Sportmasterz te stimuleren. Inmiddels hebben 295 verenigingen een spelregelavond georganiseerd (tabel 4.2).

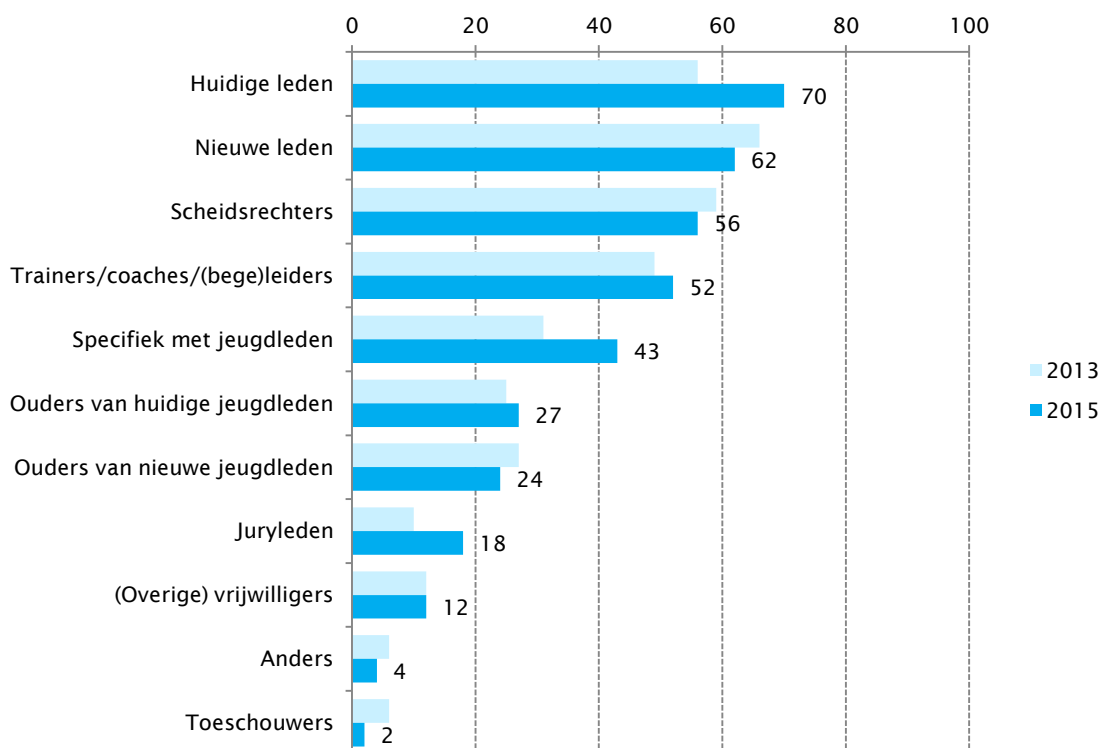
**Tabel 4.2 Interventie VSK-programma: Spelregelavond**

Interventie	Bereik	Tot 1 sept. 2015
Spelregelavond	aantal bonden	5
	aantal verenigingen	295

Bron: NOC\*NSF, Regis 2015

Verenigingen geven aan dat hun bijeenkomsten over spelregels zich in 2015 vooral op huidige leden richten (figuur 4.4). In 2013 waren verenigingen met deze bijeenkomsten nog voornamelijk op nieuwe leden gericht. Ook de spelregelquiz is met name op de huidige leden gericht. Het lijkt er op dat verenigingen hiermee inzien dat het instrueren van nieuwe leden bij binnenkomst niet genoeg is, maar dat er een taak ligt in het up-to-date houden van de kennis van de huidige leden. Ook zijn verenigingen zich specifiek gaan richten op jeugdleden. Dat is eveneens terug te zien in spelregelbewijzen. Die spelregelbewijzen waren in 2013 nog voor 15 procent van de verenigingen gericht op jeugdleden, terwijl dat dit jaar bij 61 procent het geval is (bijlage b4.6).

**Figuur 4.4 Groepen waar verenigingen de spelregelbijeenkomsten specifiek op richten, in procenten**



Bron: Mulier Instituut, Verenigingspeiling VSK 2013 en 2015

Ondanks de inspanningen van verenigingen en sportbonden, geeft nog altijd slechts een vijfde van de bij sport betrokken Nederlanders aan dat de vereniging of de bond hen spelregels leert. Dit is gelijk met het aandeel in 2013 (bijlage b4.7). Dit roept de vraag op in hoeverre de (toegenomen) inspanningen van bonden en verenigingen ook daadwerkelijk tot de sporters en ouders van jeugdsporters doordringen.



## 5. Gedragsregels

Gedragsregels zijn in tegenstelling tot spelregels meer verenigingsspecifiek. Ook voor deze regels geldt dat ze alleen van waarde kunnen zijn wanneer ze bekend zijn en worden aangeleerd. In de rapportage van 2013 lazen we dat de aandacht voor gedragsregels toenam. In dit hoofdstuk wordt duidelijk of de stijgende aandacht voor gedragsregels, het aanleren van gedragsregels en het nut van gedragsregels volgens betrokkenen zich doorzet. Paragraaf 5.1 beschrijft de bekendheid met gedragsregels, paragraaf 5.2 gaat in op het invoeren en aanleren van gedragsregels.

### Ambitie

*Gedragsregels nemen een prominente plaats in om ongewenst gedrag in de sport aan te pakken en te voorkómen.*

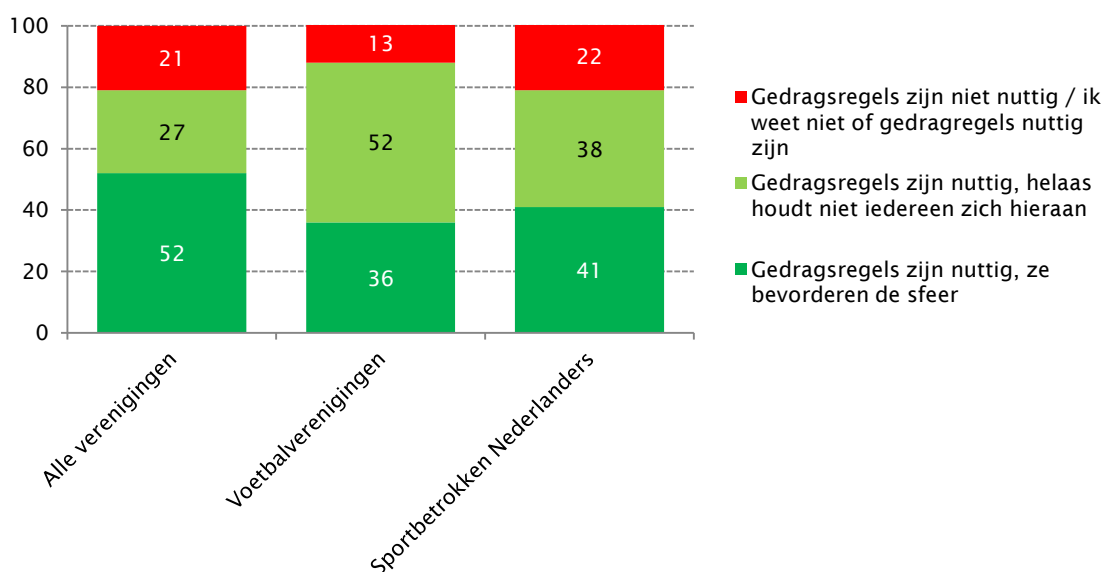
### Indicatoren

- Bonden/verenigingen voeren gedragsregels in (gebaseerd op sportbreed format NOC\*NSF).
- (Nieuwe) leden, ouders, en trainers/coaches worden gedragsregels geleerd.
- Minimumaantal/-percentage sporters en publiek dat de (nieuwe) gedragsregels kent

### 5.1 Bekendheid met gedragsregels

Het merendeel van de verenigingsbestuurders is van mening dat gedragsregels in de vereniging nuttig zijn (figuur 5.1). De helft van de bestuurders zegt dat de sfeer beter is sinds de gedragsregels er zijn. Nog eens een kwart geeft ook aan dat de gedragsregels nuttig zijn, maar dat helaas niet iedereen zich hier aan houdt. Een kleine groep bestuurders zegt dat de regels niet nuttig zijn omdat de meeste mensen deze niet kennen (6%) of dat mensen zich hier niet aan houden (<1%). Voetbalbestuurders zijn net zo vaak van mening dat gedragsregels waardevol zijn, maar ze geven aanzienlijk vaker aan dat helaas niet iedereen zich aan deze regels houdt.

**Figuur 5.1 Het nut van gedragsregels in de vereniging, in procenten**



Bronnen: Mulier Instituut, Verenigingspeiling VSK 2015; NOC\*NSF/GFK, NOC\*NSF Sportdeelname Index, VSK peiling 2015.

Het zijn niet alleen de bestuurders die over gedragsregels binnen de club enthousiast zijn. Ook acht op de tien sportbetrokken Nederlanders geeft aan het nut van gedragsregels in te zien. De helft van deze groep vindt het jammer dat niet iedereen zich aan de regels houdt (bijlage b5.1). De mening van de bestuurders is de afgelopen 2 jaar nauwelijks veranderd. Het aandeel sportbetrokken Nederlanders dat van mening is dat niet iedereen zich aan gedragsregels houdt, is sinds 2013 licht gedaald.

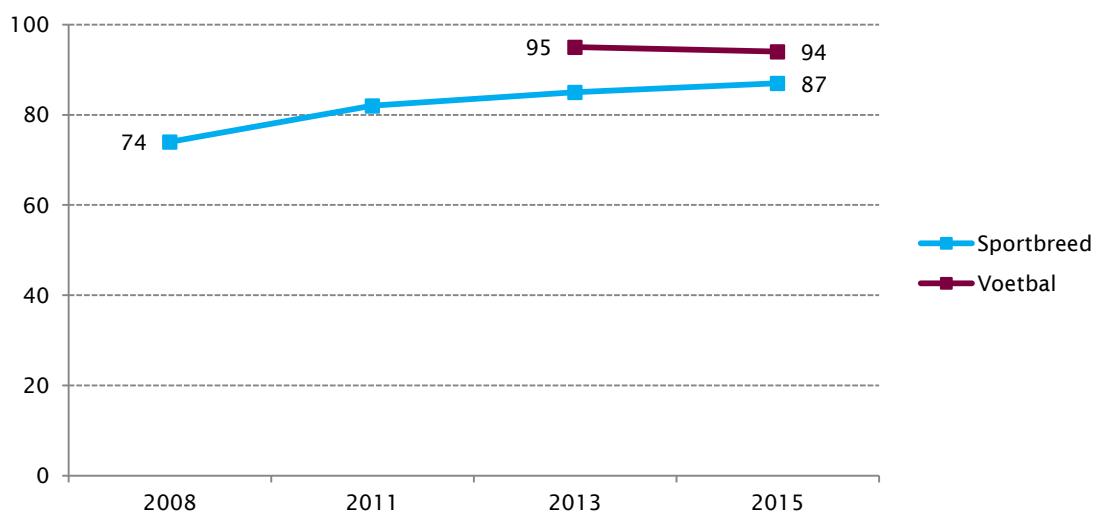
Mogelijk heeft het niet houden aan de gedragsregels zijn oorsprong in de onbekendheid met de gedragsregels van de leden, zoals zij zelf aangaven. Van alle verenigingsleden geeft de helft aan bekend te zijn met de omgangs-, gedrags- of clubregels van de vereniging (bijlage b5.2). Nog eens 19 procent geeft aan te weten dat er gedragsregels zijn, maar deze regels niet goed (genoeg) te kennen. Deze percentages zijn vergelijkbaar met 2013. Sinds dat jaar is alleen een lichte afname te zien van het aandeel verenigingsleden dat de regels echt goed (genoeg) kent.

## 5.2 Invoeren en aanleren gedragsregels

### Aanwezigheid gedragsregels

De aandacht voor gedragsregels in sportverenigingen blijft toenemen. Bijna negen op de tien verenigingen (87%) heeft inmiddels één of meerdere regelingen ten aanzien van gewenst en/of ongewenst gedrag (figuur 5.2). In 2007 was dit nog 74 procent. In het voetbal is dit aandeel nog hoger: ongeveer 95 procent.

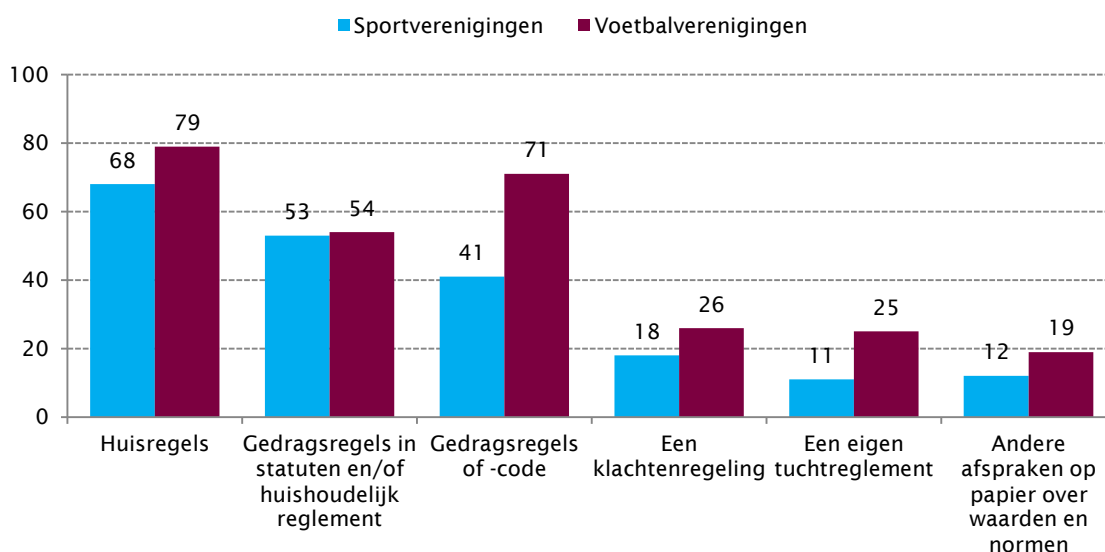
**Figuur 5.2 Regelingen aanwezig bij sportverenigingen en voetbalverenigingen ten aanzien van (ongewenst) gedrag, in procenten**



Bron: Mulier Instituut, Verenigingspeiling SSR en VSK 2008 t/m 2015

De meest voorkomende regeling zijn de huisregels, waarvan twee derde van de vereniging deze heeft opgenomen, in het voetbal is dit 79 procent (figuur 5.3). Iets meer dan de helft van de vereniging heeft de gedragsregels opgenomen in statuten of het huishoudelijk reglement. Van de sportbetrokken Nederlanders geeft 11 procent aan dat op zijn/haar vereniging nieuwe gedragsregels zijn ingevoerd. Zie ook bijlage b5.4.

**Figuur 5.3 Aanwezige regelingen bij sportverenigingen en voetbalverenigingen ten aanzien van (ongewenst) gedrag, in procenten**

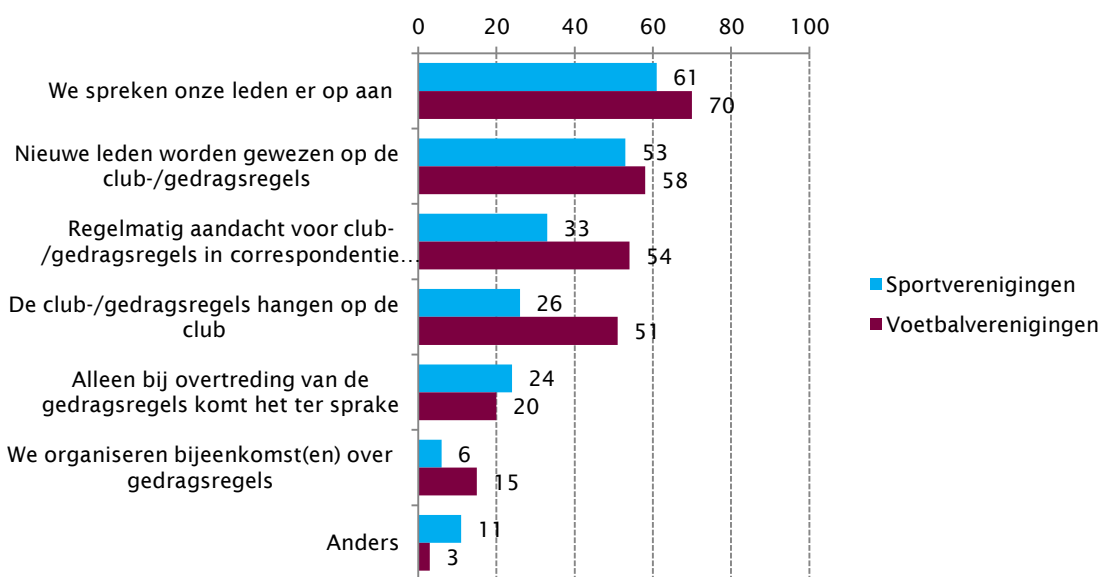


Bron: Mulier Instituut, Verenigingspeiling VSK 2015

### Aanleren ('activeren') van de regels

Regels gaan alleen leven wanneer zij door het bestuur ook actief van het papier naar de leden worden overgedragen. De manier waarop dit het meeste bij verenigingen gebeurt, is door de leden daar op aan te spreken. Ruim de helft van de verenigingen (61%) geeft aan dat op deze manier te doen (figuur 5.4, bijlage b5.5). Ook het attenderen van nieuwe leden op de gedragsregels, wordt door het merendeel van de verenigingen gedaan. Bij een kwart van de verenigingen komt het alleen ter sprake wanneer de gedragsregels worden overtreden.

**Figuur 5.4 Wijze van 'activering' aanwezige gedragsregels door verenigingen per sporttak, in procenten**



Bron: Mulier Instituut, Verenigingspeiling VSK 2015

Zoals te lezen in figuur 5.4 geven voetbalverenigingen vaker aan huisregels, gedragsregels of afspraken over gedrag op papier te hebben dan verenigingen uit andere sporten. Ook onder de verenigingen die uitsluitend regelingen over (ongewenst) gedrag hebben, zijn de voetbalverenigingen het meest actief in het overdragen aan de verenigingen. Daarin onderscheidt de voetbalsport zich ook eveneens van andere teamsporten.

Een marginaal aandeel (3%) van de overige sportverenigingen organiseert bijeenkomsten over gedragsregels (bijlage b5.5). Onder teamsport- en voetbalverenigingen ligt dit aanzienlijk hoger (resp. 10% en 15%). Wanneer deze bijeenkomsten worden georganiseerd, zijn deze het afgelopen jaar voornamelijk op de huidige leden gericht (bijlage b6.5). Dat is een verschuiving ten opzichte van 2013, toen specifieke groepen binnen verenigingen - zoals bijvoorbeeld trainers en begeleiders, ouders en trainers - nog vaker de doelgroep waren.

## **Deel II: Excessen: incidentie en omgang**





## 6. Incidentie en veiligheidsbeleving

In dit hoofdstuk wordt inzicht gegeven in de mate waarin in de sport ongewenst gedrag én het gevoel van veiligheid voorkomen. In paragraaf 6.1 beschrijven we allereerst de geregistreerde incidentie van excessen in de sport. Vervolgens wordt per groep betrokkenen (verenigingsbestuurders in 6.2, arbitrage in 6.3, en de sportende Nederlanders en de Nederlandse bevolking in 6.4) ingegaan op het in de afgelopen twaalf maanden meemaken van ongewenst gedrag. Daarnaast wordt per groep beschreven wat het gevoel van veiligheid is in de sport.

### Indicatoren

- In de sport komt minder ongewenst gedrag voor (aantal en aard ongewenst gedrag overeenkomstig met eerdere SSR-onderzoeken) zelf meegemaakt (als getuige of tegen je gericht).
- Bij voetbal komen minder excessen voor.
- In de (gehele) sport worden excessen geregistreerd.
- In de sport komen minder excessen voor.
- Bestuurders, trainers, scheidsrechters, sporters en publiek ervaren meer veiligheid.

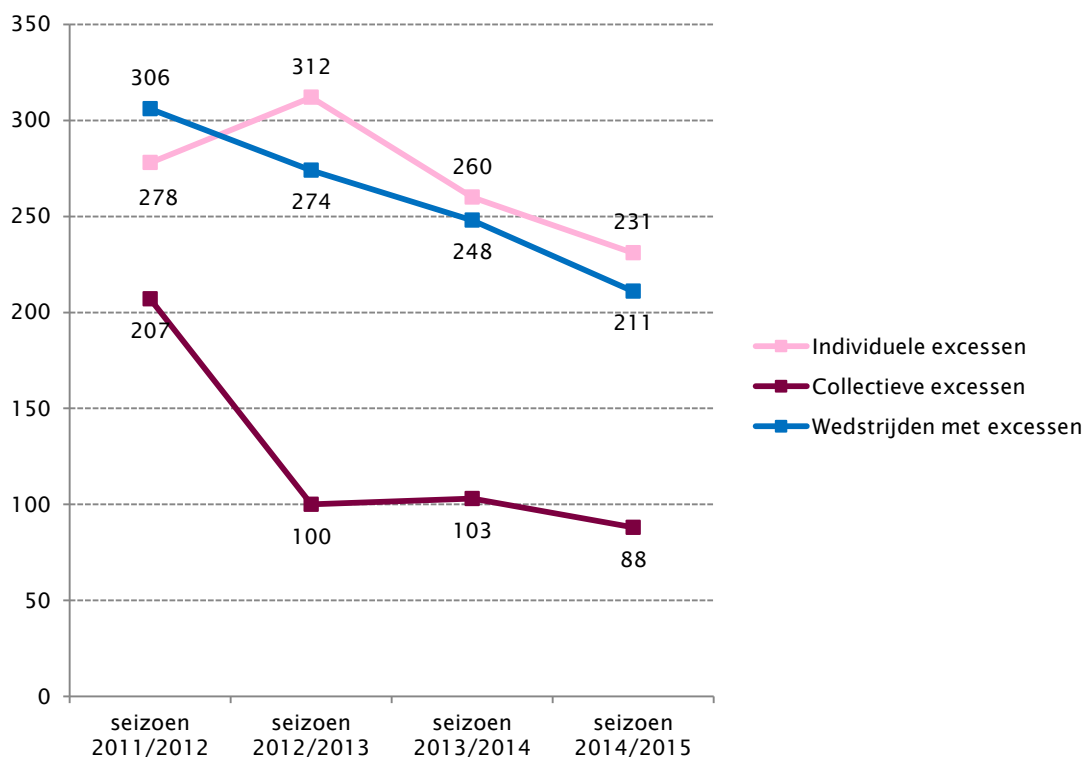
### 6.1 Excessen in de sport

De KNVB beschouwt individuele en collectieve overtredingen als excessieve overtredingen. Nader gespecificeerd bestaat dit uit:

- buitensporig fysiek geweld jegens een individu of meerdere individuen;
- ernstige bedreiging van een individu of meerdere individuen;
- raak spuwen van een individu of meerdere individuen voor, gedurende, dan wel na de wedstrijd.

De KNVB heeft voor excessen in het voetbal een registratiesysteem opgebouwd waaruit jaarlijks het aantal excessen in het amateurvoetbal wordt gerapporteerd. Hieruit blijkt dat het aantal bij de voetbalbond geregistreerde excessen in het seizoen 2014/2015 verder af nam (figuur 6.1). Zowel het aantal individuele excessen, collectieve excessen als het aantal wedstrijden daalde ten opzichte van het vorige seizoen. Er lijkt sprake van een stabiele daling in excessen. In het afgelopen seizoen werden 765.080 wedstrijden onder de vlag van de KNVB gespeeld. Omgerekend was bij 1 op de 3.535 wedstrijden sprake van een individueel en/of collectief exces. Dit was vier seizoenen eerder nog bij 1 op de 2.456 wedstrijden het geval (niet in figuur).

**Figuur 6.1 Excessen in het amateurvoetbal**



Bron: KNVB, cijfers excessen '11/'12 t/m '14/15 (bewerking Mulier Instituut)

Naast de afname van het aantal door de voetbalbond geregistreerde excessen, nam in het afgelopen seizoen ook het aantal meldingen bij het meldpunt Sport en Geweld af. De hulplijn werd in het seizoen '14-'15 110 keer bereikt. Dat zijn gemiddeld 2,7 meldingen per week. Dit is een afname ten opzichte van het voorgaande seizoen toen er gemiddeld 3,5 meldingen per week waren.

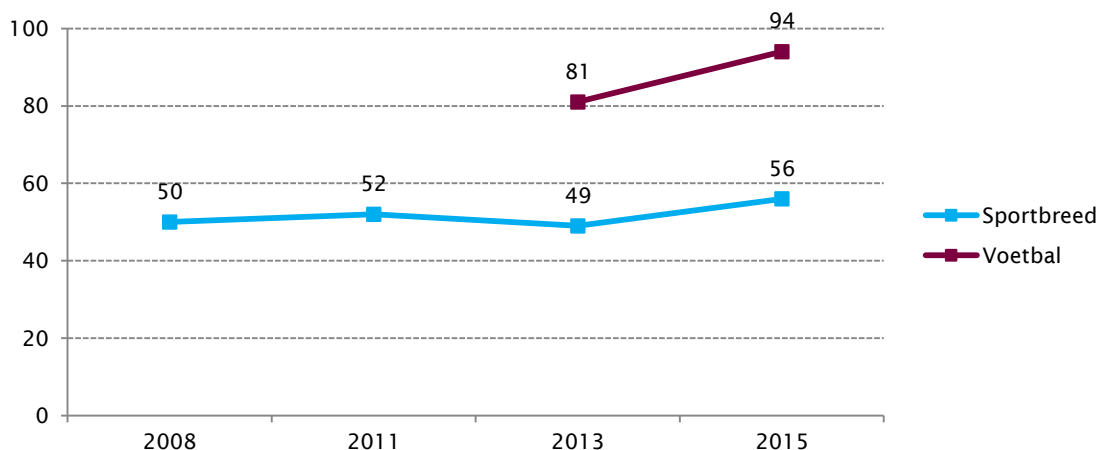
Tot ongewenst gedrag behoren uiteenlopende wangedragingen zoals: diefstal, vandalisme, bedreiging (met een wapen), lichamelijk en verbaal geweld, seksuele intimidatie, discriminatie (vanwege sekse, religie, cultuur en homoseksualiteit) en overlast (rook, alcohol, geluid of drugsgebruik), pesten en gooien met materiaal. Excessen zijn zeer ernstige vormen van wangedrag en vormen een fractie van het ongewenst gedrag dat in de sport voorkomt. In de volgende paragrafen komt aan de orde in hoeverre betrokkenen met de vele uiteenlopende vormen van ongewenst gedrag hebben te maken.

## 6.2 Verenigingsbestuurders

### Incidentie

Iets meer dan de helft van de verenigingsbestuurders (56%) is in het afgelopen jaar geconfronteerd met enige vorm van ongewenst gedrag bij of rondom sportwedstrijden of heeft hier klachten over gehad (figuur 6.2). Onder de voetbalbestuurders is dit aanzienlijk hoger. Bijna alle voetbalbestuurders (94%) geven aan in het afgelopen jaar hier tegenaan te zijn gelopen.

**Figuur 6.2 Bestuurders die ongewenst gedrag meegemaakt hebben of klachten over ontvangen in afgelopen 12 maanden, in procenten**



Bron: Mulier Instituut, Verenigingspeiling SSR en VSK 2008 t/m 2015

Wanneer bestuurders met ongewenst gedrag worden geconfronteerd, is dit in de meeste gevallen verbaal geweld. Een op de drie bestuurders (35%) geeft aan dat de ontvangen klachten (mede) hierop betrekking hadden (figuur 6.3). Op plaats 2 en 3 staan vernieling of vandalisme en overlast (onder andere geluid, drank en drugs) met respectievelijk 26 en 23 procent. Lichamelijk geweld was bij 13 procent van de bestuurders onderdeel van het ongewenste gedrag. Drie procent rapporteerde bij ongewenst gedrag (ook) seksuele intimidatie.

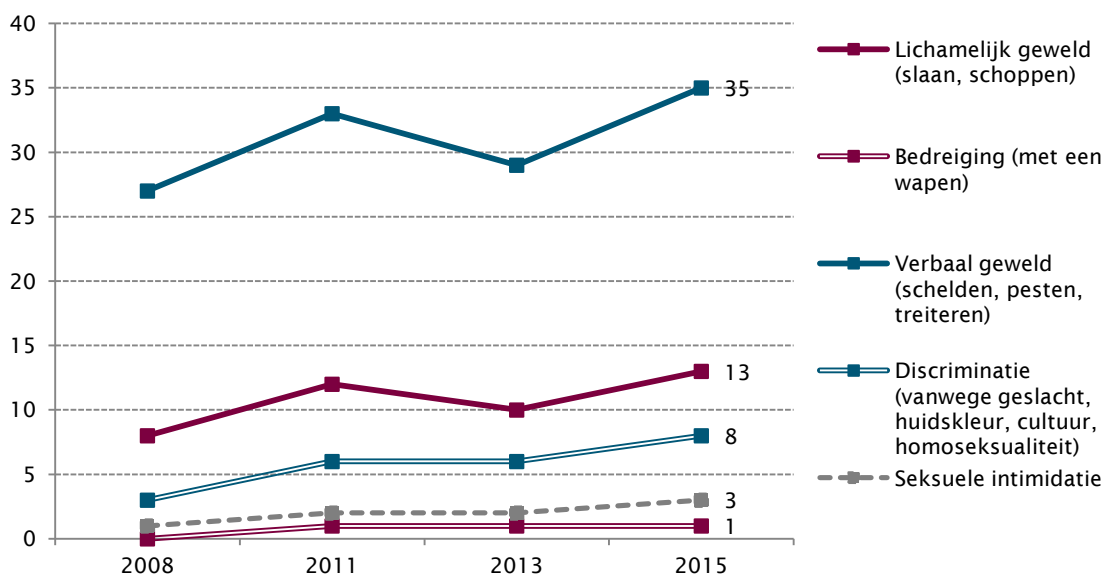
**Figuur 6.3 Meest voorkomende vormen van ongewenst gedrag wanneer een bestuurder daarmee geconfronteerd werd in de afgelopen 12 maanden, in procenten**



Bron: Mulier Instituut, Verenigingspeiling VSK 2015

We zagen eerder in figuur 6.2 al dat het aantal verenigingen met één of meer meegemaakte vormen van ongewenst gedrag in 2015 licht was toegenomen ten opzichte van 2013. Tegelijkertijd is dit cijfer sinds 2008 redelijk stabiel te noemen. Er is echter geen stabiel cijfer te zien wanneer we enkele van de meest in het oog springende vormen van ongewenst gedrag apart beschouwen. Bestuurders ontvingen in de afgelopen zeven jaar steeds vaker klachten over diverse vormen van ongewenst gedrag (figuur 6.4). Dit zegt niets over de mate waarin ongewenst gedrag daadwerkelijk voorkomt, maar om de mate waarin dit bij de bestuurders terecht is gekomen. Het lijkt er op dat leden de bestuurders gemakkelijker weten te vinden met klachten over ongewenst gedrag op de vereniging. Een vergelijkbare conclusie werd eerder getrokken in de monitor naar aanleiding van het programma Samen voor Sportiviteit en Respect. In *Je gaat het pas zien als je het doorhebt* (Lucassen et al. 2012) werd een verhoogd bewustzijn onder bestuurders voor de thematiek genoteerd.

**Figuur 6.4 Ontwikkeling van (een selectie van) vormen van de mate waarin verenigingsbestuurders geconfronteerd worden/klachten ontvangen van ongewenst gedrag, in procenten**



Bron: Mulier Instituut, Verenigingspeiling SSR en VSK 2008 t/m 2015

Wanneer wordt gevraagd naar de mate waarin de betreffende bestuurder met ongewenst gedrag werd geconfronteerd, valt op dat veel zaken slechts eenmalig plaatsvonden. Zo gaf twee derde van de verenigingsbestuurders aan dat het meegemaakte verbale geweld slechts eenmalig was (bijlage b6.8). Vergelijkbare verhoudingen gelden ook voor vandalisme, pesten en diefstal. Voor lichamelijk geweld geeft drie kwart van de bestuurders aan dat dit eenmalig was.

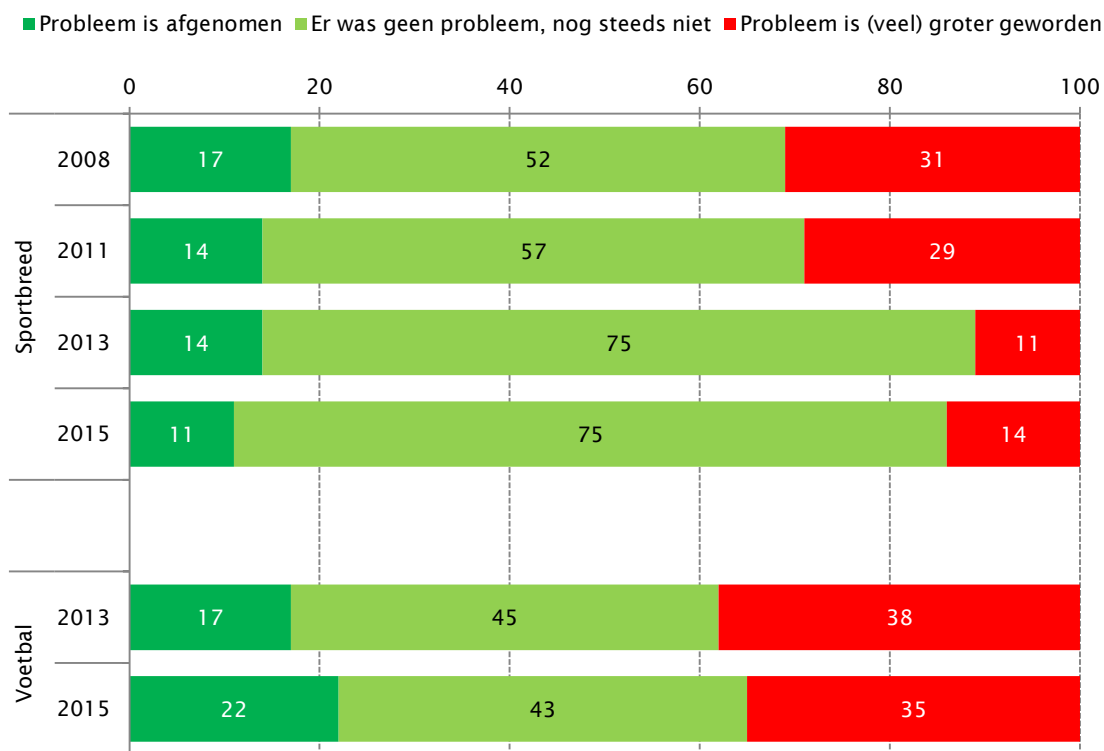
### Beleving problematiek

2% van de bestuurders geeft aan dat ongewenst gedrag van leden of kader voor hun vereniging een behoorlijk groot probleem vormt (bijlage b6.3). Daarmee blijft dit probleem sinds 2008 (3%) in de ogen van de bestuurders marginaal. De helft van de verenigingsbestuurders geeft aan dat ongewenst gedrag van leden en/of kader totaal geen actueel probleem vormt voor de vereniging. In het voetbal zijn eveneens weinig bestuurders van mening dat ongewenst gedrag een actueel probleem vormt. Een op de

tien voetbalbestuurders geeft aan dat ongewenst gedrag een behoorlijk groot probleem vormt. De resterende 90 procent zegt dat dit niet (10%) of nauwelijks (80%) het geval is.

Bij bijna vijftien procent van de sportverenigingen is ongewenst gedrag een groter probleem geworden (figuur 6.5). Sportbreed geven sinds 2008 steeds meer verenigingsbestuurders aan dat ongewenst gedrag als probleem is afgenomen of dat er nooit een probleem geweest is en dat dit nog steeds het geval is (geen of afgenomen probleem: in 2008 69%; in 2015 86%, figuur 6.5). Alleen in vergelijking met 2013 is een lichte daling te zien. Een op de drie voetbalbestuurders geeft aan dat in het afgelopen jaar ongewenst gedrag als probleem (veel) groter geworden is. Tegelijkertijd geeft twee derde aan dat het nooit een probleem was en dat nog niet is of dat het probleem minder geworden is. Zie ook bijlage b6.4.

**Figuur 6.5 Ontwikkeling van ongewenst gedrag als probleem volgens verenigingsbestuurders**

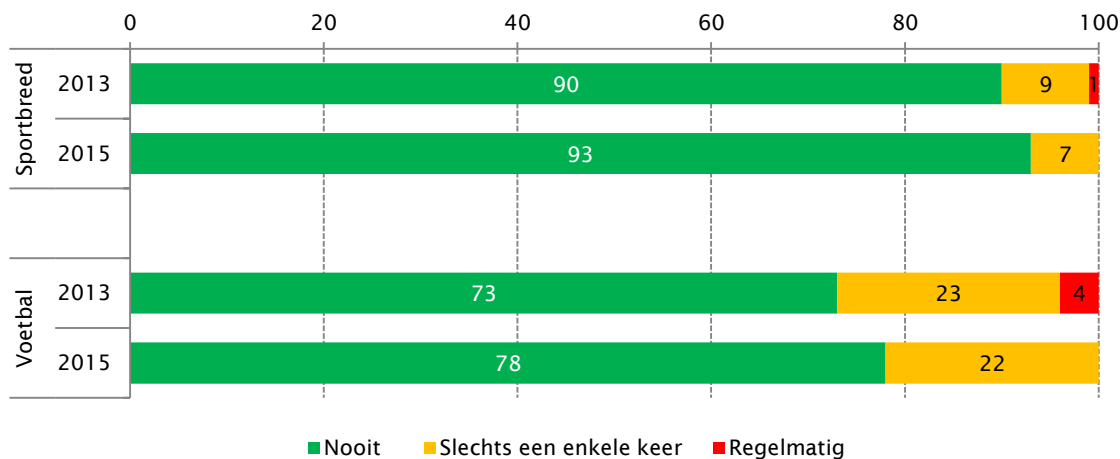


Bron: Mulier Instituut, Verenigingspeiling VSK 2013 en 2015

### Veiligheidsbeleving

De verenigingsbestuurders geven aan dat ongewenst gedrag volgens hen is toegenomen, maar volgens de meeste bestuurders is dit geen actueel probleem. Tegelijk zien we terug dat 93 procent zich nooit (sociaal) onveilig voelt in de sport (figuur 6.6). Die groep is daarmee een fractie groter dan dat in 2013 (90%). Voetbalbestuurders rapporteren vaker (22%) dan bestuurders sportbreed dat ze zich een enkele keer onveilig voelen in de sport. Geen van de bestuurders voelt zich dat regelmatig. De 4 procent voetbalbestuurders die zich regelmatig onveilig voelde in 2013, is in 2015 verdwenen.

**Figuur 6.6** Mate waarin verenigingsbestuurders zich sociaal onveilig voelen in de sport, in procenten

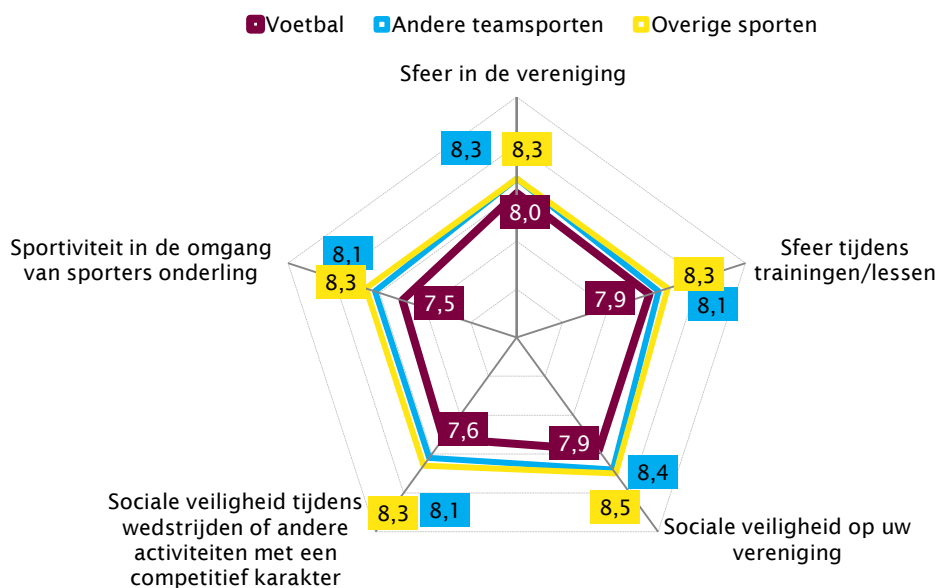


Bron: Mulier Instituut, Verenigingspeiling VSK 2013 en 2015

### Sociale veiligheid in de vereniging

Verenigingsbestuurders zijn zeer te spreken over diverse aspecten van sociale veiligheid in de eigen vereniging. Gemiddeld scoren verenigingen op diverse aspecten volgens hun bestuurders een rapportcijfer van 8,2. Dat is nagenoeg gelijk aan het rapportcijfer 8,1 dat in 2013 werd gegeven. Opvallende uitschieters zijn de niet-teamsportverenigingen die op alle punten hoger scoren dan teamsporten (figuur 6.7). Alleen op het item ‘sfeer in de vereniging’ halen teamsporten (niet-voetbal) ook het niveau van de overige sporten (8,3, figuur 6.7).

**Figuur 6.7** Gemiddeld rapportcijfer voor de vereniging op diverse items door de eigen bestuurders, naar type sporttak



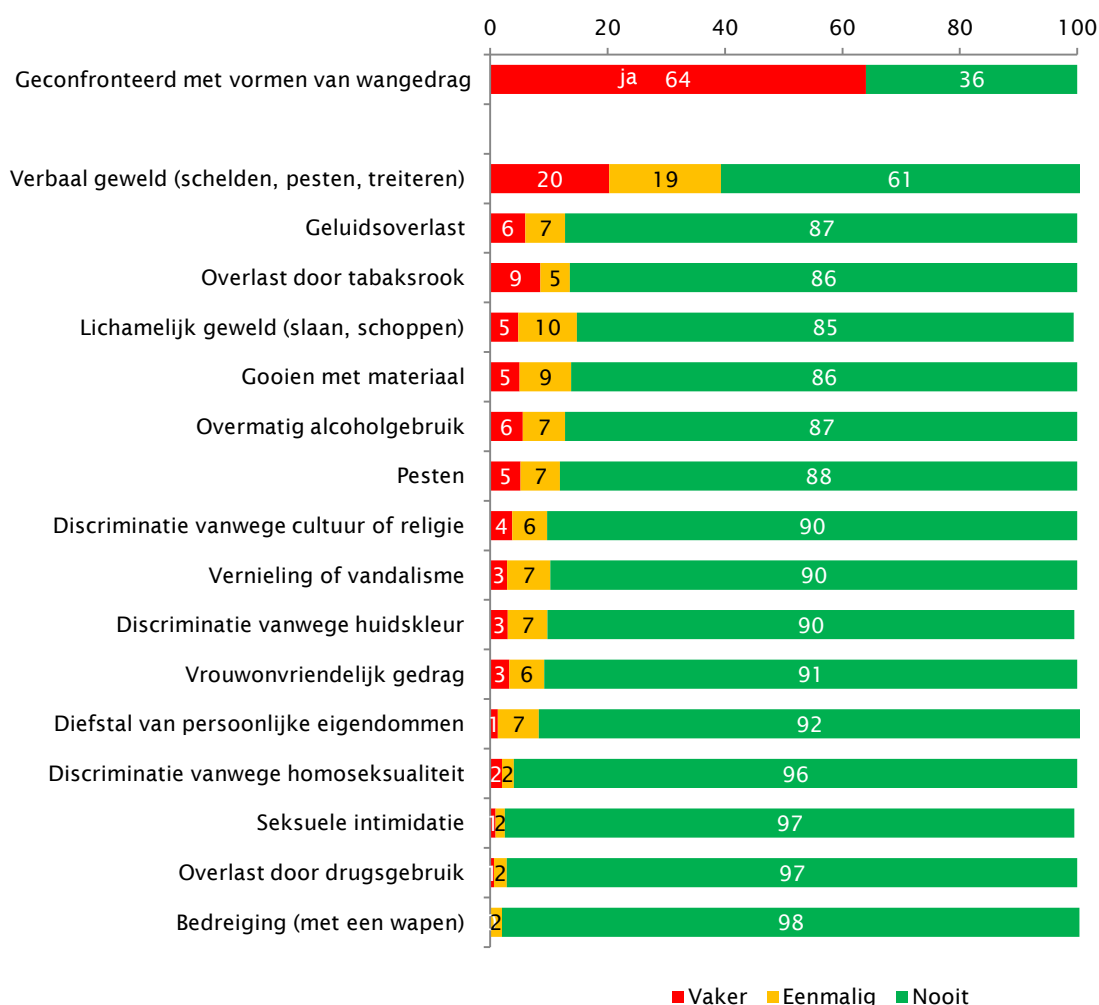
Bron: Mulier Instituut, Verenigingspeiling VSK 2015

## 6.3 Arbitrage

### Incidentie

Sportbreed geeft bijna twee derde van de bondscheidsrechters (64%) aan dat ze in de afgelopen 12 maanden op enig moment met een of meer vormen van wangedrag zijn geconfronteerd. Daarmee ligt dat cijfer iets hoger dan het gerapporteerde cijfer van 56 procent van de verenigingsbestuurders (figuur 6.8). Het “meemaakcijfer” van de bondscheidsrechters is niet veranderd ten opzichte van 2013 (65%).

**Figuur 6.8 Mate waarin bondscheidsrechters geconfronteerd werden met ongewenst gedrag in de afgelopen 12 maanden, in procenten**



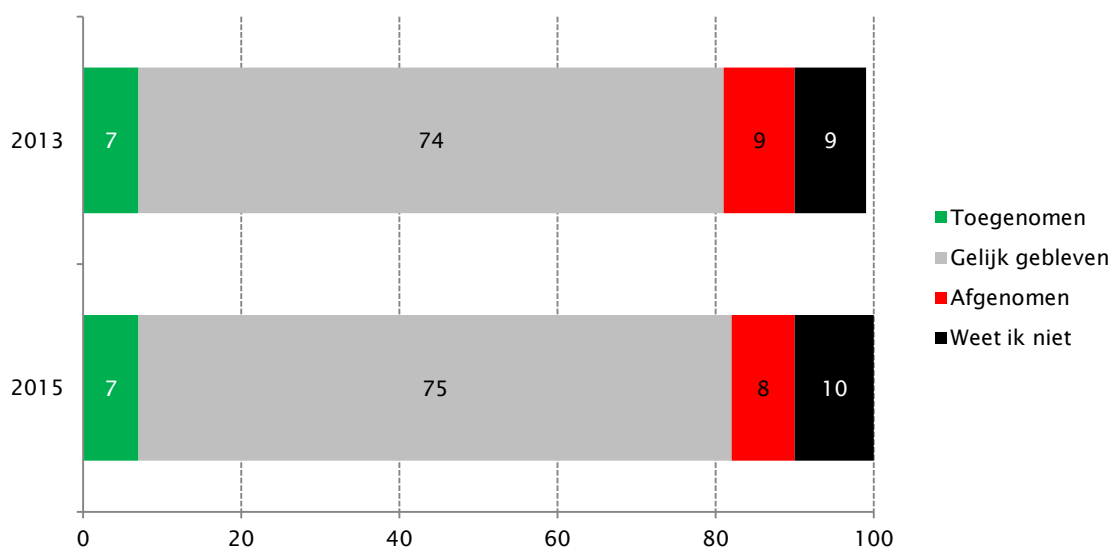
Bron: NOC\*NSF/Buro 7, Tevredenheidsmeting Scheidsrechters/officials, peiling VSK 2015

Bondscheidsrechters herkennen zich in het feit dat de meest voorkomende vorm van ongewenst gedrag het verbale geweld is. In de afgelopen twaalf maanden maakte 39 procent van hen dit mee, gevolgd door lichamelijk geweld (15%). De toegenomen confrontatie van bestuurders met ongewenst gedrag komt niet in de observatie van de scheidsrechters terug. In vergelijking met 2013 zijn slechts enkele procentpunten verschil te vinden op de diverse vormen van ongewenst gedrag (bijlage b6.7).

## Veiligheidsbeleving

De bondsarbiters zijn zich in de afgelopen 12 maanden nauwelijks veiliger of onveiliger gaan voelen in de sport (figuur 6.9). Daarmee is de beoordeling vergelijkbaar met die van de verenigingsbestuurders. Een selecte groep (7%) ervoer in 2015 dat het veiligheidsgevoel toenam. Een vergelijkbare groep (8%) gaf juist het tegenovergestelde aan. De situatie is niet anders dan in 2013 (bijlage b6.9).

**Figuur 6.9** Ontwikkeling van veiligheidsgevoel onder bondsarbiters in de afgelopen 12 maanden



Bron: NOC\*NSF/Buro 7, Tevredenheidsmeting Scheidsrechters/officials, peiling VSK 2013 en 2015

De belangrijkste reden voor een toegenomen veiligheidsgevoel onder bondsscheidsrechters is dat de betreffende arbiter zichzelf bekwaamer vindt dan voorheen. Dit is het geval onder 46 procent van de arbitrage. Bijna de helft van de scheidsrechters (42%) die een afname van sociale veiligheid rapporteren, geeft aan dat dit voornamelijk komt omdat de sport onveiliger is geworden. Zie ook bijlage b6.10.

## 6.4 De (sportende) Nederlander

Er zijn twee monitoren beschikbaar met informatie over de mate waarin de sportende Nederlander met ongewenst gedrag in de sport wordt geconfronteerd: de Vrijetijdsomnibus (CBS/SCP) en de Sportdeelname Index (NOC\*NSF/GFK). Zie voor een beschrijving van deze bronnen Bijlage 1.

### Kernindicator Veiligheid in de sport, incidentie

Kernindicatoren geven een breed beeld van de ontwikkelingen in de sport. De lijst met kernindicatoren is gebaseerd op het advies Versterking Data-infrastructuur (Tiessen-Raaphors & De Haan, 2012) sport en is verder uitgewerkt door het ministerie van VWS, in samenwerking met bij de sport betrokken onderzoeksinstituten. Ook voor een veilig sportklimaat zijn er kernindicatoren, bestaande uit het veiligheidsgevoel en een “meemaakcijfer” (tabel 6.1). De uitkomst van de kernindicatoren is gebaseerd op de Vrijetijdsomnibus (VTO).

Van de regelmatige sporters of wedstrijdbezoekers heeft bijna vier op de tien in 2015 ongewenst gedrag ondergaan of gezien (tabel 6.1). Dit is de afgelopen twee jaar niet veranderd.



**Tabel 6.1 Kernindicator Veiligheid in de sport, incidentie**

Kernindicator operationalisatie	2013	2015
Meemaken of getuige zijn van wangedrag in de sport (in procenten)	38	38

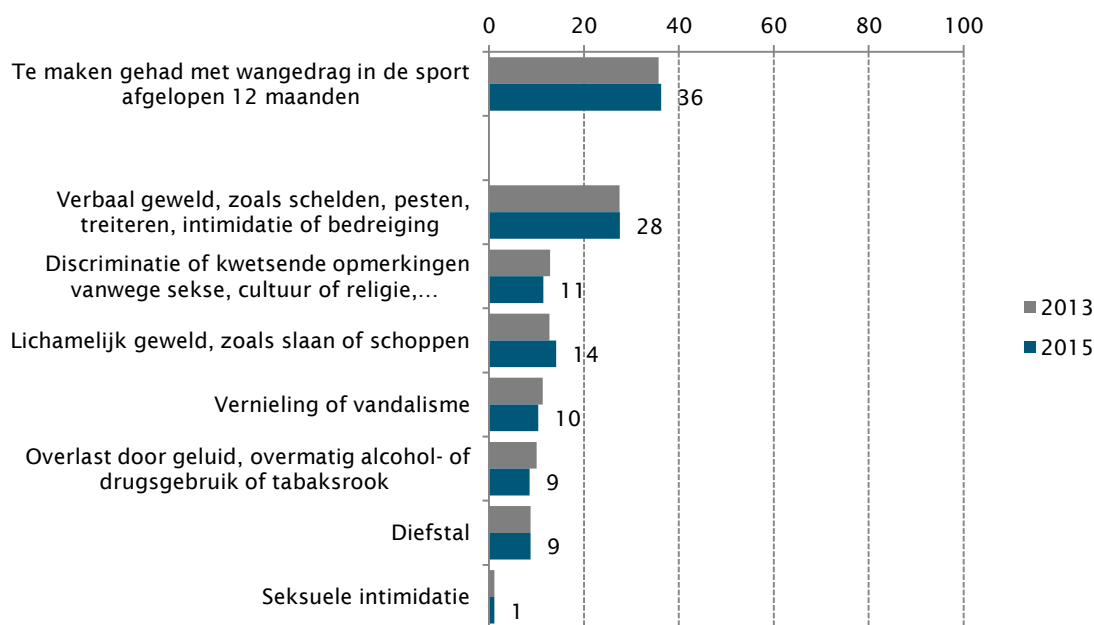
Bron: SCP/CBS, VTO'12 en '14, maandelijkse bezoekers van wedstrijden en/of sporters van 12 jaar en ouder

De cijfers van de kernindicatoren wijken iets af van de andere figuren omdat een andere leeftijdscategorie wordt gehanteerd, namelijk 12 jaar en ouder. Daarnaast zijn ook personen die niet regelmatig sporten, maar wel 12 keer per jaar of vaker als toeschouwer aanwezig zijn, in dit cijfer meegenomen.

**Incidentie op basis van de Vrijtidsomnibus**

Uit de cijfers van de Vrijtidsomnibus (VTO) blijkt een stabiel “meemaakcijfer” onder sportende Nederlanders<sup>9</sup> (een sporter is iemand die in het afgelopen jaar 12 keer of vaker sportte). Zowel in 2013 als in 2015 werd 36 procent van de sporters (15 jaar en ouder) geconfronteerd met wangedrag in sport (figuur 6.10). Verbaal geweld wordt het meest gerapporteerd (28%) gevolgd door lichamelijk geweld en discriminatie. Ook meemaakcijfers bij de verschillende vormen van wangedrag zijn stabiel.

**Figuur 6.10 Vormen van wangedrag in de sport waarmee sporters (15 jaar en ouder) in de afgelopen 12 maanden werden geconfronteerd, in procenten**



Bron: SCP/CBS, VTO'12 en '14

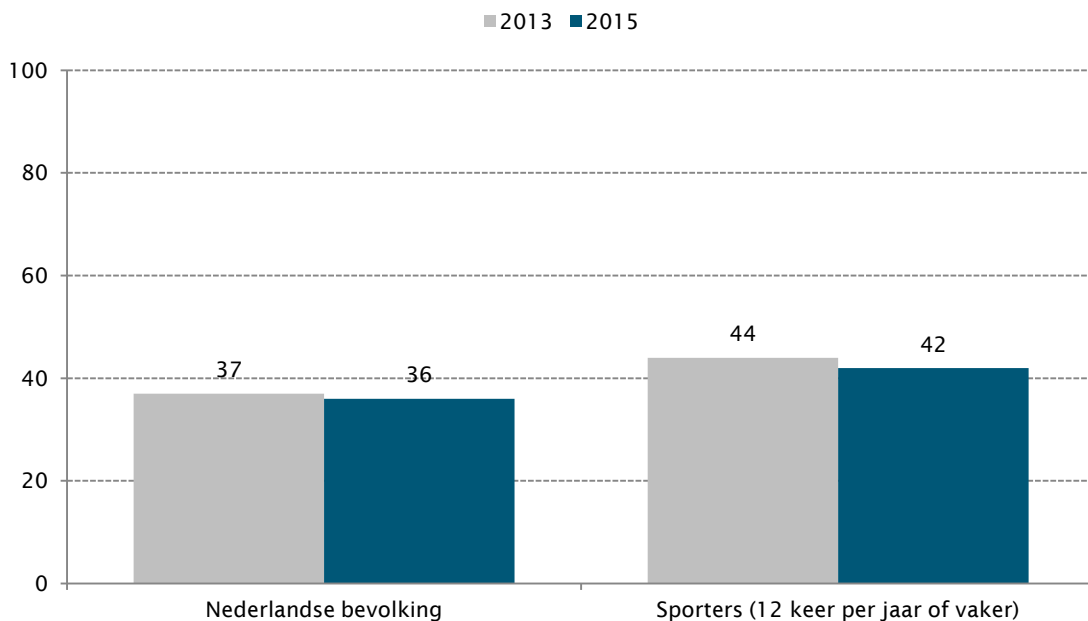
<sup>9</sup> Sportende Nederlanders zijn hier Nederlanders van 15 jaar en ouder die minstens 12 keer per jaar aan sport doen. De percentages die hier genoemd worden, wijken licht af van genoemde cijfers op [vzinfo.nl](http://vzinfo.nl) of in SCP-publicaties, doordat daar wordt uitgegaan van mensen die 12 keer per jaar of vaker sporten en/of 12 keer per jaar of vaker een sportwedstrijd bezoeken. Ook is de leeftijdsgrens anders: 12 jaar en ouder.

### Incidentie op basis van Sportdeelname index NOC\*NSF

De mate waarin de Nederlander en de sportende burger ongewenst gedrag meemaken, ontloopt elkaar nauwelijks. Het aandeel van de sporters van 15 jaar en ouder dat in de afgelopen 12 maanden met dergelijk gedrag te maken had was volgens de Sportdeelname index van NOC\*NSF 42 procent, het aandeel onder de bevolking was 36 procent (figuur 6.11). Dat dit cijfer onder sporters iets hoger was, is niet vreemd omdat zij ook vaker in de sport te vinden zijn.

De observatie door bestuurders van een lichte toename van ongewenst gedrag tussen 2013 en 2015 wordt niet door sporters en de Nederlandse bevolking gesteund. De “meemaakcijfers” blijven in deze groepen stabiel. Onder sporters is wel een kleine afname te rapporteren van enkele individuele vormen van wangedrag, zoals verbaal geweld (van 21% naar 18%), pesten (van 14% naar 11%) en overlast door tabak en alcohol (resp. van 16% naar 13%; van 13% naar 10%). Zie ook bijlage b6.12.

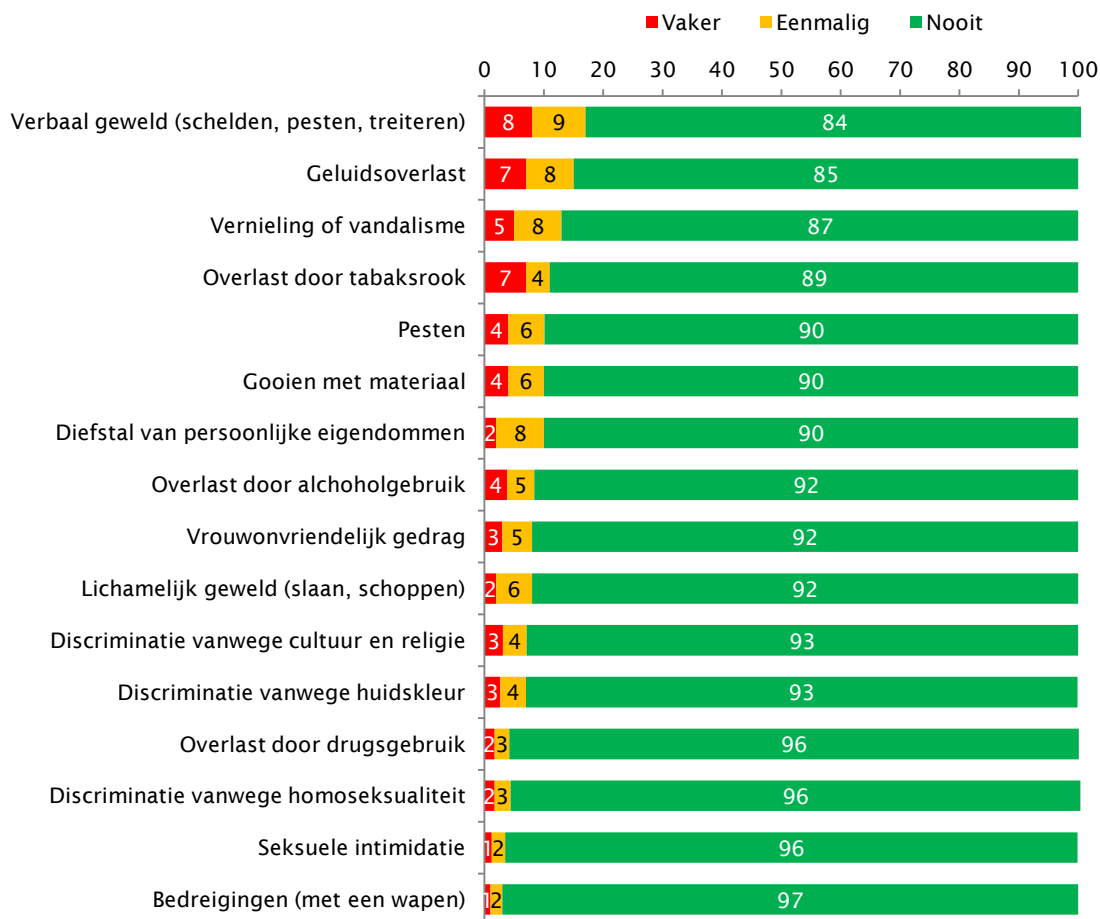
**Figuur 6.11 Sporters van 15 jaar en ouder slachtoffer of getuige geweest van een of meerdere vormen van ongewenst gedrag in de afgelopen 12 maanden, in procenten**



Bron: NOC\*NSF/GFK, NOC\*NSF Sportdeelname Index, VSK peiling 2015

Evenals bestuurders en bondsarbiters geven ook de Nederlandse bevolking en sporters aan dat verbaal geweld het meeste voorkomt (figuur 6.12). Het percentage Nederlanders dat geconfronteerd werd met verbaal geweld is echter aanzienlijk lager dan arbiters en bestuurders aangeven (beide 35%). Bijna 1 op de 6 Nederlanders (16%) geeft aan verbaal geweld als slachtoffer of als getuige te hebben meegemaakt. Voor sporters is dit aandeel 18 procent. Mogelijk heeft dit lagere percentage te maken met het incidentele karakter van verbaal geweld, zoals dat door de meer beschouwende groepen van arbiters en bestuurders wordt gerapporteerd. Een andere mogelijkheid is dat verschillende vormen van verbaal geweld, zoals pesten en treiteren, nauwelijks in de openbaarheid gebeurd waardoor het sporters en publiek minder opvalt.

**Figuur 6.12 Mate waarin Nederlandse burgers (15 jaar en ouder) geconfronteerd werden met ongewenst gedrag in de afgelopen 12 maanden, in procenten**



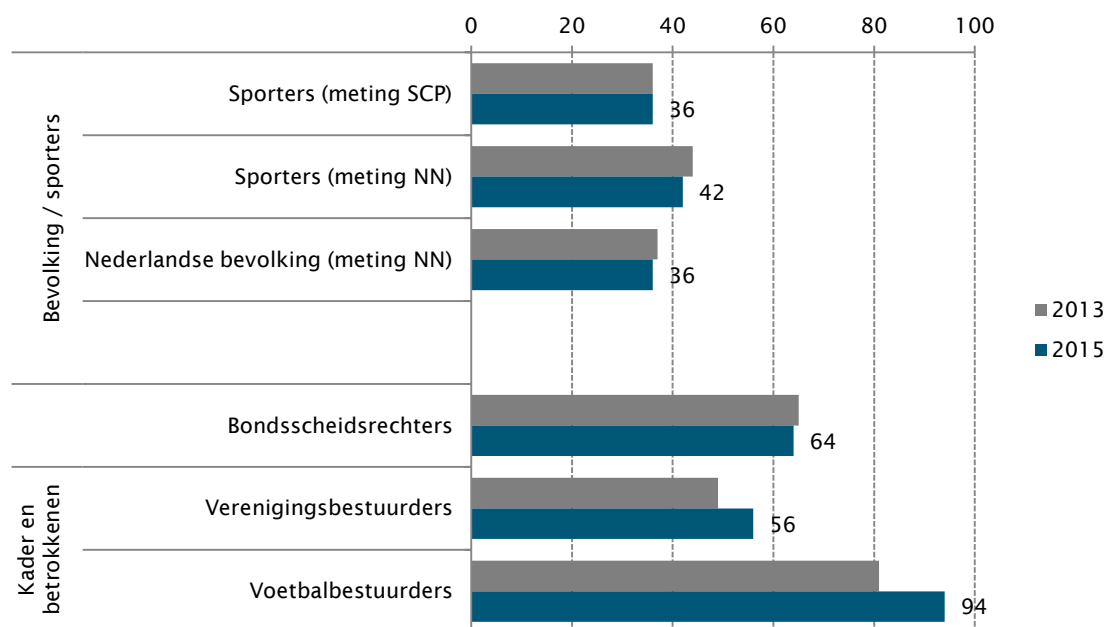
Bron: NOC\*NSF/GFK, NOC\*NSF Sportdeelname Index, VSK peiling 2015

Net als in het geval van de bondsarbiters, geldt voor Nederlandse burgers ook dat zij diverse vormen van wangedrag vooral eenmalig meemaken. Meer dan de helft van de bevolking rapporteerde dat het verbale geweld dat zij meemaakte slechts eenmalig was. Dit geldt ook voor overlast door geluid en alcohol. Alleen de overlast door tabaksrook was vaker regel dan uitzondering (resp. 7% om 4%). Zie ook figuur 6.12.

### Samenvatting incidentie

Over het algemeen is nauwelijks sprake van verandering in de mate waarin de Nederlandse bevolking, de sportende Nederlander en de bondscheidsrechter geconfronteerd zijn met vormen van ongewenst gedrag in 2015, ten opzichte van 2013 (figuur 6.13). Alleen bij de verenigingsbestuurders, met name voetbalbestuurders, is sprake van enige verandering in het meemaakcijfer ten opzichte van 2013. In vergelijking met eerdere jaren (2008 en 2011) is ook dit cijfer redelijk stabiel. Aangezien alleen het meemaakcijfer bij verenigingsbestuurders verschuift, kan dit op meer bewustwording en ontvankelijkheid bij verenigingsbestuurders duiden.

**Figuur 6.13** Vergelijking gerapporteerd 'meemaakcijfer' (een of meerdere vormen van ongewenst gedrag meegemaakt in de afgelopen 12 maanden) per doelgroep, in procenten



Bronnen: NOC\*NSF/GFK, NOC\*NSF Sportdeelname Index, VSK peiling 2015; SCP/CBS (VTO'12 en '14; NOC\*NSF/Buro 7, Tevredenheidsmeting Scheidsrechters/officials, peiling VSK en 2015 en Mulier Instituut, Verenigingspeiling VSK 2013 en 2015

### Sportklimaat App

In 2015 is voor het eerst ook geëxperimenteerd met het onderzoeken van het sportklimaat tijdens sportwedstrijden met behulp van een app. In deze pilot zijn door een tiental observanten bijna vijftig sportwedstrijden (o.a. voetbal, tennis en korfbal) bezocht. In deze wedstrijden registreerden zij ruim 2.300 handelingen die invloed (kunnen) hebben op het sportieve klimaat in de wedstrijd. Dit scala van handelingen liep van onderling aanmoedigen en juichen tot een discussie aangaan en (fysieke) intimidatie.

De eerste resultaten van deze pilot (Romijn et al., 2015) ondersteunen de excesscijfers en meemaakcijfers die eerder in dit hoofdstuk zijn beschreven. In verreweg de meeste sportwedstrijden vindt gedurende lange periodes nauwelijks onsportief gedrag of grensoverschrijdend gedrag plaats. Excessen en misdragingen komen sportbreed zeer incidenteel voor. In samenwerking met hogescholen wordt gewerkt aan een verdere uitrol van deze methodiek voor monitoren van het sportklimaat.

## Veiligheidsbeleving

### Kernindicator Veiligheid in de sport, veiligheidsgevoel

De andere kernindicator Veiligheid in de sport bestaat uit het veiligheidsgevoel (tabel 6.2). Van de regelmatige sporters of wedstrijdbezoekers voelt drie kwart zich veilig op en rondom sportwedstrijden. Dat is meer dan in 2013 (73%).

**Tabel 6.2 Kernindicator Veiligheid in de sport, veiligheidsgevoel**

Kernindicator operationalisatie	2013	2015
Zich veilig voelen op en rondom sportwedstrijden	73	76

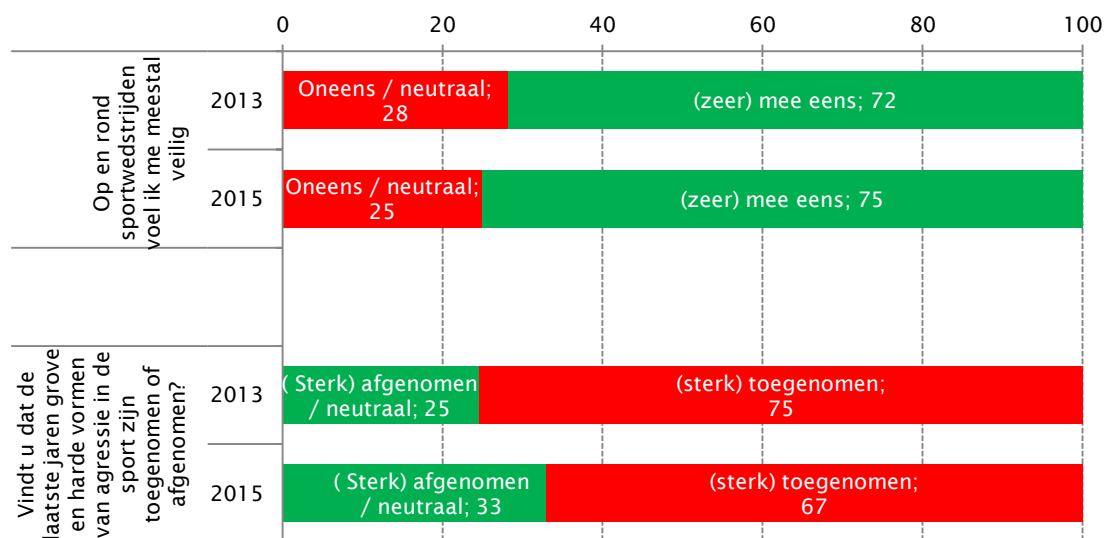
Bron: SCP/CBS, VTO'12 en '14, maandelijks bezoekers van wedstrijden en/of sporters van 12 jaar en ouder

De cijfers van de kernindicatoren wijken iets af van de andere figuren omdat een andere leeftijdscategorie wordt gehanteerd, namelijk 12 jaar en ouder. Daarnaast zijn ook personen die niet regelmatig sporten, maar wel 12 keer per jaar of vaker als toeschouwer aanwezig zijn, in dit cijfer meegenomen.

### Veiligheidsgevoel op basis van de Vrijtijdsomnibus

Sporters zijn zich veiliger gaan voelen op en rond wedstrijden, tegelijk zijn meer sporters van mening dat agressie in de sport gelijk is gebleven of is afgenomen (figuur 6.14).

**Figuur 6.14 Ontwikkeling veiligheidsgevoel en agressie in de sport bij sporters (15 jaar en ouder), in procenten**



Bron: SCP/CBS, VTO'12 en '14

### Veiligheidsgevoel op basis van Sportdeelname index NOC\*NSF

Slechts kleine groepen bemerken een positieve verandering in hun gevoel van (sociale) veiligheid. Bij 7 procent van de sportbetrokken Nederlanders is het gevoel van veiligheid in de sport toegenomen (figuur 6.15). Voor drie kwart van de sportbetrokken Nederlanders is het gevoel van veiligheid gelijk gebleven. In de meeste gevallen heft de groep die een afgenomen veiligheidsgevoel rapporteert de groep die juist het tegenovergestelde bemerkt op. Alleen onder verenigingssporters valt een aanzienlijke verschil te

bemerken. Tien procent van hen geeft aan dat ze zich veiliger zijn gaan voelen, tegenover een kleine groep van 4 procent die zich onveiliger is gaan voelen.

**Figuur 6.15 Ontwikkeling veiligheidsgevoel onder sportbetrokken Nederlandse bevolking (sportbetrokkenen, verenigingssporters, niet-verenigingssporters, 15 jaar en ouder), in procenten**



NOC\*NSF/GFK, NOC\*NSF Sportdeelname Index, VSK peiling 2015

In bovenstaande figuur valt eveneens te zien dat de groep die zich onveiliger is gaan voelen onder alle typen van sportbetrokkenen in 2015 kleiner is geworden ten opzichte van 2013. Twee jaar terug was deze groep nog een behoorlijk stuk groter dan hen die een positieve ontwikkeling bemerkte. Vooral de transitie van sportbetrokkenen en niet-verenigingssporters (resp. van 13% en 15% naar 5% en 5% procent) valt op. Zie ook bijlage b6.15.

Het gevoel van sociale veiligheid in de sport lijkt onder diverse groepen stabiel te blijven of iets te verbeteren. Zeker onder de sporters zelf is een positieve ontwikkeling te zien: het aandeel dat zich onveilig voelt is afgenomen. Dat komt overeen met de resultaten uit de Vrijetijdsomnibus van het SCP. Deze constatering is opmerkelijk omdat bondsscheidsrechters en bestuursleden dit nauwelijks ondersteunen.

## 7. Omgang excessen

Ondanks de aanwezigheid van spelregels, gedragsregels, tuchtrecht en arbitrage kan het in de sport soms uit de hand lopen. Dit hoofdstuk beschrijft de aanpak van excessen door de bonden en verenigingen. De ontwikkelingen omtrent het protocol effectieve aanpak excessen, het protocol molestatie scheidsrechters/officials, de vertrouwenscontactpersonen en de bestuurlijke omgang met (zwaar) ongewenst gedrag in verenigingen worden in dit hoofdstuk beschreven.

### Ambitie

*Sportverenigingen en tuchtcommissies kunnen aangifte doen van een geconstateerd strafbaar feit bij de politie, en sancties voor excessieve overtredingen sluiten beter aan bij de verwachtingen vanuit de sport en de maatschappij. Daarnaast kan het OM een zwaardere strafefs stellen waardoor scheidsrechters/officials een extra beschermde positie genieten, vergelijkbaar met die van ambtsdragers.*

### Indicatoren (sportbonden)

- Er is samenwerking tussen sportbonden, sportverenigingen, politie en justitie in de aanpak van excessen
- De sportbonden waarbinnen de meeste excessen plaatsvinden zijn in beeld gebracht.
- Bij bonden met excessen worden gegevens over ongewenste gedragingen bij verenigingen (signalen en strafzaken) binnen de bond geregistreerd en gemonitord. Verenigingen met structurele problemen krijgen begeleiding.
- Er wordt bij bonden met verhoogd risico een zwarte lijst gehanteerd voor personen (sporters en supporters) die langdurig en/of permanent kunnen worden uitgesloten. (Vgl. zwarte lijst KNVB)
- Er wordt een effectieve aanpak voor excessen ontwikkeld en een protocol ingevoerd
- Er wordt gebruikgemaakt van een protocol om scheidsrechters/officials die te maken krijgen met een molestatie te begeleiden
- Vertrouwenscontactpersonen worden opgeleid en aangesteld

### Indicatoren (politie en justitie)

- Bij strafbare feiten wordt aangifte gedaan bij politie/justitie.
- Strafrecht: er zijn maatregelen ingevoerd voor betere bescherming van sportofficials, onder andere door zwaardere straffen.

### Activiteiten

De KNVB heeft sinds 1 januari 2014 bureau 24/7 in de arm genomen dat in voorkomende gevallen directe begeleiding (binnen 3 uur) en nadien mentale begeleiding biedt om de schadelijke gevolgen voor de scheidsrechter (en zijn/haar gezin) zoveel mogelijk te beperken. Tot en met mei 2015 is deze hulp bij 15 scheidsrechters ingezet.

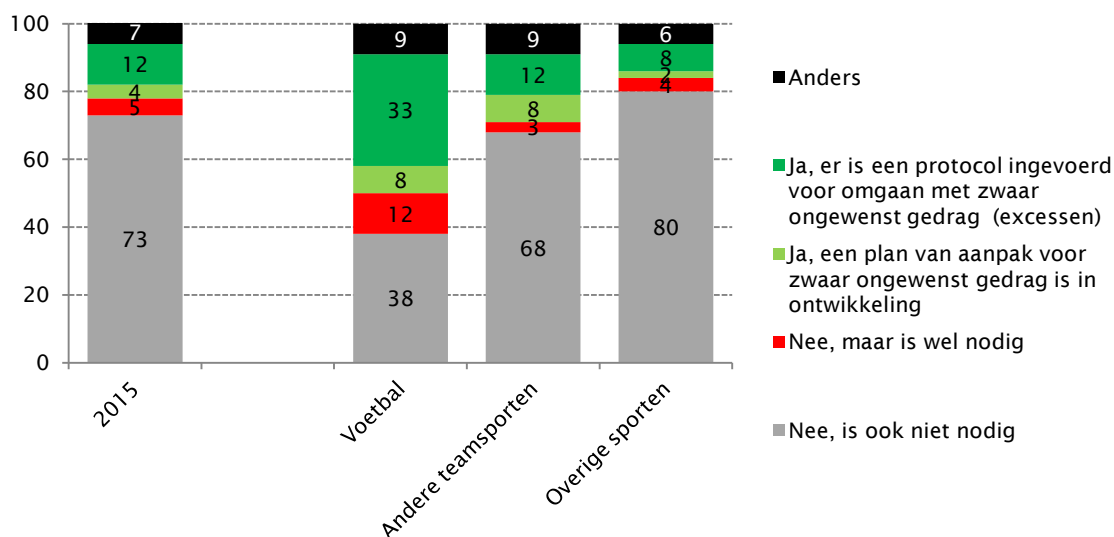
In 2015 registreren 13 niet-VSK-bonden de excessen ter bevordering van sportief gedrag (bijlage b7.1). Nog eens 3 bonden geven aan dit te gaan doen of aan te bieden. In 2013 deden respectievelijk 8 bonden dit actief en was 1 bond dit van plan.

## 7.1 Protocol effectieve aanpak excessen

Naast de sportbonden zijn vanzelfsprekend ook verenigingen een zeer belangrijke partij als het gaat om een effectieve aanpak van zwaar ongewenst gedrag (excessen). In 2015 geeft 12 procent van de verenigingen aan dat er een protocol aanwezig is hoe om te gaan met dergelijk zwaar ongewenst gedrag (figuur 7.1). Samen met de verenigingen waar dit plan in ontwikkeling is (4%) komt dit op een totaal van ruim 1 op de 7 sportverenigingen dat voor excessen een protocol (in ontwikkeling) heeft. In 2013 had 9 procent van de verenigingen een protocol ingevoerd (bijlage b7.2). Een lichte verschuiving die zich met name bij voetbalverenigingen en overige teamsporten voordoet. Bijna tachtig procent (78%) geeft aan geen protocol te hebben. Daarvan zegt het overgrote deel (73%) dat dit ook niet nodig is.

Met name in het voetbal zijn er meer verenigingen met een protocol: ruim twee op de vijf (41%) heeft een protocol (in ontwikkeling) (figuur 7.1). Verenigingen uit andere teamsporten en overige sporten geven veel vaker dan voetbalverenigingen aan dat een dergelijke aanpak niet nodig is. Het aandeel ‘*nee we hebben geen protocol, maar dat is wel nodig*’ is per categorie waar een dergelijke aanpak nodig geacht wordt ongeveer gelijk.

**Figuur 7.1 Aanwezigheid van protocol of effectieve aanpak voor zwaar ongewenst gedrag op de vereniging, in procenten**



Bron: Mulier Instituut, Verenigingspeiling VSK 2015

### Seksuele Intimidatie (SI)

Op 20 mei 2014 is het Vertrouwenspunt Sport gelanceerd. Bij dit Vertrouwenspunt kan iedereen uit de sport terecht met vragen over grensoverschrijdend gedrag (zoals seksuele intimidatie, discriminatie, pesten, bedreiging en geweld), matchfixing en doping. Het Vertrouwenspunt is een vernieuwing en uitbreiding van de Hulplijn die NOC\*NSF al sinds 1997 voor seksuele intimidatie had. Achter het Vertrouwenspunt Sport is een landelijke poule van dertien vertrouwenspersonen en adviseurs actief.

Na de lancering in mei van het Vertrouwenspunt Sport is het aantal meldingen sterk gestegen. Het grotere aantal telefoontjes komt volgens het Vertrouwenspunt doordat de sporter voor meer thema's terecht kan bij het Vertrouwenspunt, doordat meer over het Vertrouwenspunt wordt gecommuniceerd en doordat enkele actieve vertrouwenscontactpersonen van bonden naar het Vertrouwenspunt Sport doorverwijzen.



In 2014 zijn er 193 meldingen binnengekomen via telefoon, e-mail en het webmeldsysteem. Deze meldingen hebben betrekking op grensoverschrijdend gedrag, waaronder seksuele intimidatie en pesten (184), doping (6), matchfixing (2) en eetstoornissen (1). De meldingen komen van leden van 30 sportbonden en 3 andere organisaties. Van alle aanmeldingen hebben 22 betrekking op topsport en subtopsport en de overige komen vanuit de breedtesport. De cijfers uit 2015 zijn nog niet bekend.

NOC\*NSF heeft een registratiesysteem ontuchtplegers in gebruik. Tuchtrechtelijke uitspraken rondom seksuele intimidatie van bonden en het ISR (Instituut Sportrechtspraak) worden in dit systeem geregistreerd. In het registratiesysteem kunnen verenigingen via hun bond of NOC\*NSF laten toetsen of (nieuwe) begeleiders in de sport al dan niet een tuchtrechtelijke veroordeling hebben gehad. NOC\*NSF en de Nederlandse Organisaties Vrijwilligerswerk werken er nu aan om het systeem naar alle vrijwilligersorganisaties uit te breiden.

## **7.2 Protocol molestatie scheidsrechters/officials**

De groep die naar alle waarschijnlijkheid het meest bij zwaar ongewenst gedrag betrokken is, zijn de scheidsrechters en officials. Bijna de helft (45%) van de bondsscheidsrechters zegt dat zij via de bond begeleiding aangeboden krijgen wanneer zij slachtoffer worden van geweld tegen de eigen persoon (bijlage b3.4). Zes procent zegt dat de eigen bond geen begeleiding aanbiedt op dit terrein en bijna de helft (49%) geeft aan niet te weten wat het aanbod van de bond is. Deze percentages wijken niet af van de situatie in 2013.

Van alle bondsscheidsrechters die aangeven dat zij een beroep kunnen doen op begeleiding vanuit de bond bij zwaar ongewenst gedrag, molestatie of andere excessen, geeft tachtig procent aan dat deze begeleiding niet op hen van toepassing is (bijlage b7.3). Simpelweg omdat ze geen agressie hebben meegemaakt. Van hen die dit wel hebben meegemaakt, geeft 65 procent aan dat ze er geen behoefte aan hadden. Een kwart geeft aan hiervan te hebben gebruik gemaakt en het resterende deel (15%) geeft aan hiervan geen gebruik te hebben gemaakt, maar dit wel wenselijk had gevonden. Ook hier geldt dat de situatie gelijk is aan die van 2013.

## **7.3 Vertrouwenscontactpersonen bij verenigingen**

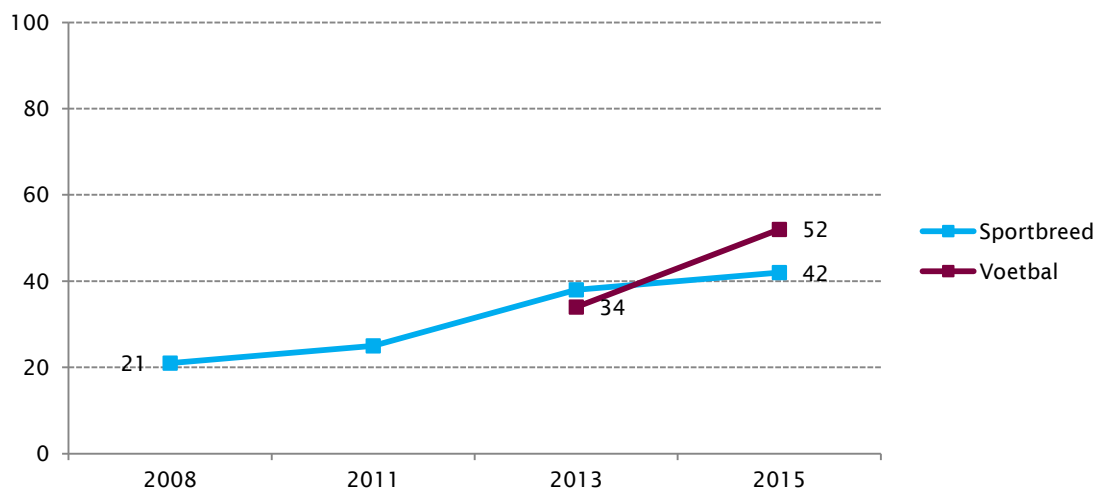
Van 72 van de 76 sportbonden is inmiddels bekend dat zij een bij NOC\*NSF geregistreerde vertrouwenscontactpersoon hebben aangesteld. Enkele bonden hebben meer dan één vertrouwenscontactpersoon aangewezen. De KNVB heeft bijvoorbeeld tien vertrouwenscontactpersonen in dienst.

Vertrouwenscontactpersonen kunnen een belangrijke rol spelen in de opvolging en voorkomen van herhaling van grensoverschrijdend gedrag. NOC\*NSF en het VSK-programma zetten daarom in op hun opleiding en aanstelling. Via de opleiding van NOC\*NSF zijn tussen 2005 en zomer 2015 637 (voorjaar 2014: 533) vertrouwenscontactpersonen getraind. Naast deze specifiek getrainde vertrouwenscontactpersonen zijn in de verenigingen veel meer vertrouwens(contact)personen actief.

In 2015 heeft 42 procent van de vereniging een vertrouwens(contact)persoon. Dat is een lichte stijging ten opzichte van 2013. Ten opzichte van 2008 is het een verdubbeling. In het voetbal heeft deze groei

zich nog sterker voltrokken. Het aandeel verenigingen met een vertrouwens(contact)persoon groeide van 34 procent in 2013 naar 52 procent in 2015 (figuur 7.2).

**Figuur 7.2 Aandeel verenigingen met een vertrouwens(contact)persoon, in procenten**

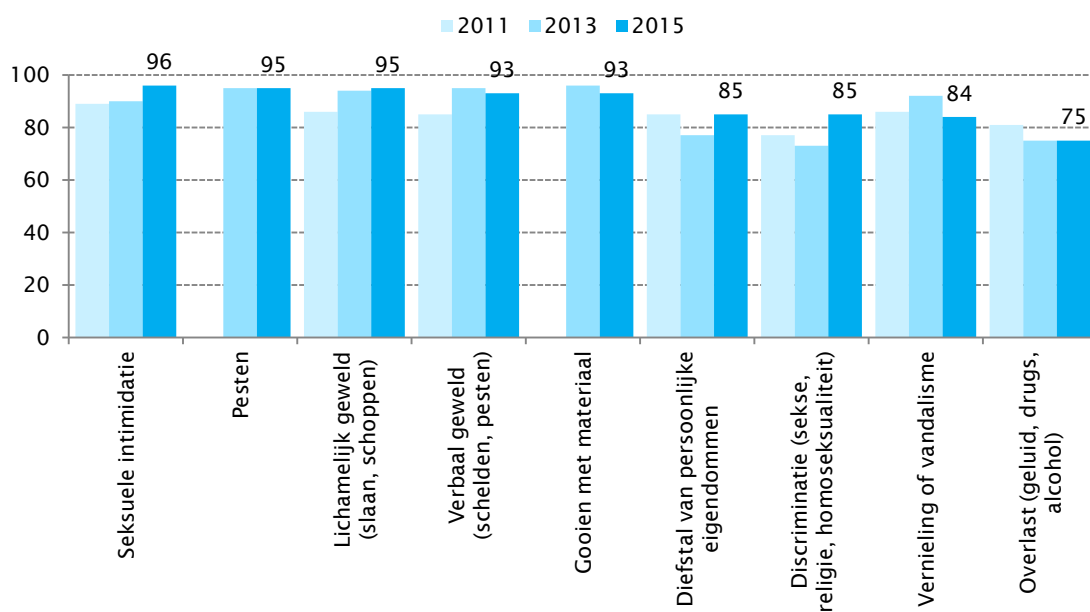


Bron: Mulier Instituut, Verenigingspeiling SSR en VSK 2008 t/m 2015.

## 7.4 Bestuurlijke reactie op (zwaar) ongewenst gedrag

Vrijwel iedere bestuurder onderneemt actie wanneer hem of haar klachten ter oren komen over (zwaar) ongewenst gedrag in de vereniging (figuur 7.3). Met name de opvolging van klachten met betrekking tot seksuele intimidatie, pesten en lichamelijk geweld is zeer hoog. Meer dan 19 op de 20 bestuurders die in het afgelopen jaar betreffende klachten kreeg, geeft aan actie te ondernemen wanneer een dergelijke klacht binnenkomt.

**Figuur 7.3 Ondernomen actie op klachten van betrokkenen (indien dergelijke klachten werden ontvangen), in procenten**



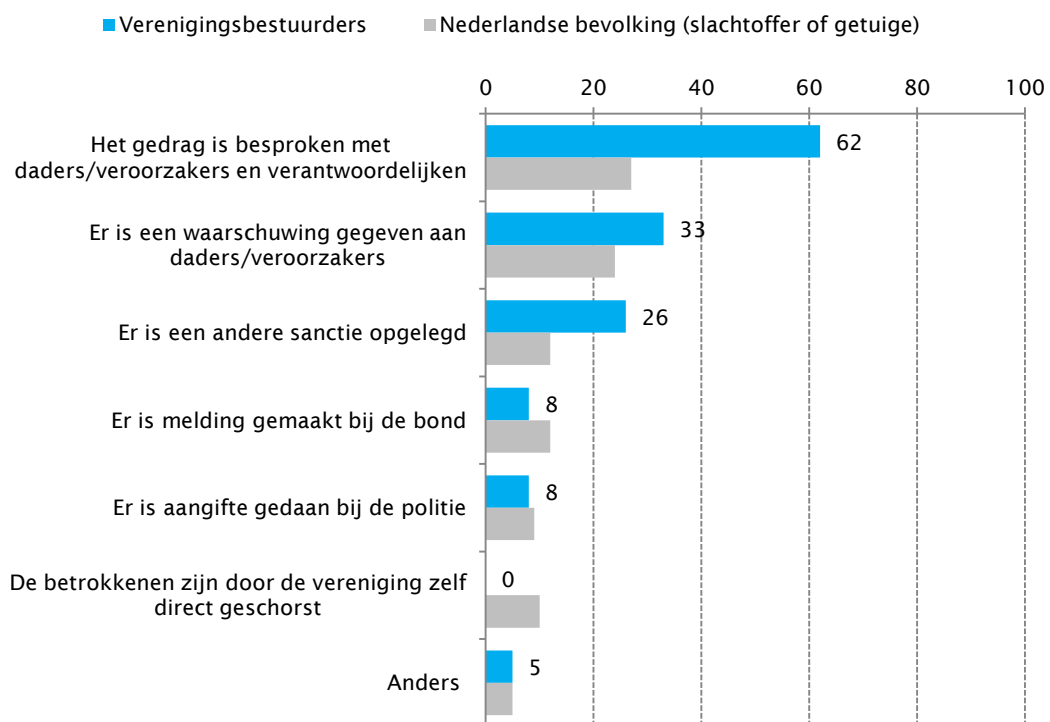
Bron: Mulier Instituut, Verenigingspeiling SSR en VSK 2011, 2013 en 2015.

Door het bestuur wordt nagenoeg ook altijd actief met klachten rond verbaal geweld en het gooien met materialen omgegaan. Alleen klachten over overlast - van bijvoorbeeld geluid, drank of drugs - wordt minder actief opgevolgd. Toch geeft nog altijd drie kwart van de bestuurders aan hierop actie te ondernemen.

Ook nagenoeg alle bestuurders (95%) geven aan bij lichamelijk geweld in actie te zijn gekomen (figuur 7.3). De Nederlanders die ooit - al dan niet als slachtoffer of getuige - betrokken zijn geweest bij lichamelijk geweld in de sport, onderschrijven deze mate van opvolging. Bijna negen op de tien van de slachtoffers en/of getuigen (89%) geeft aan dat in dergelijke gevallen werd opgetreden (bijlage b7.6).

De wijze waarop is gehandeld varieert van het geven van een waarschuwing aan de daders tot het doen van aangifte bij de politie. De meest ondernomen actie bij bedreiging en/of lichamelijk geweld was het bespreken van het gedrag met de daders (figuur 7.4). Er is echter wel een groot verschil in de beleving van de bestuurders en dat van de bevolking die dit als slachtoffer of getuige meemaakte. Bijna twee op de drie bestuurders (62%) geeft aan dat met de veroorzakers is gesproken, terwijl maar iets meer dan een kwart van de direct betrokkenen (27%) dit benoemt. Mogelijk heeft dit te maken met de communicatie van de bestuurders naar de slachtoffers en getuigen. Dit kan ook de oorzaak zijn voor het grote verschil in beleving van aangifte bij de politie. Het aandeel bestuurders die dit deed verdubbelde tussen 2013 en 2015 van 4 naar 8 procent. Tegelijkertijd halveerde het aandeel van de bevolking dat dit als actie benoemde van 19 naar 9 procent. Zie ook bijlage b7.6.

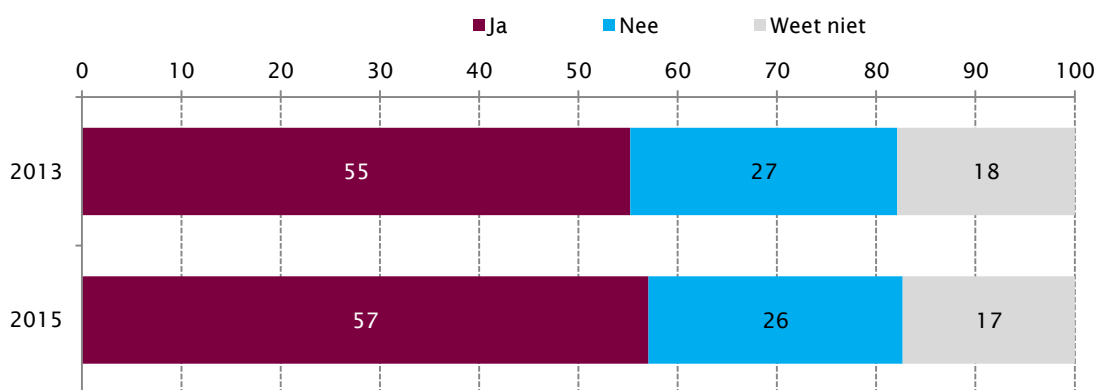
**Figuur 7.4 Handelswijze van de vereniging bij lichamelijk geweld of bedreiging, in procenten volgens slachtoffers/getuigen en bestuurders**



Bronnen: Mulier Instituut, Verenigingspeiling VSK 2015; NOC\*NSF/GFK, NOC\*NSF Sportdeelname Index, VSK peiling 2015.

Daar waar bestuurders aangeven dat bij klachten over ongewenst gedrag vrijwel altijd actie wordt ondernomen, beleven sporters die wangedrag zagen of meemaakten dat anders. De helft van de sporters geeft aan dat er volgens hen naar aanleiding van meegemaakt wangedrag actie is ondernomen (figuur 7.5). Er lijkt in 2015 in de ogen van de sporters iets vaker actie te zijn ondernomen dan in 2013. Of zij zelf aangifte hebben gedaan of het incident hebben gemeld bij bijvoorbeeld het bestuur is niet bekend.

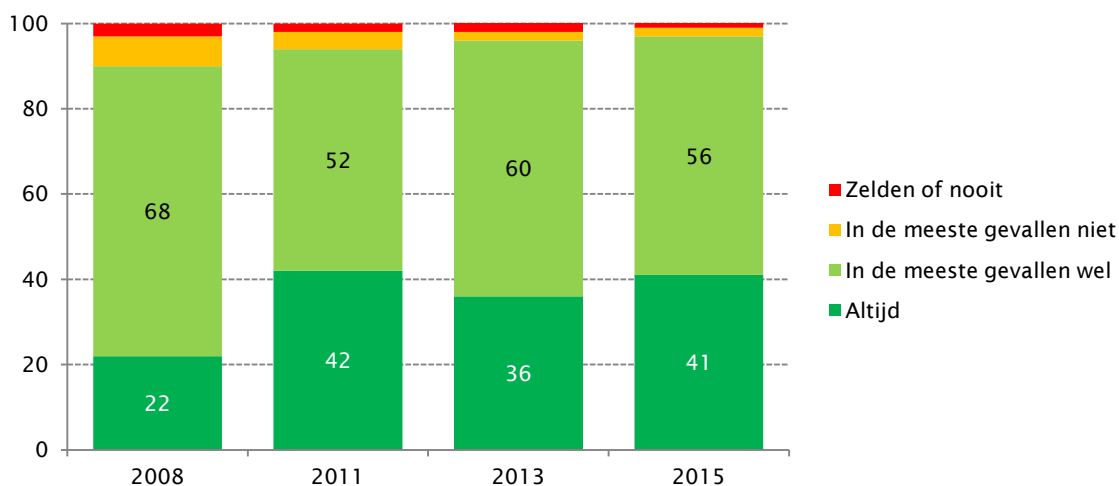
**Figuur 7.5 Ondernomen actie naar aanleiding van wangedrag volgens sporters (getuige of zelf meegemaakt), in procenten**



Bron: SCP/CBS, VTO'12 en '14

Bestuurders zijn positief over de wijze van afhandeling van de klachten. In 2008 gaf 90 procent van hen al aan dat klachten in de meeste gevallen of altijd naar tevredenheid konden worden afgehandeld. Ten opzichte van 2008 zijn in 2015 nog meer bestuurders (97%) van mening dat zij klachten en meldingen naar tevredenheid afhandelen (figuur 7.6). Bijna de helft van hen geeft zelfs aan dat klachten altijd naar tevredenheid worden afgehandeld. Alleen voetbalbestuurders zijn iets minder positief over de afhandeling van klachten. Het aandeel voetbalbestuurders dat zegt 'altijd' naar tevredenheid klachten af te kunnen handelen, groeide tussen 2013 en 2015 van 17 naar 23 procent (bijlage b7.9).

**Figuur 7.6 Mate van tevredenheid over de afhandeling van de klachten en meldingen onder bestuurders, in procenten**



Bron: Mulier Instituut, Verenigingspeiling SSR en VSK 2008 t/m 2015

## 8. Tuchtrect

Het tuchtrect is de zwaarste strafmaatregel die in de sport bestaat. Daarom is het voor sportbonden van belang dat het tuchtrect adequaat is georganiseerd. In dit hoofdstuk komen de volgende pijlers van tuchtrect aan de orde: zwaarder bestraffen van geweld tegen officials, sportbrede kennisdeling bij excessen en transparante reglementen met adequate rechtspraak.

### Ambitie

*Elke bij NOC\*NSF aangesloten sportbond heeft een transparant en uniform systeem van reglementen met bezwaar- en beroepsprocedures, zowel voor competitie als voor algemeen tuchtrect, doping en seksuele intimidatie, gebaseerd op een sportbrede blauwdruk tuchtrect.*

### Indicatoren

- De KNVB heeft straffen voor geweld tegen officials verzwaaard. (Sportbreed wordt bekeken of via tuchtrect zwaarder moet worden gestraft bij geweld tegen officials.)
- Er is sportbrede kennisdeling op het gebied van de strafmaat (tuchtrect) bij excessen. Concreet gaat dit leiden tot de volgende acties:
  - Uniformiteit van de strafmaat wordt geagendeerd bij sportbrede bijeenkomsten.
  - We komen tot een richtlijn, waarin we de kaders van de strafmaat bij excessen schetsen.
  - We maken – voor zover mogelijk binnen de grenzen van de privacywetgeving – jurisprudentie op het gebied van excessen sportbreed toegankelijk.
- Bonden hebben een transparant systeem van reglementen gerealiseerd (waar mogelijk gebaseerd op blauwdruk NOC\*NSF).
- Tuchtrectspraak wordt adequaat georganiseerd.

### 8.1 Zwaarder bestraffen geweld tegen officials

Om excessief gedrag tegen officials beter tegen te gaan, zitten KNVB, VWS, V&J, OM en politie met elkaar aan tafel om de aanpak van excessief gedrag af te stemmen. Een belangrijk onderdeel van deze samenwerking is het meldpunt Sport en Geweld dat vanaf maart 2013 in gebruik is.

Er is een artikel ontwikkeld waarin alle vormen van geschillenbeslechting voor sportbonden op een rij zijn gezet (Olfers & van Bockom Maas, 2015). Alle artikelen en richtlijnen worden in 2015 in één totale uitgave gebundeld.

De KNVB houdt vast aan de zwaardere straffen bij geweld jegens scheidsrechters en discriminatie. Na een fase van voorbereiding is in het kader van het masterplan tuchtrectspraak recentelijk besloten dat ook in de tuchtrectspraak van de sectie amateurvoetbal een aanklager wordt ingevoerd. Dit zal in het seizoen 2015/'16 worden uitgewerkt en in seizoen 2016/'17 worden geïmplementeerd. Dit vormt een enorme impuls voor de kwaliteit en onafhankelijkheid. De sectie betaald voetbal werkt al enkele seizoenen met een aanklager.

### 8.2 Sportbrede kennisdeling bij excessen

Het voorstel voor kwalitatieve waarborgen op het gebied van tuchtrect voor alle sportbonden, dat in de najaars-AV (18 november 2014) bij de leden van NOC\*NSF voorlag, is aangenomen en vastgesteld. Deze waarborgen zijn per 1 januari 2017 van kracht. Tot die tijd worden bonden begeleid om de

kwaliteit te verbeteren. Onderdeel hiervan is een sportbreed format om algemene informatie over tuchtrecht in de eigen bond te ontsluiten.

De zes waarborgen zoals deze vanaf 1 januari 2017 van kracht zijn:

1. Beleidsmatige verankering van tuchtrecht binnen de sportbond  
*Alle tuchtorganen binnen de bond stellen een jaarverslag op. Dit kan afzonderlijk van elkaar of gezamenlijk gebeuren. Het jaarverslag wordt ter informatie naar bestuur en Algemene Ledenvergadering gestuurd.*
2. Kwaliteit statuten en reglementen  
*Elke bond toetst jaarlijks de actualiteit en kwaliteit van haar statuten en reglementen op het gebied van tuchtrecht, evenals de samenhang hiertussen.*
3. Onafhankelijkheid  
*De functies in de verschillende tuchtorganen zijn opgenomen in het protocol van onverenigbaarheid van functies van de bond, waarbij recht wordt gedaan aan de scheiding der machten.*
4. Toegankelijkheid
  - A. *Elke sportbond heeft een protocol - in lektaal - voor de behandeling van tuchtzaken op haar website staan, inclusief een toelichting op de hiermee gepaard gaande kosten.*
  - B. *Iedere sportbond heeft op haar website een duidelijke omschrijving staan van de manier waarop en bij wie een tuchtzaak aanhangig kan worden gemaakt.*
  - C. *In geval van doping, SI en excessen<sup>1</sup> heeft elke gedaagde recht op een mondelinge behandeling van zijn zaak.*
5. Beroepsmogelijkheden
  - A. *Tegen een uitspraak in eerste aanleg kan altijd bij een onafhankelijk orgaan in beroep worden gegaan.*
  - B. *Elke uitspraak bevat - indien van toepassing - een toelichting op de beroepsmogelijkheden van de gedaagde, inclusief de hiermee gepaard gaande kosten.*
  - C. *Bonden sluiten de mogelijkheid om naar de burgerlijke rechter en/of internationale rechtsorganen (b.v. CAS, internationale federatie) te stappen in hun statuten of reglementen niet uit.*
6. Openbaarheid van tuchtzaken en uitspraken  
*Bonden werken binnen de door het College Bescherming Persoonsgegevens (CBP) gestelde kaders met betrekking tot publicatie van en communicatie rond tuchtzaken*

In een eerder stadium vond overleg plaats tussen KNVB/Halt, politie en OM. Dit heeft geen vervolg gekregen omdat op dat moment geen gemeenschappelijke grond werd gevonden. Nu zetten KNVB en Halt in op de Interventie Sport & Gedrag. Zodra hier meer ervaring mee is op gedaan, zal het overleg met Politie en OM weer worden opgestart.

### **8.3            Transparante reglementen en adequate tuchtrechtspraak**

De samenwerking van het VSK-programma met het Instituut Sportrechtspraak (ISR) is gecontinueerd. Het programma droeg onder meer zorg voor de scholing van tuchtrechters van de bonden en ISR. Met het gedeeltelijk wegvallen van de Lottogelden heeft het VSK-programma dit deels gefinancierd.

In het jaarverslag van ISR valt te lezen dat in 2016 zes nieuwe sportbonden bij ISR zijn aangesloten. Daarmee zijn op 1 september 2015 54 van de 75 sportbonden en 1 andere sportorganisatie bij ISR aangesloten (zie bijlage 3). In 2014 behandelde het ISR zes aangiften. Dit betrof vier dopinggevallen, een tuchtzaak en een zaak met betrekking tot seksuele intimidatie (SI).

Per 18 december is het Nationaal Dopingreglement en het Tuchtreglement Dopingzaken, na afstemming met de Reglementencommissie, vastgesteld nadat deze in samenwerking met de Doping Autoriteit grondig is aangepast. Per 15 september 2015 is wederom een kleine aanpassing gedaan aan het Nationaal Dopingreglement. Een start is gemaakt met de ontwikkeling van het reglement matchfixing.

De databank die door het ISR in 2010 is opgezet, met daarin alle uitspraken van het ISR, kan door alle bonden (ook niet-aangesloten bonden) worden gebruikt. De databank bevatte vorig jaar 124 zaken. Per 1 september 2015 zijn dat er 135. Het overleg over de ontsluiting van de ISR-databank voor tuchtcommissies en commissies van beroep van alle sportbonden, is gestagneerd, maar zal in het komend jaar wederom worden opgepakt.

Als aanvulling op de bijscholingsbijeenkomsten die het ISR i.s.m. de Vrije Universiteit Amsterdam voor Tuchtrechters verzorgd, is aan een bijeenkomst voor sportbonden invulling gegeven en is aan de medewerkers van het Vertrouwenspunt Sport voorlichting gegeven. Daarbij werd respectievelijk stilgestaan bij de ontwikkeling van een aanklagersrol in het Tuchtrecht en bij de route 'van melding tot tuchtrechterlijke uitspraak'. Dit laatste in het perspectief van de vele meldingen van seksuele intimidatie bij het vertrouwenspunt en slechts een klein aantal aangiftes die zijn gedaan.





## 9. Integraal veiligheidsbeleid

Sinds het programma VSK van start ging, bevordert de KNVB de samenwerking tussen sportverenigingen en lokale partners zoals gemeente, politie en welzijn. In 2013 voerde de KNVB met Halt een pilot uit onder drie voetbalverenigingen waar een veiligheidsanalyse werd gemaakt. Deze eerste ervaringen kregen in 2014 een vervolg met de ondersteuning van vijftig voetbalverenigingen. Naast de veiligheidsanalyse hebben Halt en de KNVB ook de gedragscursus Sport & Gedrag ontwikkeld om een educatieve component toe te voegen aan de traditionele straffen van soms meerdere jaren. In dit hoofdstuk wordt ingegaan op de voortgang en de resultaten van de veiligheidsanalyse en de cursus Sport en Gedrag. Als input voor dit hoofdstuk wordt gebruik gemaakt van aangeleverde informatie van Halt en de KNVB, alsmede twee evaluaties door DSP-groep naar de veiligheidsanalyse (Duijvestijn & Scherders, 2015a) en de cursus Sport & Gedrag (Duijvestijn & Scherders, 2015b).

### Ambitie

*Sport, politie, welzijnorganisaties en hulpverleners op lokaal niveau werken samen. Daar waar wenselijk zijn afspraken vastgelegd in een integraal veiligheidsbeleid gericht op het voorkomen en het aanpakken van ongewenst gedrag en excessen in de sport.*

### Indicatoren

- (Risico)verenigingen werken lokaal samen met gemeente, politie, welzijn en andere partijen, in het kader van het integraal veiligheidsbeleid.

### Veiligheidsanalyse

Vanaf september 2013 werken Halt en de KNVB samen en hebben ze een methodiek ontwikkeld om zelfinzicht te stimuleren wat betreft veiligheid binnen de voetbalvereniging. Met de “veiligheidsanalyse” betrekken de KNVB en Halt nadrukkelijk kader en vrijwilligers, (jeugd)spelers, hun ouders en externe partners van sportverenigingen. Dit vanuit de gedachte dat een veilig sportklimaat de verantwoordelijkheid is van alle betrokkenen.

In de aanpak staan de vier kernbegrippen centraal. Aan de hand van onderstaande begrippen voeren de verschillende betrokkenen een gesprek over de kernwaarden, voorbeeldgedrag, aanspreekcultuur en agressie.

- Bespreken (wat speelt er op het gebied van veiligheid?);
- Uitspreken (welke kernwaarden moeten binnen de vereniging centraal staan?);
- Afspreken (welk gedrag hoort bij de benoemde kernwaarden?);
- Aanspreken (wat is gepast ingrijpen als grensoverschrijdend gedrag zich voordoet?).

Deze vier vragen staan centraal in de vraag hoe de vereniging een klimaat kan creëren dat past bij de spelers, ouders en vrijwilligers. De vereniging krijgt daarover een advies op maat dat inzicht geeft in de veiligheidssituatie en -beleving binnen de vereniging. Onderdeel van het advies zijn concrete tips voor aanvullende activiteiten die de vereniging, samen met lokale partners, kan inzetten om de veiligheid op en rond de vereniging te bevorderen.

Het is de ambitie om per jaar 50 trajecten van de veiligheidsscan uit te laten voeren. In 2014 is dit gelukt, inmiddels staat de teller voor 2015 op 37 (peildatum: 1 oktober 2015). De verenigingen bieden zich in sommige gevallen zelf aan, in andere gevallen komen ze uit een analyse van de KNVB naar voren waarbij de verenigingen opvalt op basis van beschikbare kengetallen<sup>10</sup>. In het totaal zijn sinds de pilot in 2013 in totaal 87 verenigingen met 64 trajecten van de veiligheidsscan bereikt (bron: aanlevering KNVB/Halt). In navolging van Groningen, Tilburg en Waalwijk (2014) zijn momenteel 24 interventies op aanvraag van gemeenten uitgevoerd.

Het Nederlands Instituut Sport en Bewegen (NISB) beoordeelt de veiligheidsanalyse en de deelproducten volgens het principe van Effectief Actief. Deze beoordeling is eind 2015 gereed (zie ook paragraaf 1.1).

Ondernomen acties als gevolg van de veiligheidsanalyse zijn:

- Verenigingen stellen gedragsregels in termen van concreet waarneembaar gedrag op;
- Verenigingen voeren een systeem in om deze gedragsregels te activeren en levend te houden, onder andere door het ontwikkelen van een aanspreekcultuur;
- De politie, scholen, welzijnsinstellingen, zorginstellingen en gemeenten worden bewust gemaakt van hun mogelijke rol bij het creëren van een veilig en sociaal sportklimaat op de vereniging en laten hen aan de veiligheidsanalyse meewerken. De vereniging wordt via deze weg ondersteund en meer onderdeel van de lokale zorg- en/of veiligheidsketen waardoor het probleemoplossend vermogen van de vereniging door samenwerking wordt vergroot.

Op basis van het evaluatierapport van DSP (Duijvestijn & Scherders, 2015a) en de gedocumenteerde en mondelinge evaluaties met deelnemende bestuurders door de KNVB/Halt, zijn de volgende effecten van de veiligheidsanalyse te benoemen:

- De dialoog draagt bij aan een gedeelde verantwoordelijkheid voor veiligheid;
- Door het afnemen van de veiligheidsanalyse (h)erkennen verenigingen het belang om te werken aan een veilig sportklimaat;
- De vereniging ontdekt de vereniging specifieke kernwaarden;
- Jongeren, ouders en vrijwilligers zijn zich bewuster van de positieve effecten van veilig en sociaal gedrag en de bijdrage die zij zelf kunnen leveren. Daarnaast maken zij afspraken over het voorkomen van en omgaan met grensoverschrijdend gedrag en leren elkaar aan te spreken. Ze merken dat alle betrokken instanties problemen gezamenlijk aanpakken en één lijn trekken.

De rapportage *Voor Veilige Voetbalverenigingen* (Duijvestijn & Scherders, 2015a) beschrijft het belang van maatwerk bij de veiligheidsanalyse. Een voorbeeld hiervan is een vereniging die de kernwaarden door middel van de veiligheidsanalyse in concrete gedragsregels wil vertalen en de aanspreekcultuur binnen de vereniging wil verbeteren. Ook vinden binnen één elftal herhaaldelijk incidenten plaats. Voor deze vereniging is maatwerk nodig in de vorm van een traject waarbij enerzijds een veiligheidsanalyse wordt uitgevoerd en anderzijds ook een groepsaankpak/Agressie Regulatie Training bij het probleemelftal wordt uitgezet. Als onderdeel van de veiligheidsanalyse is 5 keer de aankpak Herstel en Bemiddeling uitgevoerd en 6 keer de Agressie Regulatie Training.

<sup>10</sup> Dit betreft: excessen, niet opkomen bij en staken van wedstrijden

## Belang van een ketenaanpak

Met de veiligheidstrajecten op voetbalverenigingen willen Halt en de KNVB ook stimuleren en ondersteunen dat verenigingen met andere maatschappelijke organisaties in de wijk samenwerking zoeken, zoals gemeente, scholen, politie, jongerenwerk en zorgorganisaties. Volgens hen beschikken zij immers over de expertise en mogelijkheden om clubs ook op de langere termijn bij het bevorderen van veiligheid te ondersteunen. Andersom biedt de voetbalvereniging, als plek waar mensen vrijwillig en vanuit intrinsieke motivatie komen, deze partijen een kansrijk aangrijpingspunt om eigen boodschappen en doelen kracht bij te zetten en de veiligheid in de bredere wijkcontext te vergroten.

De ervaringen van Halt en de KNVB zijn dat de ketenaanpak zeer wenselijk is, maar dat de investering om het (externe) netwerk op te bouwen om er vervolgens gebruik van te maken, een grote stap is. Halt en de KNVB zullen de verenigingen ondersteunen om deze belangrijke stap te maken. Dit doen zij door een *matchmaker* te zijn tussen de vereniging en externe partijen, door gesprekken te faciliteren en vanuit hun expertise te ondersteunen en te adviseren over de rol- en taakverdeling. Dit moet leiden tot een duurzame relatie.

Naast de lokale ondersteuning gaan Halt en de KNVB ook door om landelijk de samenwerking ten behoeve van de lokale ketenaanpak te verstevigen. Dit heeft betrekking op de landelijke organisaties voor jeugdhulp, welzijn en onderwijs. Hierbij kan tevens worden aangesloten bij ontwikkelingen rond schoolveiligheid.

## Training Sport en Gedrag

In het seizoen 2014-2015 experimenteerden de KNVB-districten West II en Zuid I met een educatieve straf in het voetbal. Deze experimenten zijn onderdeel van een intensievere aanpak van de KNVB om voetbalgeweld op en rond de voetbalvelden tegen te gaan. Jeugdvoetballers (D, C en B: 12 tot en met 16 jaar) die vanwege serieus wangedrag een forse schorsing (5 tot 8 wedstrijden) krijgen opgelegd, wordt de mogelijkheid geboden om een deel van die schorsing kwijtgescholden te krijgen door de speciaal ontwikkelde Training Sport & Gedrag met goed gevolg te doorlopen. Deze training bestaat uit een aantal educatieve sessies en opdrachten. De Training Sport & Gedrag is afgeleid van de zogeheten Halt-straf en wordt door een medewerker van Halt begeleid.

Doel van de training is gedragsbeïnvloeding op basis van meer bewustwording en zelfreflectie, recidive vermindering en genoegdoening voor eventuele slachtoffers. Met andere woorden: het moet ertoe leiden dat jeugdvoetballers zelf tot het inzicht komen dat wat ze hebben gedaan niet kan en dat ze zich niet nog eens zo laten gaan.

Aan twintig jeugdvoetballers die vanwege wangedrag een schorsing kregen opgelegd, is de mogelijkheid geboden om een deel van die schorsing kwijtgescholden te krijgen door een Training Sport & Gedrag te voltooien. Vijf van deze jongeren hebben uiteindelijk aan de zogenoemde Training Sport & Gedrag deelgenomen. De beoogde respons lag hoger, maar doordat deze nieuwe interventie nog onvoldoende in de organisatie van de KNVB was ingebed verliep de werving enigszins moeizaam.

Volgens de KNVB en Halt zijn deelnemers, ouders en betrokken Halt-medewerkers zonder uitzondering (zeer) positief over de Training Sport & Gedrag. Vooral de onderdelen "Test jezelf! Wat voor voetballer ben ik?", de reconstructie van het incident en het reflecteren aan de hand van concrete beelden van buitensporig gedrag worden hoog gewaardeerd.

Omdat het om een experimentele, nieuwe aanpak gaat is het belangrijk om inzicht te krijgen in de opzet, werkzaamheid, kritische succesfactoren van de trajecten en de meerwaarde van deze interventie in de bredere veiligheidscontext. De DSP Groep heeft een evaluatie naar deze aanpak uitgevoerd: *Experimenteren met een educatieve straf in het voetbal* (Duijvestein & Scherders, 2015b). De belangrijkste bevinding uit deze rapportage is dat de training bewustzijn van het eigen gedrag kan bewerkstelligen, maar dat door het vrijblijvende karakter van de straf juist de groep wordt bereikt bij wie dit bewustzijn al aanwezig is. De onderzoekers adviseren om de straf een minder vrijblijvend karakter te geven zodat juist de groep recidivisten kan worden bereikt. Dit is immers de groep voor wie een schorsing blijkbaar geen *eye-opener* is geweest en waarvoor de alternatieve straf een groot verschil kan maken. Op dit moment wordt nagedacht over een verbreding van de aanpak Training Sport & Gedrag.

## **Deel III: VSK in perspectief**



## 10. Visie experts en verenigingen

Het VSK-programma is de afgelopen jaren zowel in de breedte als in de diepte van de Nederlandse sportwereld steeds verder uitgerold. In de huidige vorm hebben in 2015 verschillende partijen, meer nog dan in voorgaande jaren, een rol in dit programma of in de thematiek. In dit hoofdstuk maken we, zoals we dat ook in 2013 en 2014 deden, met diverse betrokkenen de balans op. Enerzijds hebben we met experts gesproken die dagelijks met de praktijk van het programma bezig zijn, anderzijds reflecteerden we met enkele experts die buiten het programma staan op de problematiek en de gekozen aanpak.

Met alle veertien experts<sup>11</sup> zijn *face-to-face* gesprekken gevoerd. De focus lag daarbij op de volgende onderwerpen: wat heeft het VSK-programma opgeleverd? Hoe heeft het programma het sociale klimaat veranderd? En hoe zou een toekomstig VSK-programma eruit kunnen zien?

Na de diverse interviews is een rondetafelgesprek met alle experts georganiseerd. Doel van dit rondetafelgesprek was om de diverse visies op elkaar te betrekken en te zien of dat eventueel nog tot andere inzichten zou leiden dan uit de individuele gesprekken naar voren was gekomen.

Tot slot is ook een rondetafelgesprek gevoerd met zeven verenigingen die hands-on ervaringen hebben met het VSK-programma en zijn daarnaast verenigingen zonder VSK-ervaring telefonisch bevraagd.

In dit hoofdstuk doen we verslag van deze drie ‘veldwerkrondes’: van de veertien gesprekken met de experts (par. 10.1, 10.2 en 10.3), van het daaropvolgende rondetafelgesprek (10.4), en van het rondetafelgesprek en interviews met de verenigingen (10.5).

### 10.1 Opbrengsten VSK-programma

#### Bewustwording

Alle betrokkenen beschrijven de toegenomen bewustwording voor de problematiek van VSK als één van de meest in het oog springende resultaten van het programma. Adviseur kernteam Marijke Fleuren: “Er is sportbreed echt een onderstroom op gang gekomen.” Ary Hordijk (programmamanager VSK van NOC\*NSF) geeft aan dat hij het echt heeft zien landen bij diverse directeuren: “Die dachten eerst dat het voor hen niet van toepassing was, maar nu zijn sommigen van hen zelfs ambassadeur van het programma”. Ook Johan Steenbergen - onafhankelijk - gelooft dat het belang van het veilig sportklimaat inderdaad veel meer in de sportwereld is doorgedrongen: “Zowel beleidsmatig als binnen de vereniging zie ik vaker om me heen dat er aandacht voor is.”

De projectleiders van diverse bonden steunen deze gedachte en zien ook een volgorde. In eerste instantie was er op bondsniveau een bewustzijn dat er voor sportbonden een rol lag op het gebied van VSK en daaropvolgend ontstond deze gedachte ook bij de aangesloten verenigingen. Frank van Barneveld (KNHB) benoemt deze bewustwording als het belangrijkste effect: “Dit geldt voor verschillende

<sup>11</sup> Een lijst met de veertien geïnterviewden is opgenomen in bijlage 4.

doelgroepen binnen de vereniging, dus niet alleen voor bestuur, maar ook voor ouders, scheidsrechters en de spelers. We merken dat verenigingen steeds vaker echt naar ons toe komen.” Ook binnen de KNGU is een bewustwording ontstaan, maar vooral sinds de bond duidelijk kon maken dat VSK meer is dan excessen. Henriët van der Weg: “Iedereen zei het klimaat wel voor elkaar te hebben op de eigen vereniging omdat ze alleen maar dachten aan excessen, en dat speelde bij hun vereniging niet. Toen we echt naar ze toe gingen, konden we uitleggen dat VSK veel meer is dan excessen. En dat bewustzijn is in 2013 en 2014 duidelijk gegroeid.”

### **De waarde van bewustwording**

De toenemende bewustwording onder verenigingen heeft bij de bonden tot gevolg dat meer interventies worden afgenomen. Van der Weg: “VSK ging meer leven, en niet alleen in de breedtesport, maar ook in de topsport zien we inmiddels dat meer interventies worden afgenomen.” Fleuren ziet nog een andere waarde van bewustwording: “Mijn basisgedachte is dat het feit dat mensen bewust zijn geworden wat er aan de hand is, ook maakt dat ze het eerder herkennen. Een gevolg hiervan kan zijn dat daarom het gerapporteerde meemaakcijfer van ongewenst gedrag in de sport omhoog gaat. Iets wat vroeger niet zou worden bestempeld als ongewenst gedrag, wordt nu wel gerapporteerd.”

Inge Claringbould (UU) denkt dat bewustwording misschien wel het belangrijkste is wat het programma kan bereiken: “In zekere zin is bewustwording educatie, en educatie is het meest krachtige wat werkt. De betrokkenen hebben namelijk eerder door welk gedrag ongewenst is en dat dit kan leiden tot excessen.” Ook Sjors Brouwer (KNVB) ziet dat verenigingen en stakeholders zich meer dan ooit bewust zijn van het belang van VSK, maar hij heeft daar ook een kanttekening bij: “Ik vind het wel spannend om te zien of mensen nog steeds gevoelig zijn voor de argumenten die je brengt wanneer die financiële component wegvalt.”

### **Productafname**

Zowel de programmaleiding als de sportbonden beschrijven dat ze voor het behalen van de kwantitatieve doelstellingen op schema zitten. Met relatief gemak worden de diverse producten bij de sportbonden aan de man gebracht. Veel van de betrokkenen zijn enthousiast over de kwaliteit van de producten zelf. Johan Steenbergen (Kennispraktijk): “De producten zoals die nu aangeboden worden, zijn goed. Daar zou ik niet veel meer aan doen. De vraag is alleen hoe deze geïmplementeerd worden bij de verenigingen.” Paul van der Meer (NISB) gaat in deze visie mee. Hij roemt het feit dat de aanwezige producten het volledige palet betreffen van de zaken die invloed op het sportklimaat hebben.

Jan Janssens (voormalig HvA) ziet de kracht van VSK ook niet zozeer in het aantal afgenomen producten “omdat dit vooral een beschrijving van het proces is, en geen uitkomst van beleid.” Hij vindt het spelregelbewijs daar het meest sprekende voorbeeld van: “Natuurlijk is het goed dat jongeren spelregels kennen, maar ik denk dat het pas echt werkt wanneer jongeren zelf ervaren wat het is om een wedstrijd te leiden en gezag te hebben, dat uit te moeten voeren en verdedigen.” Van der Meer denkt dat misschien nog meer kan worden bereikt wanneer verschillende producten gezamenlijk worden aangeboden, zodat het geen kleine injectie ergens in de vereniging is, maar dat verenigingsbreed een cluster aan interventies wordt aangeboden. Ook Johan Vermeulen van Halt wijst erop “dat losse maatregelen niet werken zonder een breder traject.” Hij vervolgt: “Met een goede ‘nazorg’ en reflectie op eigen handelen kan je echt wat bereiken”. Van den Biggelaar ziet dit ook in de praktijk terug: “Ik merk wel dat verenigingen soms aan het zoeken zijn naar een vervolg als ze een workshop hebben gehad. Besturen vinden het ook fantastisch om bij elkaar te komen en te horen dat ze niet de enige zijn



die tegen bepaalde zaken aanlopen. Maar dan gaan ze weer terug in de waan van de dag en vinden ze het heel moeilijk om een *follow-up* te geven aan hetgeen besproken is.” Om te kijken hoe opvolging aan de afgenomen producten wordt gegeven, heeft de KNVB een eigen methodiek om de effecten te meten: “Intern sturen we vooral op *throughput*, bijvoorbeeld door te sturen op de tevredenheid van de klant voor de ondersteuning die wij leveren. Hoewel tevredenheid niet garandeert dat we iets bereiken, weten we wel vrij zeker dat we niks bereiken als de klant ontevreden is.” Brouwer denkt dat het VSK-programma met deze aanpak ook geholpen zou zijn: “Van oorsprong is het programma vooral inputgericht. Ik zou ambities op het gebied van *throughput* voorstaan.”

Fleuren en Hordijk zijn blij dat het met de kwantitatieve doelstellingen de goede kant op gaat, maar geven aan dat het VSK-programma veel meer heeft opgeleverd. Zo schetst Fleuren als belangrijke resultaten een aantal processen (zie volgende paragraaf) en geeft Hordijk aan dat ook veel mensen binnen dit thema zijn opgeleid die nu kennis hebben opgedaan die ze altijd kunnen blijven inzetten. Fleuren vat samen: “Ik heb altijd gezegd dat het VSK-programma gaat over het bespreekbaar maken van gewenst en ongewenst gedrag.”

### Proces als resultaat

Het VSK-programma heeft bonden gestimuleerd om de vleugels uit te slaan en met de partijen om zich heen in gesprek te gaan. De groei in het aantal verenigingsondersteuners en de toegenomen interactie tussen bonden wordt door vrijwel iedere betrokkene genoemd. Marijke Fleuren: “In een programma als dit zijn het niet alleen de resultaten, maar ook de processen die hebben plaatsgevonden ontzettend veel waard. Het contact met de sportbonden is echt nog nooit zo goed geweest als nu omdat we op inhoud echt met elkaar samenwerken.”

Ook Van den Biggelaar (NBB) herkent de meerwaarde van deze toegenomen samenwerking: “Ik vind het heel fijn dat er regelmatig overleg is met andere bonden omdat je toch weer nieuwe ideeën opdoet en geïnspireerd kan raken.” De Basketball Bond kan door het VSK-programma werk maken van verenigingsondersteuning zodat het weet wat bij de bestuurders van verenigingen leeft. Van der Weg (KNGU) vertelt een vergelijkbaar verhaal over de wijze waarop de bond nu contact heeft met haar eigen verenigingen enerzijds en met andere sportbonden anderszijds.

Volgens Marijke Fleuren was VSK nooit ingericht om verenigingsadviseurs en ondersteuners op te leiden: “Maar daar hebben we wel geld voor gebruikt, terwijl we dat niet hadden ingeschat. Besturen zijn vaak vooral bezig met een emmer te zoeken voor een lekkend dak waardoor ze geen tijd meer hebben om na te denken over de extra dingen, de lange termijn.” Voor hockey was dit minder het geval, volgens Van Barneveld hebben zij met hun verenigingsbestuurders een relatief goed contact. De NBB geeft aan dat VSK voor hen echt een vliegwiel voor verenigingsondersteuning is geweest. Van den Biggelaar: “Voorafgaand aan dit programma zijn we alleen reactief met verenigingsondersteuning aan de slag geweest. Nu hebben we echt de kans om naar de verenigingen toe te gaan.” Binnen de KNVB is VSK volgens Sjors Brouwer een soort ‘buitenboordmotor’: “VSK heeft vooral jonge, frisse mensen en ideeën een platform gegeven om te kunnen ontwikkelen. Dit is de manier voor de sport om beweging te krijgen binnen een vrij traditionele wereld.”

### Effecten moeilijk te beschrijven

Uit nagenoeg alle gesprekken blijkt dat de bewustwording van het probleem, de scholing van kaderleden via kwalitatief goede producten en de verbeterde processen tussen bonden onderling en tussen bond en vereniging, ruim gewaardeerde resultaten van het VSK-programma zijn. Tegelijk vindt vrijwel iedere

ondervraagde het moeilijk om concrete effecten te beschrijven als het gaat om de daadwerkelijke klimaatverandering. Van der Weg: “Wanneer je betere vertrouwenscontactpersonen hebt, zal ook meer ongewenst gedrag boven tafel komen. Alleen al om die reden is het heel lastig om te zeggen of het klimaat nu juist beter of minder geworden is. Ik denk dat de communicatie in ieder geval opener geworden is. Dat is ook een effect.”

Het meest concrete effect van het VSK-programma is mogelijk de daling in de afgelopen jaren van het aantal excessen in het voetbal. Brouwer: “Het aantal excessen is de afgelopen jaren met tien tot twaalf procent gedaald.” Hordijk: “Daar wordt veel op ingezet en dat is een mooi resultaat.” Pol Hinke (COVS) herkent niet direct een afname van de excessen. Hinke zegt dit op basis van zijn eigen ervaringen, de registraties van de eigen leden en de wetenschap dat bijvoorbeeld oefenwedstrijden niet in de registraties van de KNVB worden meegenomen. “En daar gebeurt meer dan je lief is.” Tegelijk geeft Hinke ook aan dat het COVS geen onderzoek kan doen - zoals de KNVB dat wel kan - en ze soms ook geruchten moeten registreren.

Dat het moeilijk is om concrete gedragsverandering te constateren, is volgens Jan Janssens niet vreemd: “In tientallen jaren is binnen het voetbal klein onraad genormaliseerd. Het is op een gegeven moment normaal geworden dat grensrechters punten pakken, dat beslissingen van scheidsrechters aangevallen worden en dat je, als het er echt om gaat, tegenstanders hier en daar intimideert. Dat verander je niet één-twee-drie met een programma.” Claringbould denkt ook dat gedragsverandering door de uitvoer van een programma moeilijk voor elkaar te krijgen is. Zij stelt: “De sport is een systeem waarbij grensoverschrijdend gedrag opgezocht wordt. Dit systeem komt voort uit de focus op winnen die binnen de hele sport bestaat. Zo lang dat systeem onaangepast blijft, zullen de vele maatregelen - hoewel het goed is dat er iets gebeurt - weinig gedragsverandering onder sporters teweegbrengen.” Ondanks alles denkt Hinke dat een cultuuromslag sneller voor elkaar te krijgen is dan veel mensen in de voetbalwereld denken: “Je ziet het wel gewoon gebeuren bij sommige verenigingen. Waarom zou het bij andere verenigingen dan niet kunnen?”

## 10.2 Het programma en de veiligheid van het sportklimaat

### Wat mag verwacht worden van het VSK-programma

Het VSK-programma wordt door velen als een aanjagend en ondersteunend programma benoemd. De daadwerkelijke ‘uitvoering’ op de sportvelden van gewenst gedrag blijft de verantwoordelijkheid van de sporters. Sjors Brouwer verwoordt deze visie als volgt: “We moeten niet de illusie hebben dat dit, of ieder ander programma, wereldvrede brengt. De invloed van de bond op een vereniging is ook maar beperkt. Tegelijk geeft het programma wel degelijke enorme impulsen en die impulsen zorgen ervoor dat er verder radartjes zijn gaan draaien. Die radartjes zijn de mensen bij de clubs en zij zijn uiteindelijk wel degene die wereldvrede kunnen brengen.” Steenbergen is het hier volmondig mee eens en beschrijft de belangrijkste factoren voor een geslaagde aanpak van het klimaat op de vereniging: “Het belangrijkste is de aanwezigheid van de zogenaamde ‘omarmers’ binnen de club, dit zijn de mensen die het probleem herkennen en ermee aan de slag willen en kunnen.” Ook Vermeulen van Halt herkent zich hierin: “Als er binnen het bestuur geen draagvlak is, dan is het ook voor ons heel erg lastig. Gelukkig lukt het ons meestal wel om het bestuur toch mee te krijgen.”

## Ontvankelijkheid de basis

Ondanks een groter bewustzijn onder de diverse betrokkenen, blijkt mede uit de vorige paragraaf, dat het VSK-programma zonder gevoel van urgentie bij de uitvoerders, maar moeilijk voet aan de grond kan krijgen. Dat herkennen een aantal experts zowel op de 'werkvloer' als vanuit de wetenschap. Steenbergen: "Ik denk dat het programma soms wat te academisch is, te moeilijk voor sommige verenigingen. De producten gaan stuk voor stuk uit van de aanwezigheid van een zekere ontvankelijkheid bij de betreffende verenigingen. Daarom kan het programma te weinig uitrichten op de échte probleemverenigingen." De hockeybond en de gymnastiekunie geven aan dat sommige verenigingen simpelweg niet te bewegen zijn. Van der Weg: "Dit zijn vaak verenigingen die denken het niet nodig te hebben en als ze echt niet willen, dan is dat maar zo. We gaan ook niet trekken aan een dood paard."

Bart Gaell (Sport & Recreatie Rotterdam) richt zich met het project RaVV (Rotterdamse aanpak Veilig Voetballen) met name op verenigingen met jeugd en verenigingen die als probleemvereniging bekend staan. Als gemeente is het voor hen gemakkelijker om voor het bestuur een zekere urgentie aan VSK te koppelen: "Als verenigingen ontvankelijk zijn voor het verbeteren van de punten die wij belangrijk vinden, zit er meer rek in de ondersteuning. Bij deze is bijvoorbeeld de ouderparticipatie toegenomen en doen ze ook aan de handenschudactie."

Voor de toekomst denkt Gaell dat de niet ontvankelijke verenigingen vanzelf zullen verdwijnen: "Ik denk dat de zwakke verenigingen die we niet bereiken ten onder zullen gaan. De afgelopen vier jaar zijn we in Rotterdam van 76 naar 53 voetbalclubs gegaan. Dat is niets voor niets en ik denk dat er in de komende jaren weer zo'n slag zal plaatsvinden." Het zou Hinke niet slecht uitkomen: "Ik denk dat we gemakkelijker kunnen zeggen tegen clubs waar het consequent foute boel is, dat ze niet meer mee mogen doen aan de competitie. Daarmee voorkom je veel misstanden en blijft het fluiten leuk."

## Hoe het echt mis kan gaan

Zoals eerder beschreven denkt Jan Janssens dat in de sport - en dan met name in het voetbal - een normalisering van zogenoemd klein onraad is ontstaan. Hoewel zaken als thuisfluiters, commentaar op de leiding en intimidatie voor velen alleen onderdeel van het spel zijn, is dit wel de voedingsbodem voor de excessen zoals niemand die wenst. Pol Hinke beschrijft dat tijdens de opleiding al een zekere normalisering van ongewenst gedrag plaatsvindt: "Er wordt gezegd dat je één wedstrijd per seizoen hebt die gewoon echt vervelend is en waarbij je denkt dat je beter in bed had kunnen blijven liggen. Maar ook dat die opweegt tegen alle anderen. Het moet alleen niet meer dan die ene worden, dan wordt het echt vervelend". Jan Janssens heeft het gevoel dat de relatie tussen 'klein onraad' en het ontstaan van excessen sinds de dood van grensrechter Richard Nieuwenhuizen in 2012 duidelijker is, maar dat ook de aandacht hiervoor weer wegebt. Gaell - zelf ook amateurscheidsrechter - herkent het verband dat Janssens schetst: "Het is een *chain of events* dat elkaar razendsnel opvolgt. Vaak worden handelingen namelijk verkeerd opgevat en moet een interventie plaatsvinden die voorkomt dat de opvolgende handeling plaatsvindt. Om excessen te voorkomen, moet je daarom expliciet afspreken wat je doet op het moment dat het dreigt mis te gaan." Steenbergen suggereert de waarde van de gedragswetenschappen op dit punt, daarmee zou je volgens hem "verenigingsondersteuners - maar ook bestuurders - handvatten kunnen geven om sterk een gesprek in te gaan met de (eigen) leden". Hordijk beaamt dat dit ontzettend waardevol kan zijn en denkt dat er zoveel te winnen is wanneer verder wordt gekeken dan zwaar straffen. Hij geeft het voorbeeld van een voorzitter die een aantal jongens van de club wilde sturen die spullen hadden vernield: "Nadat deze voorzitter een psycholoog had gesproken, is hij het gesprek aangegaan met die jongens met de houding 'ja, jullie zijn klootzakken, maar jullie zijn

wel onze klootzakken en we gaan het er met elkaar over hebben'. Als we inzichten krijgen in die systemen dan kunnen we ongelooflijk veel winst boeken. Iets wat we bijvoorbeeld al rond de thematiek met ouders gedaan hebben.”

Zoals het voetbal het 'keerpunt Nieuwenhuizen' heeft, zo heeft het hockey Luigi C., de hockeytrainer die in het geheim filmopnames van honderden meisjes en vrouwen in de kleedkamer maakte. Toch ziet de KNHB dit niet als een kantelpunt. Frank van Barneveld: “Ik denk niet dat we over Luigi C. kunnen zeggen zoals bij voetbal, dat we voor Nieuwenhuizen en na Nieuwenhuizen hebben. Ik heb niet het gevoel dat we nu heel anders handelen. Het hele voorval bevestigde wel ons verhaal dat er echt aandacht voor moet zijn, dat we daar niet te makkelijk over moeten denken.” Van Barneveld beaamt dat de verenigingen wellicht meer zijn gaan nadenken over het aanvragen van een Verklaring Omtrent Gedrag (VOG). “Bij veel verenigingen stond het al op de planning en na dit voorval hebben veel clubs het maar meteen gedaan.”

Ook de KNGU kent een negatieve mijlpaal omtrent het sociaal veilig sportklimaat dat een kentering in de denk- en handelwijze van de bond veroorzaakte. Van der Weg: “In 2011 hebben we een aantal verhalen in de media gehad over het gedrag van trainers en daar is de bond erg van geschrokken. Er is toen veel energie gestoken om uit te zoeken wat er is gebeurd en hoe dat te voorkomen is.” Sindsdien heeft een omslag van denken plaatsgevonden. Er worden bewustere keuzes gemaakt over hoe topsporters worden gevormd en wat ze aan het eind van de rit allemaal wel en niet kunnen. Van der Weg: “En dan praat ik niet over de technische puntjes, maar vooral als mens. Onze toekomstige toptalenten moeten weten dat wereld groter is dan alleen de turnsport.”

### **Regels zijn regels**

De betrokkenen roemen de initiatieven die er zijn om spelregels ter bevordering van het sociaal veilig sportklimaat aan te passen. Janssens is enthousiast over de pilot die nu wordt georganiseerd waarin bij de F-jes zonder ouders en scheidsrechter wordt gevoetbald. Daarnaast zou Janssens graag meer initiatieven op het gebied van de regels zien: “Hoe minder situaties waar ruimte is voor discussie, hoe minder conflicten je hebt op het sportveld.” Claringbould denkt dat duidelijke regels geen kwaad kunnen, maar denkt ook dat moet worden opgepast niet aan symptoombestrijding te doen: “Spelers zoeken altijd manieren om regels te ontwijken. Een voorbeeld is dat spelers wachten tot de coach protesteert, hij kan er niet uitgezet worden. Ze zoeken altijd de grenzen van grensoverschrijdend gedrag op.”

### **VSK in het DNA van de sportbonden**

Het borgen van de thematiek rond VSK in het werk dat de sportbonden verrichten, is een veel gehoorde ambitie van het VSK-programma. De programmaleiding zet zich in om VSK in het DNA van alle lagen van de sport(bonden) te krijgen. Fleuren: “De kracht van VSK is dat het nu verweven is in opleidingen. Onder meer in trainers- en scheidsrechtersprogramma's, maar ook in een mbo-opleiding wat er aan zit te komen.” Hordijk ziet ook dat het thema op hoger niveau in de organisaties bekend is: “Wat mij steeds meer opvalt is dat het een onderwerp is dat echt is gaan leven bij veel bonden. Het is niet meer een agendapunt 6 of 7, maar ik denk dat het behoorlijk naar de top 3 neigt.” Sjors Brouwer herkent dat in zijn organisatie het bewustzijn voor VSK tot de hoogste organen van de bond is doorgedrongen: “Tot en met de Raad van Toezicht heeft dit thema absoluut prioriteit”. Dat VSK nu ook in de opleidingen terugkomt, beaamt zowel NBB, KNHB en KNGU. De KNGU geeft aan dat de verandering binnen de opleiding van talenten groot is geweest: “Het was *not done* om het pedagogisch klimaat te integreren. Dat is wel echt veranderd, nu is de omgangsvorm met kinderen bijna zo belangrijk als het kunstje wat je

aanleert.” De meeste externe betrokkenen hebben minder zicht op hoe het in de sportbonden is verankerd. Wel worden een aantal persoonlijke voorbeelden gegeven die de toegenomen aandacht voor VSK vanuit de bond illustreren, zoals Johan Steenbergen die het boekje ‘4 inzichten over trainerschap’ bij een andere vereniging kreeg aangeboden: “Zij wisten natuurlijk niet dat ik daar ook beroepsmatig bij betrokken ben, en dan is het toch leuk om te horen hoe enthousiast ze ermee zijn. En natuurlijk dat het niet zomaar in een la blijft liggen.”

### 10.3 De toekomst van VSK

Zowel de interne als de externe betrokkenen zijn het erover eens dat op het huidige programma een vervolg zou moeten komen. Het is een onderwerp dat volgens velen eigenlijk geen begin of eind heeft. De belangrijkste reden hiervoor is dat ieder jaar weer een grote groep nieuwe (kader)leden en nieuwe bestuurders de sport instroomt die volgens de experts bij de thematiek betrokken moeten blijven worden. Sjors Brouwer van de KNVB geeft aan dat de doelstelling cruciaal is voor de invulling van een toekomstig programma: daar moet tijd en energie in worden gestoken, eventueel door nu al het gesprek met enkele stakeholders aan te gaan.

Naast de overtuiging dat het waardevol is om het programma een gedegen vervolg te geven, bestaat er ook een breed draagvlak om niet iets nieuws te doen. Zoals Paul van der Meer eerder al aangaf, ziet de groep experts dat de inhoud van het productaanbod goed is en dat dit aanbod voor alle relevante doelgroepen iets te bieden heeft. Dat zeggen ook Johan Steenbergen en Simone van den Biggelaar. Zij geven aan dat het niet nodig is om ineens iets anders te gaan doen. Ook Jan Janssens zou liever zien dat het goede van het programma gecontinueerd of zelfs wordt verbeterd dan dat het programma wordt omgegooid.

#### Generiek versus specifiek

Hoewel brede consensus over het belang van VSK voor de sport bestaat, is de wijze waarop en de mate waarin het beleid effectief de sportvelden en -vloeren bereikt, een punt van discussie tussen de diverse experts. De meest opgeworpen vraag over de toekomst van VSK is de afweging tussen een specifiek en meer generiek beleid. Deze afweging komt terug op drie niveaus:

- Sportbondniveau
- Doelgroepniveau
- Verenigingsniveau

Sjors Brouwer (KNVB): “Een belangrijk aspect van de toekomst van VSK is de afweging tussen generiek en specifiek. Het generieke basisprogramma is goed omdat daardoor sportbreed een bewustzijn blijft bestaan over het feit dat aan de cultuur gewerkt moet worden. Tegelijk moet je ook de diepte in op plekken waar je echt het verschil kan maken.” Hordijk geeft aan dat op bondenniveau al een slag naar meer specifiek en minder generiek beleid is gemaakt: “Wij hebben ervoor gekozen om de bonden te ondersteunen waar we zoveel mogelijk resultaat kunnen behalen. Tegelijk betekent het wel dat we een aantal partijen hebben moeten laten vallen die het wel zouden verdienen om ondersteuning te krijgen. De kans dat je inspanningen in een put verdwijnen is daar te groot”.

Ook in termen van doelgroepen wordt de afweging van generiek en specifiek beleid gemaakt. Nu lijkt voor alle doelgroepen wel een beetje aandacht, terwijl focus - al dan niet periodiek afgewisseld - volgens sommige ondervraagden meer zou uithalen. Van Barneveld: “Heel specifiek een doelgroep

benaderen en die meenemen in het verhaal, werkt het beste. Het programma is nu heel breed ingezet. Echter, wij hebben al relatief sterke besturen en de weg die we als hockeybond nu zouden moeten inslaan, is richting ouders.” De NBB stelt dat de ingeslagen weg de goede is, met als aanvulling dat “ieder jaar een andere doelgroep centraal kan staan”. Hinke (COVS) ziet vooral een grote waarde in een scheidsrechterscoördinator op iedere vereniging: “Ik zou het zeker toejuichen als de KNVB verplicht stelt dat er op wedstrijddagen, op het terrein van de voetbalvereniging, een eigen scheidsrechterscoördinator loopt met een hesje die duidelijk zichtbaar is voor iedereen. Deze zou als rol moeten hebben om als het ergens op het veld wat grimmig wordt, het eigen publiek, trainers en spelers erop aan te spreken dat ze normaal moeten blijven doen. Het werkt beter dat het iemand van de eigen vereniging is, dan wanneer de scheidsrechter dat moet doen.”

Steenbergen ziet ook in de focus een verbeterpunt van het programma: “Het programma weet heel veel verenigingen te bereiken, maar een methodiek om lastig te bereiken verenigingen toch verder te helpen, bestaat niet echt.” De oplossing om de echte probleemverenigingen toch ‘mee te krijgen’ met VSK is volgens Johan Vermeulen (Halt) de ketenaanpak. Hij stelt: “Als een vereniging geen onderdeel uitmaakt van een lokale keten, dan zakt het project na de drie maanden dat wij er zijn geweest weer in elkaar. In de keten zijn de gemeente, de vereniging, de politie, welzijnsorganisaties en het onderwijs vertegenwoordigd. De KNVB vormt daarbij een natuurlijke samenwerkingspartner.” Paul van der Meer (NISB) stelt dat het programma wellicht meer kan bereiken wanneer één vereniging drie producten afneemt, dan wanneer drie verenigingen er allemaal één uitvoeren. Deze opmerkingen sluiten aan bij de opmerkingen die onder het kopje ‘ontvankelijkheid de basis’ (12.3) zijn gemaakt, waarbij een zekere vorm van *willing and able* onder bestuurders is vereist om het programma tot een succes te maken.

### Een latere terugblik op VSK

Het kost tijd om de VSK-thematiek van de beleidsmatige tekentafels naar het sportveld te krijgen. Dat de huidige inspanningen iets opleveren voor de toekomst van de Nederlandse sport, daar zijn alle betrokkenen positief over. Simone van den Biggelaar formuleert treffend: “Ik denk dat we over tien jaar kunnen zeggen dat het VSK-programma ons de ogen heeft geopend. Hoe sta ik op of langs het veld en is het eigenlijk wel normaal dat ik dat op die manier doe? Natuurlijk kost dat tijd, maar de mensen die nu midden in de sport zitten, staan over vijf tot tien jaar juist aan de zijlijn en zitten in het bestuur. Door zulke processen komt het langzaam maar zeker in het DNA van de sport.” Als dat proces zich daadwerkelijk voltrekt, is ook Marijke Fleuren erg tevreden: “Over tien jaar terugkijkend, hoop ik dat VSK ons heeft opgeleverd dat we ons bewust zijn van het belang van de dialoog.” Bart Gaell hoopt op meer dan een goede dialoog: “Ik hoop dat we met minder angst op sportvelden rondlopen. Ik ken veel mensen die gestopt zijn, omdat ze geen zin meer in het gezeur hadden. Ze willen ook niet meer bij het gezeur horen.” Van der Weg verbindt de dialoog en de veilige sportomgeving: “Ik denk dat we over vijf tot tien jaar denken dat er in deze tijd een hele goede aanzet is geweest waarbij we tot gevolg hebben dat we eigenlijk straks niet of nauwelijks meer misstanden voorkomen”.

Brouwer denkt ook dat de huidige inspanningen hun waarde gaan bewijzen. Wel heeft hij vragen voor de toekomst: “Inhoudelijk hoop ik dat VSK het begin is van een cultuur waarbij het werken en denken aan de zachte kant binnen de sport definitief een plek heeft gekregen in beleid en aanpak. Daar lijkt het nu ook op, maar ik heb makkelijk praten omdat ik jaarlijks wat centjes meebreng en dingen op de agenda kan houden. Ik vind het wel spannend om te zien of mensen nog steeds gevoelig zijn voor de argumenten die je brengt wanneer die financiële component wegvalt.” Deze vraag wordt door meer betrokkenen gesteld - overigens zonder daar een antwoord aan te koppelen. Fleuren ziet het met vertrouwen én als een opdracht aan het VSK-team tegemoet: “Ik ben niet bang dat VSK verdwijnt als

het programma stopt. Je moet gewoon zorgen dat wat je achterlaat zo goed is dat iedereen er gebruik van kan maken en wil maken. Ook als je geen geld hebt.”

## 10.4 Rondetafelgesprek experts

Nadat alle gesprekken met individuele experts waren gehouden, is een rondetafelgesprek georganiseerd met alle experts gezamenlijk. Doel van de ‘ronde tafel’ was om ervaringen te delen, in gezamenlijkheid de uitkomsten uit de monitor te ‘wegen’ en te zoeken naar de belangrijkste leerpunten. Bij het rondetafelgesprek waren 12 van de 14 geïnterviewde experts aanwezig<sup>12</sup>.

### Tevredenheid uitkomsten

Bij de start van het rondetafelgesprek is de nodige tijd gependeed om in gezamenlijkheid op de uitkomsten van het programma te reflecteren. Een gevoel van tevredenheid over wat met het programma was bereikt overheerste. Die tevredenheid leefde niet alleen bij diegenen die direct bij het programma betrokken waren, maar ook bij de ‘outsiders’. Zo sprak Janssens van een ‘mooi resultaat’ en Steenbergen van een ‘opvallende opbrengst’. Fleuren, adviseur van het kernteam, gaf nogmaals aan ‘aangenaam verrast te zijn’ met het resultaat. Positieve zaken die werden benoemd waren wederom de gestegen aandacht voor ‘VSK’ bij de bonden, het grote aandeel verenigingen dat inmiddels gedragsregels hanteert, de afgenomen excessen in het voetbal, en het ogenschijnlijk toegenomen veiligheidsgevoel onder (sportende) burgers. Het werd geconcludeerd dat de gewenste en noodzakelijke cultuurverandering in gang is gezet, hetgeen als een grote stap werd benoemd. Tegelijk werd nogmaals gesignaleerd dat die stap niet meer dan het begin is van wat nodig is om echt tot verandering te komen. Of zoals Fleuren met andere woorden zegt: “Het gen is geplant”, in de toekomst kan en moet hier zinvol op worden voortgebouwd.

### Kanttekeningen

Ook bij het rondetafelgesprek werden echter kanttekeningen bij de behaalde ‘successen’ geplaatst. Er werd gesteld dat de geboekte vooruitgang nog ‘broos’ is. Het woord ‘dun ijs’ werd in dat opzicht meerdere malen genoemd (Hordijk, Janssens). Het gevoel leeft dat niet alles wat op en rond de velden fout gaat, de formele tellingen van de KNVB bereikt. De indruk is dat een deel van wat fout gaat, bewust of onbewust, niet wordt gemeld (Hinke). Desalniettemin werd de daling in excessen, zoals door de KNVB gerapporteerd, als een robuust resultaat benoemd. Als kanttekening werd benoemd dat niet alle projecten die zijn gestart, succesvol zijn gebleken. Soms vielen opbrengsten simpelweg tegen. Gesignaleerd werd dat aan ‘de oriëntatie op het willen winnen’, nog weinig lijkt te zijn veranderd (Claringbould). Het wordt verwacht dat die oriëntatie ook in de toekomst voor vergelijkbare problemen zal blijven zorgen. Vertegenwoordigers van de bonden brachten hier tegenin dat er bij hen aan wordt gewerkt om ‘het spel’ weer meer centraal te stellen (Van der Weg, Van den Biggelaar). De experimenten in deze, zoals recent van de KNVB, mogen op de nodige waardering rekenen.

<sup>12</sup> Simone van den Biggelaar, Inge Claringbould, Hans van Egdome (vervanging KNVB Sjors Brouwer), Marijke Fleuren, Ary Hordijk, Pol Hinke, Jan Janssens, Paul van der Meer, Johan Steenbergen, Johan Vermeulen en Henriët van der Weg. Het rondetafelgesprek vond plaats op 16 september op het Mulier Instituut, en stond onder leiding van Koen Breedveld, directeur van het instituut en projectleider van de VSK Monitor.



Gewaarschuwd werd dat één groot incident, zoals in 2012 de dood van grensrechter Nieuwenhuizen, het sentiment over de veiligheid op en rond de sportvelden weer kan doen kantelen (Hordijk). Datzelfde incident werd genoemd als een belangrijke katalysator in het VSK-proces (Hordijk, Janssens).

### **Ontvankelijkheid**

Een van de bevindingen in deze rapportage is dat bestuurders meer incidenten benoemen. Die ontwikkeling doet zich zowel binnen het voetbal als daarbuiten voor. De bevinding is voor meerduidige uitleg vatbaar. Een cynische uitleg is dat die ontwikkeling laat zien dat de onveiligheid toeneemt. Een optimistische uitleg van hetzelfde feit is dat bestuurders meer oog voor 'onveiligheid' hebben gekregen (Van den Biggelaar). De experts neigden naar de laatste interpretatie. Er werd gesteld dat onder verenigingsbestuurders meer 'morele ontvankelijkheid' (Steenbergen) voor het thema VSK is gekomen. Daarmee zou een ontwikkeling die al was ingezet bij het eerdere Samen voor Sportiviteit en Respect programma, zijn doorgezet. Ontvankelijkheid, 'willingness' werd aangemerkt als een belangrijke voorwaarde om succesvol te kunnen veranderen / interveniëren.

### **Behouden en benutten**

De experts stelden vast dat rondom VSK veel producten zijn ontwikkeld die ook in de praktijk bruikbaar zijn gebleken. Het algehele gevoel is dat die producten ook in de toekomst van waarde zullen blijven. Er werd ook gewaarschuwd dat de producten niet 'in de kast belanden' (en er niet meer uit komen, zoals ook in het verleden wel is gebeurd; Janssens). In die zin wordt aandacht gevraagd om dat wat is opgebouwd, ook te onderhouden.

### **Borgen**

Een aantal experts sprak zich sceptisch uit over wat er zal gebeuren, als de huidige stroom middelen opdroogt. Anderen waren daar echter minder sceptisch over, en verwachtten dat er blijvend winst is geboekt - een winst die ook niet wegvalt als het programma stopt. Blij waren de experts met het feit dat er stappen zijn en nog worden gezet om het VSK-gedachtegoed in verschillende opleidingen op uiteenlopende niveaus te verankeren (Van der Weg, Hordijk). Die stappen worden goed ontvangen. Dit maakt ook dat nieuwe generaties coaches en bestuurders met het VSK virus worden geïnfecteerd.

### **Implementatie**

Evenals bij de individuele gesprekken, werden over de (lokale) implementatie zorgen geuit. De producten liggen er, de intentie om te veranderen is er meer dan ooit, maar om echt tot verandering te komen is meer *follow-up* nodig, aldus de experts. Algemeen is het idee dat dit het beste lokaal kan gebeuren, met inzet van buurtsportcoaches (Van der Meer) of van lokale sportservices (Steenbergen), en met gebruik van partners in een ketenaanpak (Vermeulen). De indruk bestaat dat wordt onderschat wat in de keten nodig is om te komen tot een productieve samenwerking (Janssens, Hordijk). Op dit vlak valt nog winst te boeken, vinden de experts.

### **Focus?**

Een discussiepunt in het rondetafelgesprek was ook of een vervolgprogramma gebaat zou zijn bij meer focus. Geconstateerd werd dat het programma goed heeft gewerkt bij verenigingen die al in zekere zin ontvankelijk waren voor VSK. Het programma heeft minder gewerkt bij verenigingen die niet die bereidheid in zich hadden. Om ook daar verandering in gang te zetten, is een zwaardere inzet nodig (Van Egdom, Steenbergen, Van der Meer). Meer inzet op dit terrein, betekent onherroepelijk minder



inzet op een ander terrein. Daarmee zou de nu gehanteerde brede ‘schieten met hagel’-aanpak (Fleuren) moeten worden verlaten. Op dit punt verschillen de experts van mening. Erkend werd dat meer focus zou kunnen leiden tot meer zicht op wat écht werkt. Hierdoor zouden ook gerichte vervolgacties mogelijk worden. De KNVB zit al deels op die lijn, en maakt zich op om meer gericht met specifieke verenigingen aan de gang te gaan (Van Egdom). Tegelijk wordt ook genoemd dat de brede aanpak zijn voordelen heeft gehad. Als bij-effect van het programma wordt genoemd dat de samenwerking tussen bonden en verenigingen is versterkt, en dat verenigingen zelf ook sterker zijn geworden. Dat punt - een vitale vereniging, met een krachtig bestuur - wordt als een belangrijke winst van het programma gezien én als een noodzakelijke voorwaarde om actie op VSK te kunnen voeren (Fleuren). Die winst zou deels verloren kunnen gaan als het programma zich in het vervolg juist op een kleinere deelselectie van verenigingen richt, waar de problematiek disproportioneel groot is.

## 10.5 Perspectief vanuit de verenigingen

In aanvulling op de interviews en het rondetafelgesprek met de experts, zijn ook verenigingen gevraagd om hun visie op VSK naar voren te brengen. Voor verenigingen die betrokken waren geweest bij activiteiten van het VSK-programma, is op 24 september 2015 een rondetafelgesprek georganiseerd. Hieraan is deelgenomen door vertegenwoordigers van 7 verenigingen<sup>13</sup>, afkomstig uit de provincies Utrecht, Flevoland, Zuid-Holland en Brabant. De VSK-programmamanager was ook bij het gesprek aanwezig.

Verder zijn telefonische interviews gehouden met 11 verenigingen die geen VSK-activiteiten hadden ontplooid. Deze 11 niet-VSK verenigingen bleken in twee groepen uiteen te vallen. De eerste groep doet weinig tot niets met VSK omdat de thematiek binnen de vereniging weinig leeft (geen excessen) en/of dat men het druk heeft met andere zaken. De tweede groep onderneemt wel activiteiten op het terrein van VSK, maar maakt daarbij geen gebruik van het programma-aanbod. Verenigingen in deze tweede groep zijn zelf al tot maatregelen gekomen en zijn veelal niet goed op de hoogte van VSK. Voor beide groepen geldt overigens dat zij zich vooral zorgen maken over het tekort aan vrijwilligers, en dat zij naar wegen zoeken om de last van te verrichten taken over meer schouders te verdelen. Dat pleit ervoor om het ook als winst van VSK te zien dat het sportbestuur kon worden versterkt (zie de discussie over ‘focus’ bij de expertinterviews).

### Impuls

Uit gesprekken met de verenigingen kwam naar voren dat ook bij hen doorgaans tevredenheid heerst over wat binnen VSK heeft plaatsgevonden. Voor de diverse producten en de steun die vanuit de bonden is gegeven is waardering. De bestuursleden geven aan dat ze met hun initiatieven proberen om een cultuuromslag teweeg te brengen. Het VSK-programma helpt hen daarbij, wat overeenkomt met wat de experts als een belangrijke functie van het programma benoemden. Een handbalvereniging: “Het wordt nu normaler gevonden als ik mensen aanspreek op hun gedrag. Dat komt mede dankzij de steun van de bond en cursussen die we hebben gevolgd. Ik heb het gevoel meer steun te krijgen, het draagvlak voor

<sup>13</sup> Drie voetbalverenigingen, twee handbalverenigingen, een turnvereniging en een tennisvereniging.

het bespreken van wat wel en niet normaal is, is gegroeid.” En een voetbalvereniging: “Wij zijn begonnen met VSK nadat er een incident plaatsvond op het voetbalveld. Iedereen werd wakker geschud en het onderwerp werd urgent. Iedereen weet nu waarvoor VSK is. We zijn nu bezig met het aanvragen van de VOG’s.”

## Wat Werkt

Wat werkt verschilt van vereniging tot vereniging. Waar de een zweert bij spandoeken bij de ingang van verenigingen, gaat de ander voor ‘ouder-vrije activiteiten’ (“die leveren een veel prettiger sfeer. Dan geef je geen feestje omdat je gewonnen hebt, maar omdat je lekker hebt gespeeld”). Bij een voetbalvereniging is een huismeester actief die in de gaten houdt of iedereen zich aan de regels houdt en het park schoon blijft. Andere verenigingen houden elk jaar aan de start van het seizoen een bijeenkomst voor nieuwe ouders waar de regels duidelijk worden gemaakt (“dat is nodig, want ieder jaar hebben we weer nieuwe spelers, ouders en vrijwilligers”). Bij handbal werken ze met een scheidsrechtercafé (“wat je ziet is dat onze scheidsrechters daardoor veel strakker fluiten, dat straalt ook over naar het publiek”), en bij voetbal hebben ze een VSK-commissie (“dat werkt, want als er dan iemand wegvalt, dan wordt er weer iemand anders voor gezocht, in plaats van dat het hele onderwerp blijft liggen”). Een vereniging heeft een ‘relatievereniging’ waarmee ze ideeën en vrijwilligers uitwisselen. De turnvereniging werkt samen met een andere sportvereniging in de buurt. Samen maken ze gebruik van elkaars vertrouwenspersonen. Soms roept een maatregel ook gemengde gevoelens op. VSK-vrijwilligers met gele hesjes bijvoorbeeld, maken dat mensen zich veiliger voelen. Maar een ander ziet er vooral in dat er politie-achtige activiteiten op de vereniging gaan plaatsvinden, en houdt het bij het bekendmaken van gedragsregels en een preventieve positieve communicatie naar leden toe (“in plaats van al die ver- en gebodsborden op het terrein”).

## Grenzen

Verenigingen geven aan dat er veel bereidheid is om in VSK te investeren, maar dat er ook grenzen zijn aan wat binnen een vereniging kan en wat een vereniging wil. Een handbalvereniging: “Waar we als vereniging voor moeten oppassen, is dat we niet meegenomen worden in de maatschappelijke problemen of doelstellingen van de gemeente. Wij hebben daar niet de juiste vrijwilligers voor”. Verenigingen zijn daarbij gebonden aan de mogelijkheden die hun vrijwilligers hun bieden: “NOC\*NSF, de bonden en VSK, ze bieden allemaal activiteiten aan. Het is teveel om dat allemaal te doen, je moet keuzes maken. Anders loop je het risico op overvoeding. Vrijwilligers die de ene keer bij een bijeenkomst zijn geweest, komen de volgende keer niet meer want die hebben het wel gezien”. Behalve de beschikbare tijd, spelen ook de motivatie én de vaardigheden van de vrijwilligers een rol. Het moet in te passen zijn, zij moeten erachter staan en zij moeten in staat zijn om zinvol te handelen (zie ook wat door de experts werd benoemd als ‘*willing and able*’). De bestuurders geven aan dat dit alles bij elkaar een lastige puzzel is: “Het is soms lastig om vrijwilligers te vinden die doen wat jij wilt en capabel genoeg zijn. Ze moeten jouw visie delen, maar eigenlijk moet je blij zijn met alles wat ze doen. En omdat niet iedereen capabel is of het doet zoals jij het graag ziet, gaan er soms dus ook dingen mis.” Veel hangt daarbij ook af van het vinden van de juiste ‘toon’. Een voetbalvereniging: “Wat niet goed werkt, zijn geitenwollen sokken en idealistische termen als ‘vreedzaam’ sporten, dat past niet bij sportclubs. Het positief coachen zit veel meer in de terminologie van sport. Sportiever coachen leidt ook meer tot een prettiger team en tot meer successen op het veld.” Of zoals een andere vereniging het stelt: “Het gaat ons erom de *fun-factor* tijdens het sporten te verhogen.” Verenigingen hebben daarbij ook hun eigen denkbeelden over wat een veilig sportklimaat voor hen betekent: “VSK is voor ons niet alleen een veilig sportklimaat, maar ook dat er vrijwilligers met een AED zijn en dat het tegelpad in orde is.”

### **Bottom-up**

Alle bestuurders zien het als grootste uitdaging om VSK binnen de vereniging 'te laten landen'. Een handbal-bestuurder: "We krijgen ook wel te maken met een tegenstroom vanuit de leden. Het is lastig om heel de vereniging mee te krijgen. Het kan niet alleen door het bestuur bepaald worden, ook de leden zelf moeten betrokken worden". Een bestuurder van een turnvereniging zegt hierover: "Er moet beter gekeken worden naar wat er speelt binnen de vereniging, en hoe het thema beter verankerd kan worden. Met name bij de leden. Heel veel besturen weten wel wat VSK is, maar leden niet. Cursussen zouden van onderaf gegeven moeten worden, tijdens trainingen bijvoorbeeld. Tijdens trainingen vang je de leden". Kansen liggen op dat vlak bij jeugdtrainers: "Als je de jeugdtrainer of topspelers de VSK-boodschap over laat brengen aan de spelers, dat is veel meer motiverend dan dat die stoffige bestuurders dat over brengen. Het moet ook uit de jongens (de leden zelf) komen wat betreft formulering van de regels." De verenigingen bevestigen hiermee het belang van een juiste implementatie, van borging en van follow-up: punten die ook door de experts zijn benoemd.

### **Lange adem**

Evenals de experts zijn ook de verenigingen overtuigd dat de verandering die ze voorstaan tijd vergt. Zo heeft een voetbalvereniging verplichte regels- en fluitcursussen voor jeugdleden, maar: "dit soort dingen leveren geen korte termijn succes op. Alleen op de lange termijn zal je successen boeken, het vergt een lange adem." De verenigingen signaleren ook dat ze afhankelijk zijn van de tijd en energie die beschikbaar is. Twijfels over de toekomst van VSK bestaan er ook bij de verenigingen. Op het moment dat er voor VSK geen aanjagers meer zijn, vreest een deel van de verenigingen dat de aandacht binnen de vereniging wegebt. Iedere keer opnieuw op de agenda plaatsen helpt, maar is ook niet de oplossing: "Wij hebben VSK (de Verenigingsbox) opgenomen in het meerjarenplan. Maar doordat er zoveel te doen is binnen een vereniging, worden alleen de urgente dingen gedaan en kunnen dingen als de Verenigingsbox maanden blijven liggen" (aldus een handbalvereniging). Vraagtekens zijn er dan ook over de duurzaamheid van de ingezette veranderingen. Kan de vereniging het allemaal opbrengen? "De bijscholingen lopen nu nog via VSK, maar als dat er niet meer is, dan zullen ze door verenigingen zelf betaald moeten worden. Misschien dat gemeentes gebruikt kunnen worden zodat cursussen gratis blijven. Dat zou wel moeten blijven."



## 11. Conclusies

Het programma Naar een veiliger sportklimaat (VSK) ging in 2011 van start. De minister noemde het programma in haar Actieplan van april 2011, in november van dat jaar volgde een nadere uitwerking. Onder leiding van NOC\*NSF en met actieve steun van diverse bonden en andere organisaties, ging ‘de georganiseerde sport’ aan de slag om het sociale klimaat op en rond de velden te verbeteren. Voor de uitvoering van het programma is € 39 miljoen beschikbaar. De aanpak behelst een combinatie van optreden tegen misstanden, en een breed pakket aan maatregelen die zijn bedoeld om dergelijke misstanden te voorkomen.

Het VSK-programma loopt tot en met 2016. In deze rapportage maken we een voorlopige balans op van het programma. Wat is er binnen het programma gebeurd, hoeveel partijen zijn daarmee bereikt en wat is daarvan tot nu toe de betekenis geweest voor de veiligheid van het Nederlandse sportklimaat? We doen dit aan de hand van kwantitatieve gegevens die uit bevolkingsonderzoeken en uit enquêtes onder arbiters en verenigingsbestuurders zijn verkregen, alsmede uit registraties die binnen het programma zelf plaatsvinden. In aanvulling daarop zijn gesprekken gevoerd met experts van binnen en buiten het programma.

### Activiteiten

We stellen vast dat in de vier jaar dat het VSK-programma actief is, veel heeft plaatsgevonden. Er is een werkwijze ontwikkeld om samen met bonden een groot aantal tools/interventies te bouwen waarmee verenigingsbestuurders, coaches en arbiters aan de slag konden. Die methodiek is in die periode waar nodig aangepast en verbreed, bijvoorbeeld richting ouders. Tegelijk zijn mogelijkheden gecreëerd om het gebruik van die tools te registreren en om andere belangrijke kengetallen te monitoren (excessen in amateurvoetbal, VOG-aanvragen). Met bureau Halt zijn projecten opgezet om in het voetbal een lokale ketenaanpak te bewerkstelligen. NISB is in 2015 gestart om een aantal van de interventies voor verdere verspreiding te documenteren. De KNVB heeft verder diverse maatregelen genomen om harder te kunnen optreden richting wangedragers, en experimenteert met nieuwe spelregels.

### Bereik

De ambitie van het programma is om 7.500 verenigingen aan te zetten om actief te worden rond VSK, en daarbij 25.000 trainers en coaches op te leiden. Het programma is hard op weg om die eerste ambitie te halen<sup>14</sup>. Op ruim drie kwart van het programma hebben ruim 6.700 verenigingen aan één of meer VSK-interventies deelgenomen (ruim 3.500 verenigingen hebben aan twee interventies deelgenomen). Enquêtes onder sportbonden laten zien dat bonden VSK belangrijker zijn gaan vinden. Dat geldt in het bijzonder voor de bonden die aan het programma deelnemen (42 bij aanvang, inmiddels concentreert de aandacht zich op 17 bonden). 60% van de bondsscheidsrechters en 45% van de verenigingsbestuurders

<sup>14</sup> Over de tweede ambitie van 25.000 opgeleide trainers en coaches bestaan geen cijfers. De registratiecijfers binnen het programma geven aan dat de aangeboden scholingen door ruim 7.200 personen zijn gevolgd. Die registratie was facultatief, en is dus niet volledig. Bovendien kon niet gecorrigeerd worden voor dubbelstellingen. In aanvulling hierop zijn nog eens 800 ‘opleiders’ bij bonden begeleid in het integreren van VSK-principes in hun cursusmateriaal. Hoeveel bondsmedewerkers en kaderleden hiermee zijn bereikt, is niet bekend.

kent het programma (voetbal: 52% van de bestuurders). Voor beide groepen geldt dat het aandeel betrokkenen dat het plan ook inhoudelijk kent, de afgelopen jaren is gestegen. Anno 2015 is 80% van de verenigingen bekend met een van de tools/interventies die binnen het programma zijn ontwikkeld, waarvan de VOG-verklaringen (55%) en het theaterprogramma 'Wel winnen hè!' (40%) de bekendste zijn. 54% van de verenigingen is actief in het voorkomen van ongewenste praktijken, en dat is meer dan in 2013. Van de voetbalverenigingen is 82% actief met VSK (2013 77%). Ook het aandeel verenigingen met huis- en gedragsregels is de afgelopen jaren toegenomen (nu 87%; voetbal 94%), evenals het aandeel verenigingen met vertrouwenspersonen (42%, voetbal 52%). Bij 87 voetbalverenigingen lopen projecten om in samenwerking met Halt tot een lokale ketenaanpak te komen. Het aantal vrijwilligers in de sport dat gebruikmaakt van de gratis VOG-regeling groeit en bedraagt inmiddels ruim 25.000.

## Betekenis

Is hiermee het klimaat op en rond de Nederlandse sportvelden minder 'onveilig' geworden? Het sociale klimaat in de sport laat zich niet eenvoudig vaststellen. De meest objectieve indicator komt uit het aantal gerapporteerde excessen zoals dat in het amateurvoetbal wordt bijgehouden. Daar zien we een daling. Waren er in 2011/2012 nog 306 wedstrijden met excessen, in 2014/2015 was dat gedaald naar 211. Hierbij past de kanttekening dat niet ieder exces wordt gemeld. Ten overvloede wellicht melden we dat er jaarlijks in het amateurvoetbal 750.000 wedstrijden worden gespeeld.

Voorbij de excessen in het amateurvoetbal, moeten we vertrouwen op wat betrokkenen meemaken en hoe ze dit ervaren. Het beeld onder verenigingsbestuurders is daarin positief. Verenigingsbestuurders zien vaker de noodzaak om iets te doen aan de bevordering van een veilig sportklimaat, en voelen zich daar meer voor verantwoordelijk. Anno 2015 voelde 93% van de verenigingsbestuurders zich 'nooit onveilig in de sport' (2013 90%)<sup>15</sup>. Voetbalbestuurders voelen zich iets minder vaak veilig dan hun collega-bestuurders in andere sporten (78%; 2013 73%). Tegelijk zien we dat bestuurders vaker aangeven ongewenst gedrag te hebben meegemaakt of daar klachten over te hebben ontvangen (sportbreed nu 56%, voetbal 94%). De meest gehoorde uitleg van dit cijfer is dat het erop wijst dat de ontvankelijkheid voor het VSK-thema is toegenomen.

Onder scheidsrechters zien we geen grote veranderingen. Van de bondsscheidsrechters geeft 64% aan dat ze de afgelopen twaalf maanden met een of meer vormen van wangedrag zijn geconfronteerd. Dat is evenveel als in 2013. Ook het gevoel zelf verantwoordelijk te zijn voor het bevorderen van een veilig sportklimaat, is onder scheidsrechters min of meer stabiel.

Onder de bevolking nemen we waar dat 76% van de sporters zich in 2015 veilig voelt in de sport. In 2013 was dat 73%<sup>16</sup>. Het aandeel sporters dat wangedrag meemaakt of daar getuige van is, stijgt of daalt niet (constant op 38%). Tegelijk zien we onder de bevolking dat minder mensen de noodzaak inzien om iets aan de onveiligheid te doen of daarin zien dat ze ook een eigen verantwoordelijkheid hebben.

<sup>15</sup> Statistisch is dit verschil te klein om uit te kunnen sluiten dat dit verschil op toeval berust. Die kans op toeval wordt hier geschat op 8% en dat is iets boven de wetenschappelijk gangbare normen (5% kans op toeval / significantieniveau). Vandaar dat hier wel percentages zijn genoemd, zonder te spreken van een verschil.

<sup>16</sup> Ook hier is de kans op toeval net iets te groot om toeval te mogen uitsluiten. Groot is die overschrijding echter niet. Analyses die net iets anders zijn ingericht, laten een (positief) verschil zijn dat net wel 'significant' is.

## VSK de maat genomen

Samengevat nemen we waar dat VSK voor bonden, verenigingskader en arbiters, een impuls heeft betekend om met het thema aan de slag te gaan, en dat op en rond de Nederlandse sportvelden meer aandacht voor het sociale klimaat is gekomen. Dat heeft geleid tot benoembare successen. De bewustwording en de ontvankelijkheid voor het thema onder sportbestuurders is gegroeid, het aantal excessen is gedaald en

sporters lijken zich op en rond het veld iets veiliger te gaan voelen. Voor veel bonden geldt dat de samenwerking tussen bond en verenigingen is verbeterd, binnen de deelnemende verenigingen is het kader versterkt. Daarmee zijn belangrijke randvoorwaarden geschapen om aan de veiligheid van het sportklimaat te werken.

Tegelijk overheerst ook het realisme dat hiermee de strijd nog niet gestreden is. De *game is on*, maar de wedstrijd is nog niet gespeeld. Nog steeds doen zich excessen voor. De beleefde veiligheid lijkt zich in een gunstige richting te ontwikkelen, maar voor zover er verschillen zijn, zijn die eerder gradueel dan revolutionair. VSK in de haarvaten te laten doordringen van ruim 25.000 sportverenigingen, 1,5 miljoen vrijwilligers en 5 miljoen georganiseerde sporters, is niet in een vloek en een zucht geregeld en vergt een langere adem dan een vierjarig stimuleringsprogramma. De dialoog met ouders vergt nog aandacht, experimenten met spelregels en arbitrage zijn nog gaande en een lokale ketenaanpak realiseren vereist een nieuwe manier van denken en het opbouwen van vertrouwen. Nieuwe generaties kaderleden die straks van de huidige generatie bestuurders het stokje overnemen, moeten opnieuw in het VSK-verhaal worden meegenomen. De ontwikkelde VSK-producten bieden daartoe kansen, evenals het feit dat binnen opleidingen aandacht voor VSK is gekomen, maar het moet nog wel gebeuren. De producten mogen niet in de kast verdwijnen en vragen om borging (onderhoud, follow-up). De sport moet in het thema blijven investeren. Belangrijke vraag daarbij voor de toekomst is om de reikwijdte van het programma te bepalen. De voorgestane brede aanpak heeft gezorgd dat in de breedte slagen zijn gemaakt. Het lage fruit is geplukt. Om ook het hoog hangende fruit te plukken, om de verenigingen die minder *'willing and able'* waren óók te doen veranderen, zijn meer gerichte investeringen nodig alsmede een intensievere lokale samenwerking. Die investeringen moeten er ook toe leiden dat meer inzicht komt in de werkzame bestanddelen van de diverse ontwikkelde aanpakken en interventies. Dat inzicht ontbreekt nu nog.

## Hoe verder

Misstanden in de sport zijn van alle tijden<sup>17</sup>. Aan het VSK-programma ging het (compactere) programma 'Samen voor Sportiviteit en Respect' vooraf. Dáárvoor zijn er andere programma's geweest, bijvoorbeeld om 'fair play' te bevorderen. Het hoeft geen verbazing te wekken dat het sociale klimaat in de sport een terugkerend thema is. Sport gaat over winnen en verliezen. Daarmee gaat het in de sport niet alleen over euforie, trots en blijdschap, maar ook over verdriet, onmacht en teleurstelling. Een van de oudste psychologische wetten luidt dat frustratie tot agressie leidt. In geen andere sociale praktijk is de afstand tot een opponent zo klein als in de sport. Nergens ook is de kans dat personen van verschillende signaturen elkaar tegenkomen zo groot als in de sport. Gegeven dat we in een geïndividualiseerde multiculturele wereld leven, een wereld bovendien die met de dag aan grimmigheid

<sup>17</sup> Zie bijvoorbeeld ook het boek *De doodschop voorbij, Over de beschaving en het voetbal*. (Grotenhuis & Duyff, 2015) dat recent verscheen bij de Arbeiderspers.

lijkt te winnen, hoeft het nauwelijks verbazing te wekken dat de spanningen die daarvan het gevolg zijn ook openbaren in de sport.

Maar het is ook altijd de kracht van de sport geweest dat het in de sport om gereguleerde strijd gaat. De winnaar in de sport is degene die het snelst is, het hoogste komt en zich het sterkste toont, maar wel binnen de spelregels die daarover zijn afgesproken. Daarmee is zelfbeheersing onlosmakelijk aan sport verbonden. Als burgers in een tijd van 'de dikke ik' moeite hebben om hun driften te beheersen, dan mag dat geen reden zijn om de sport daarop af te rekenen. Omgaan met conflicten moet ook worden geleerd. Sport biedt daartoe uitgelezen mogelijkheden. Maar om die mogelijkheden ten volle te benutten is het zaak om de juiste condities te scheppen, condities die ertoe bijdragen dat conflicten constructief worden opgelost zonder schade te berokkenen aan anderen.

In het VSK-programma is er de afgelopen jaren aan gewerkt om stappen te zetten op weg naar dergelijke condities. Die stappen zijn niet zonder succes gebleven. Het bewustzijn is vergroot, betrokken hebben hulpmiddelen aangereikt gekregen om zinvol te interveniëren, onduidelijke situaties zijn deels opgelost, en waar nodig is met hardere sancties aangegeven waar de grenzen liggen van het betamelijke. Maar net zoals eerdere programma's niet hebben betekend dat de sport nu vrij is van misstanden, zo zal het thema van de veiligheid van het sportklimaat ook in de toekomst de gemoederen blijven bezig houden. Simpelweg omdat sport ook strijd behelst. Aan die strijd ontleent de sport zijn kracht, en daar ook liggen de kansen en de uitdagingen om met sport maatschappelijk van betekenis te zijn. Het is aan de sport om die opgave te erkennen, en wat de afgelopen jaren met VSK is opgebouwd voort te zetten en uit te bouwen.



## Literatuur

Duijvestijn, P. & S. Scherders (2015a). *Voor Veilige Voetbalverenigingen. Evaluatie Halt -KNVB veiligheidstrajecten*. Amsterdam: DSP-groep.

Duijvestijn, P. & S. Scherders (2015b). *Experimenteren met een educatieve straf in het voetbal: Evaluatie van de Training Sport & Gedrag*. Amsterdam: DSP-groep.

Grotenhuis, H. & T. Duyff (2015). *De doodschop voorbij, over beschaving en het voetbal*. Amsterdam: De Arbeiderspers.

NOC\*NSF (2012). *Samen naar een veiliger sportklimaat, activiteitenoverzicht 2013*. Arnhem.

NOC\*NSF (2015). *Ledental NOC\*NSF over 2014*. Arnhem: NOC\*NSF.

Jacobs, H. en T. Kamphorst (1976). *Onderzoekswensen op sportgebied*. Utrecht: Universiteit Utrecht

Lucassen, J., J. van Kalmthout, J. Steenbergen, H. van der Werff, F. Smits & M. de Jong (2012). "Je gaat het pas zien als je het door hebt": *conclusies en slotbeschouwing van de monitor samen voor sportiviteit en respect 2009-2012*. Nieuwegein: Arko Sports Media, website: [http://www.mulierinstituut.nl/ssr\\_ezine.html](http://www.mulierinstituut.nl/ssr_ezine.html).

Meltwater (2015). *Report: Week van de scheidsrechter*. Amsterdam: Meltwater.

Olfers, M. & B. van Bockom Maas (2015) *VSK Tuchtrect Geschillenbeslechting, Tuchtrect, Strafrecht, Bemiddeling, Mediation, Arbitrage en Bindend Advies in de sport*. Arnhem: NOC\*NSF.

Romijn, D., Kalmthout, J. van, Breedveld, K. & Lucassen, J. (2013). *VSK Monitor 2013 : voortgangsrapportage actieplan 'naar een veiliger sportklimaat'*. Utrecht: Mulier Instituut.

Romijn, D., Kalmthout, J. van & K. Breedveld (2014). *VSK Monitor 2014: voortgangsrapportage actieplan 'naar een veiliger sportklimaat'*. Utrecht: Mulier Instituut.

Romijn, D., Kalmthout, J. & J. Broerse (2015). *Resultaten pilot SportklimaatApp*. Utrecht: Mulier Instituut.

Schouten, F. (2015). *Tevredenheidsonderzoek Scheidsrechters: herhaalde meting 2015*. Tilburg: Buro7.

Samen naar een Veilig Sportklimaat/R2 (2014). *Theatervoorstelling Wel winnen hè!, Evaluatie theatertour*. Nieuwegein: Samen naar een Veilig Sportklimaat. (interne rapportage)

Tiessen-Raaphorst, A & K. Breedveld (2007). *Een gele kaart voor de sport: een quick scan naar wenselijke en onwenselijke praktijken in en rondom de breedtesport*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP).

Tiessen-Raaphorst, A., J. Lucassen, R. van den Dool & J. van Kalmthout (2008). *Weinig over de schreef: een onderzoek naar onwenselijk gedrag in de breedtesport*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP).

Tiessen-Raaphorst, A. & J. de Haan (2012) *Versterking data-infrastructuur sport*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP).

VWS (2013). *Kamerbrief over intensiveringsmaatregelen 'Naar een veiliger sportklimaat'*. Den Haag.

## Bijlage 1 - Bronnen

### Sportbonden

#### Bondenmonitor

De bondenmonitor 2015 is uitgevoerd door NOC\*NSF. De vragen die in 2012 gesteld zijn met betrekking tot het VSK-programma zijn in 2015 weer voorgelegd aan de sportbonden. Alle 76 in 2014 bij NOC\*NSF aangesloten bonden zijn uitgenodigd om de monitor digitaal in te vullen via het portaal Verdelen Middelen Sportagenda (VMS). De dataverzameling heeft plaatsgevonden in april/mei 2015. In totaal hebben 72 bonden deelgenomen, een respons van 95 procent. Van de 72 bonden nemen er 37 deel aan het VSK-programma. De resultaten van de vragen in het kader van de monitor Veilig Sportklimaat zijn nog niet elders gepubliceerd.

Informatie over de Bondenmonitor is te vinden op : <http://www.nocnsf.nl/monitoren/sportbonden-monitor-2013>

### Verenigingen

#### Verenigingspeiling VSK 2015

De Verenigingspeiling VSK 2015 is uitgevoerd door het Mulier Instituut. Voor de monitor Veilig Sportklimaat is een onderzoek uitgezet onder de verenigingen van het Verenigingspanel. Het Verenigingspanel bestaat momenteel uit bijna 2.000 verenigingen. Allerlei categorieën verenigingen (grootte, type sport, gespreid naar regio) zijn naar evenredigheid vertegenwoordigd. Daarmee is het panel representatief voor de georganiseerde breedtesport in Nederland.

De verenigingspeiling VSK 2015 is een herhaling van de meting in 2013. Het onderzoek is gebaseerd op eerdere onderzoeken onder verenigingen van het verenigingspanel op dit thema: 'Samen voor Sportiviteit en Respect' in 2011 en 'Weinig over de schreef' in 2008. De vraagstellingen zijn zoveel mogelijk identiek aan die in deze onderzoeken, zodat vergelijking tussen jaren mogelijk is. Aan de vragenlijst zijn in 2013 vragen toegevoegd afgestemd op de monitor Veilig Sportklimaat.

In totaal zijn 1.918 verenigingen uitgenodigd. De gegevens van 874 sportverenigingen zijn geanalyseerd, een respons van 46 procent. De dataverzameling heeft plaatsgevonden van 8 mei tot en met 2 juli 2015. Een tweetal verenigingen (sjoelen en fietsen) gaf expliciet aan dat de thematiek van de vragenlijst voor hun vereniging niet van toepassing of relevant is.

Om vergelijkbaarheid met voorgaande metingen bij het panel mogelijk te houden, zijn de gegevens gewogen naar aard van de sport (binnen-/buitensport) en naar soort sport (team-/ semi-individuele/individuele sport) en grootte. De resultaten van de verenigingspeiling VSK zijn nog niet elders gepubliceerd.

Informatie over het verenigingspanel en de verenigingsonderzoeken is te vinden op:

<http://www.mulierinstituut.nl/projecten/sportverenigingen-en-bonden/verenigingsmonitor-panel/>

#### Overige bronnen

- Monitor Samen voor Sportiviteit en Respect in 2011: onderzoek onder de Nederlandse sportverenigingen en de verenigingen van de elf sportbonden die deelnamen aan het programma Samen voor Sportiviteit en Respect (van Kalmthout en de Jong, 2012).

- Onderzoek naar (de aanpak van) onwenselijk gedrag binnen sportverenigingen in het kader van het Masterplan Arbitrage en het onderzoek 'Weinig over de schreef' in 2008 (Tiessen et al. 2008).

## Arbitrage

### Tevredenheidsmeting scheidsrechters/officials

De tevredenheidsmeting scheidsrechters/officials wordt in opdracht van NOC\*NSF uitgevoerd door Buro7. Aan de meting onder scheidsrechters en officials van bonden en verenigingen in 2013 en 2015 zijn vragen toegevoegd in het kader van de monitor Veilig Sportklimaat. Aan het onderzoek in 2015 doen in totaal achttien sportbonden mee. De dataverzameling heeft plaatsgevonden van 1 april tot en met 30 april 2015. In totaal zijn 30.000 scheidsrechters en officials van achttien bonden uitgenodigd om de vragenlijst digitaal in te vullen. Iedere sportbond afzonderlijk heeft per e-mail of brief de eigen scheidsrechters/officials uitgenodigd om de lijst in te vullen.

In 2015 hebben in totaal 6.571 scheidsrechters en officials de vragenlijst ingevuld, een respons van 22 procent. Voor de monitor Veilig Sportklimaat zijn de gegevens van 3.696 bondscheidsrechters van vijftien van de achttien sportbonden<sup>18</sup> geanalyseerd. Het bestand is gewogen naar de verdeling van bondscheidsrechters in 2013. Op deze manier is een zo homogeen mogelijke analysegroep gecreëerd en is vergelijkbaarheid met eerdere meting uit 2013 mogelijk.

De resultaten van de vragen uit 2015 in het kader van de monitor VSK zijn nog niet elders gepubliceerd. Informatie over de tevredenheidsmeting scheidsrechters/officials is te vinden op:

<http://www.nocnsf.nl/onderzoeksportbeleid>.

### Registratie weerbaarheid

De registratie van de weerbaarheid voor arbitrage in Regis is door bonden onvolledig gebeurd. Een aantal grote bonden geven de weerbaarheidstrainingen zelf of hebben dit reeds binnen reguliere opleidingen ingebed. Daarom is door de betreffende projectleider naar een andere methode gezocht om het aantal getrainde scheidsrechters/officials te meten. Bij het Tevredenheidsonderzoek Arbitrage 2015 is in 17 sporten ook de vraag gesteld of de scheidsrechter/official zich in weerbaarheid heeft geschoold. Op basis van dit onderzoek kan worden geconcludeerd dat van de 25.000 bondscheidsrechters bijna 30% aangeeft dit te hebben gedaan. Van de onderzochte groep verenigingsscheidsrechters (5 sporten) geeft 17% aan een weerbaarheidstraining te hebben gedaan. In totaal zouden ongeveer 16.000 scheidsrechters/officials in weerbaarheid zijn getraind (bron: projectleiding VSK, 2015).

### Overige bronnen

- Tevredenheidsmetingen onder scheidsrechters in 2009, 2011, 2013 en 2015 (Schouten, 2009, 2011, 2013 en 2015).

<sup>18</sup> Deelnemende bonden met responsaantal bondscheidsrechters: badminton (n=44), base- en softball (n=42), basketball (n=258), gymnastiek (n=425), handbal (n=224), hockey (n=262), judo (n=172), korfbal (n=569), paardensport (n=763), squash (n=8), tafeltennis (n=25), tennis (n=76), voetbal (n=433), waterpolo (n=278) en wielrennen (n=117).

## Bevolking

### VTO, Vrijetijdsomnibus

De Vrijetijdsomnibus (VTO) wordt uitgevoerd door het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP) en het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS). De omnibus bevat vragen over zowel cultuur- als sportparticipatie en stelt vragen over interesse, bezoek en beoefening van beide kernthema's. De vragenlijst is in overleg met vertegenwoordigers van de sport- en cultuursector en de ministeries van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) en VWS tot stand gekomen.

De eerste dataverzameling heeft plaatsgevonden van november 2012 tot en met februari 2013. De tweede dataverzameling vond plaats van november 2014 tot en met maart 2015.

De steekproef bestaat uit in Nederland wonende personen van 6 jaar of ouder, ingeschreven in de gemeentelijke basisadministratie. De steekproef is 'trapsgewijs' getrokken; eerst zijn willekeurig een aantal wijken/deelgemeenten geselecteerd, en vervolgens binnen deze wijken op basis van toeval personen. Alle geselecteerde personen zijn door middel van een brief verzocht deel te nemen aan het onderzoek. Kinderen van 6 tot 12 jaar zijn via de ouders/verzorgers benaderd. De ouders/verzorgers vullen namens het kind de vragenlijst in. Ook kinderen van 12 tot 16 jaar heeft het CBS via de ouders/verzorgers aangeschreven. Deze kinderen mochten in overleg met hun ouders de enquête zelf invullen. Personen vanaf 16 jaar en ouder zijn persoonlijk aangeschreven.

Het onderzoek startte met een bevraging via internet. Wanneer respondenten hier niet op reageerden, werden zij benaderd voor een face-to-face-interview. In zowel 2012 als 2014 hebben ruim drieduizend respondenten hebben de vragenlijst ingevuld, wat neerkomt op een respons van 59 procent, respectievelijk 55 procent. In het VTO is gebruik gemaakt van een split-half design. De ene helft van de respondenten begint met de vragen over sport; de andere helft met de vragen over cultuur.

Voor de monitor Veilig Sportklimaat zijn een aantal vragen uit VTO gebruikt. De vraagstelling en opzet van het onderzoek zijn niet vergelijkbaar met eerdere onderzoek op dit thema uitgevoerd door het SCP in 2008 (Tiessen-Raaphorst et al. 2008). De analyse van de gegevens uit VTO is op verzoek van het Mulier Instituut door het SCP uitgevoerd en is gebaseerd op de Nederlandse bevolking van 15 jaar en ouder. De resultaten van de vragen in het kader van de monitor Veilig Sportklimaat worden ook gepubliceerd in SCP publicaties en op [vzinfo.nl](http://vzinfo.nl). Informatie over de Vrijetijdsomnibus is te vinden op: [http://www.scp.nl/Onderzoek/Bronnen/Beknopte\\_onderzoeksbeschrijvingen/Vrijetijdsomnibus\\_VTO](http://www.scp.nl/Onderzoek/Bronnen/Beknopte_onderzoeksbeschrijvingen/Vrijetijdsomnibus_VTO)

### NOC\*NSF Sportdeelname Index

Middels de NOC\*NSF Sportdeelname Index wordt maandelijks de sportdeelname van de Nederlandse bevolking gemeten (5-80 jaar). De NOC\*NSF Sportdeelname Index bestaat uit vijf vaste vragen en één of meer variabele maandvragen. De Sportdeelname Index wordt uitgevoerd door GfK in opdracht van NOC\*NSF.

In het kader van de monitor Veilig Sportklimaat is een vragenlijst van twaalf vragen opgesteld, die in mei 2015 en september 2013 mee heeft gelopen met deze maandelijkse Sportdeelname Index. Voor dit kwantitatieve online onderzoek is gebruikgemaakt van het online panel van GfK (ConsumerJury).

De dataverzameling in 2015 heeft plaatsgevonden van dinsdag 2 juni tot en met dinsdag 9 juni 2015. In totaal zijn 5.900 respondenten uitgenodigd. Netto hebben 3.199 respondenten de vragenlijst ingevuld, een responspercentage van 54 procent.

De doelgroep van de vragenlijst in het kader van VSK bestaat uit Nederlandse bevolking van 15 tot 80 jaar. Om representativiteit ten opzichte van de Nederlandse bevolking te bewerkstelligen wordt gewogen naar leeftijd\*geslacht\*opleiding en op randtotaal van etniciteit. De gegevens zijn geanalyseerd door GfK.

De vraagstelling uit dit onderzoek is niet vergelijkbaar met die in eerdere onderzoeken naar wangedrag in de sport in het kader van de monitor Samen voor Sportiviteit en Respect (Van der Werff en van Kalmthout 2012). Voor die onderzoeken werd het veldwerk ook uitgevoerd bij het online panel van GfK en werden de data geanalyseerd door het Mulier Instituut.

Meer informatie over de NOC\*NSF Sportparticipatie Index is te vinden op:

<http://www.nocnsf.nl/sportdeelnameindex>.

### **Overige bronnen**

- Onderzoek naar de beeldvorming onder de bevolking omtrent onwenselijk gedrag in de sport en daarbuiten in 2007 (Tiessen et al. 2008).
- Monitor Samen voor Sportiviteit en Respect, onderzoek in 2010 en 2011 onder de Nederlandse bevolking naar beeldvorming omtrent het voorkomen van onwenselijk gedrag in de sport (Van der Werff en van Kalmthout 2012).

## **Registratie interventies VSK**

### **Regis**

Binnen VSK is Regis het registratiesysteem, waarin sportbonden op verenigingsniveau vastleggen wat er binnen het VSK-programma op verenigingsniveau is ondernomen.

Ten behoeve van VSK kunnen verenigingen zogenaamde interventies aanvragen bij hun sportbond en daardoor meedoen met het programma. Door middel van nauwgezette registratie van deze aanvragen in Regis, wordt gemeten hoeveel interventies worden afgenomen door verenigingen en sportbonden. In Regis zijn 31 verschillende VSK-interventies opgenomen, waaronder bijvoorbeeld de kernmodule Sportief besturen.

Voordat Regis in 2014 werd gelanceerd hebben de deelnemende sportbonden een aantal basisgegevens met betrekking tot hun verenigingen aangeleverd, indien deelnemend aan VSK inclusief informatie over de reeds ingezette VSK-interventies. De verenigingen zijn in Regis ingelezen, zodat een sportbond na het inloggen een lijst van alle aangesloten sportverenigingen tot zijn beschikking heeft. Vervolgens kan per vereniging worden aangegeven wanneer er een VSK-interventie is ingezet. De sportbond houdt bij welke interventies plaatsvinden en heeft met terugwerkende kracht geregistreerd welke interventies hebben plaatsgevonden voordat Regis in gebruik werd genomen.

Sportbonden zijn verantwoordelijk voor de registratie van de interventies op verenigingsniveau. Ook NOC\*NSF heeft een rol als het gaat om bijscholingen in het kader van VSK die door de Academie voor Sportkader (ASK)/NOC\*NSF georganiseerd worden. De ASK registreert deze interventies, veelal sporttak overstijgend, in een afzonderlijk systeem. In de VSK monitor 2015 worden deze gegevens gecombineerd,

maar is de bron wat betreft de door ASK georganiseerde interventies de ASK zelf (zie 'Academie voor Sportkader').

Inhoud van Regis

Binnen Regis staan drie metingen centraal:

1. Sportbonden registreren het aantal aangevraagde interventies per vereniging. Per aangevraagde interventie wordt op verenigingsniveau aangegeven of de interventie is ingezet. De bond houdt in de gaten of een interventie is ingezet en registreert zo snel mogelijk nadat duidelijk is dat de interventie is ingezet.
2. Bij registratie van een interventie op verenigingsniveau ontvangt de betreffende vereniging een 'sportiviteitsmeting', tenzij de sportbond er voor kiest de sportiviteitsmeting op dat moment (nog) niet uit te sturen. Vervolgens wordt de sportiviteitsmeting jaarlijks afgenomen bij en via de primaire contactpersoon van de vereniging. Hiermee kunnen mogelijke effecten van de implementatie van VSK-interventies gemeten worden.  
De sportiviteitsmeting betreft onderzoek door middel van een vragenlijst onder verenigingen die deelnemen aan het programma VSK, en is er op gericht om de activiteiten, de ervaringen en resultaten van deelnemende verenigingen gedurende het programma te kunnen volgen. Momenteel zijn er te weinig sportiviteitsmetingen door de bonden uitgestuurd (en door verenigingen ingevuld) om een goed beeld te kunnen schetsen van de ervaringen van verenigingen die deelnemen aan het VSK programma. Resultaten van de ingevulde sportiviteitsmetingen zullen verwerkt worden in de VSK Monitor 2016.
3. Vanuit Regis kunnen VSK-interventies geëvalueerd worden. Voor een aantal interventies staan evaluatieformulieren klaar, die na afloop van de interventie naar de verenigingen kunnen worden uitgestuurd. Deze resultaten kunnen worden meegenomen in de evaluatie van de interventies. Op het moment worden deze evaluaties niet/nauwelijks gebruikt, omdat het evalueren van interventies niet altijd scherp op het netvlies staat na inzet van een interventie en/of de mogelijkheden binnen Regis op dit moment nog beperkt zijn. De resultaten van de ingevulde evaluaties zijn dan ook niet meegenomen in de VSK Monitor van 2015. In de VSK Monitor van 2016 zullen evaluatiegegevens vanuit Regis beschikbaar zijn.

De resultaten van bovengenoemde metingen worden door middel van een 'analysetool' inzichtelijk gemaakt voor de sportbonden en NOC\*NSF. Op het moment zijn de registraties van interventies op verenigingsniveau beschikbaar. De resultaten van de sportiviteitsmetingen zijn beschikbaar in de analysetool op het moment dat de sportiviteitsmeting is uitgestuurd en ingevuld. Deze mogelijkheden worden in 2016 verder uitgebreid. Het doel van de analysetool is de bond inzicht verschaffen in hetgeen is geregistreerd en de resultaten van de sportiviteitsmetingen. Dit kan tot op verenigingsniveau, maar bijvoorbeeld ook op basis van plaats/provincie of ledenaantallen van verenigingen.

Na een opstartperiode wordt er steeds meer en nauwkeuriger geregistreerd in Regis. Inmiddels registreren 30 sportbonden (VSK bonden zijn verplicht) in het systeem. De bonden krijgen hulp van NOC\*NSF bij het registreren, onder meer in de vorm van een vraagbaak en workshops 'Registreren in Regis'. Veel bonden hebben op het moment van het verschijnen van deze rapportage hun inhaalslag voltooid. Dit wil zeggen dat zij ook alle producten die in het verleden zijn afgenomen in Regis hebben ingevoerd.

De VSK-monitor 2015 gaat uit van de registraties die beschikbaar zijn in Regis, aangevuld met de gegevens van ASK over verenigingstrajecten en bijscholingen. Deze twee databronnen zijn naast elkaar gelegd en gecombineerd (op verenigingsniveau), waarbij één of meer gevolgde verenigingstrajecten

en/of bijscholingen bij ASK zijn geteld als één interventie. Dit heeft geresulteerd in met name een hoger aantal verenigingen met één interventie ten opzichte van 2014. Het genoemde aantal VSK-verenigingen (minimaal 2 producten afgenomen) bestaat voor 95% uit verenigingen die op basis van Regis registraties al 2 of meer ingezette interventies hadden.

### **Academie voor Sportkader (ASK)**

De Academie voor Sportkader (ASK) maakt onderdeel uit van de unit Sportontwikkeling bij NOC\*NSF en is in 2006 voor en door sportbonden opgericht. Door de professionalisering van sport ontstond er een grotere behoefte aan beter en meer opgeleid sporttechnisch, bestuurlijk en arbitraal kader.

De ontwikkelagenda bevat de gezamenlijke activiteiten van bonden om kwaliteit en/of kwantiteit van sporttechnisch, arbitrerend en bestuurlijk kader te vergroten. Deze door de sportbonden jaarlijks vastgestelde agenda vormt de basis voor de activiteiten van de ASK.

Aangeboden verenigingstrajecten en bijscholingen voor trainers, coaches en arbitrage binnen VSK worden door een aantal bonden zelf georganiseerd. In dit geval registreren de betreffende sportbonden de verenigingstrajecten en/of bijscholingen in Regis. Deze trajecten en bijscholingen zijn echter ook af te nemen door verenigingen en kaderleden die dit niet zelf organiseren. In dat geval organiseert de ASK de trajecten en bijscholingen. Wanneer kaderleden en verenigingen hieraan deelnemen, wordt dit nauwkeurig geregistreerd door de ASK. Naast Regis is deze registratie van de ASK ook geraadpleegd om inzichtelijk te maken hoeveel verenigingen en kaderleden binnen het bereik van het VSK-programma vallen.



## Bijlage 2 – Brontabellen

### Hoofdstuk 2

**Tabel b2.1 In onderstaande lijst staan verschillende activiteiten die bonden beschikbaar kunnen hebben ter bevordering van sportief gedrag. Welke van de onderstaande activiteiten/producten heeft uw bond (beschikbaar voor betrokkenen) of zijn ingevoerd in de bond? (in absolute aantallen)**

	Een specifieke campagne (met flyers, posters, ambassadeurs)		Workshops, gesprekken met verenigingen		Actuele berichtgeving op website, social media, nieuwsbrief		We organiseren congressen/bijeenkomsten	
	2013	2015	2013	2015	2013	2015	2013	2015
Ja, dit doen we	1	9	4	9	4	13	1	9
We zijn van plan om dit te gaan doen/aan te bieden	1	5	1	5	2	7	3	21
Nee, dit doen we niet	22	19	19	19	18	13	20	3

Bronnen: NOC\*NSF/Buro7, Bonden peiling VSK, in Bondenmonitor 2012 (dataverzameling: okt. '13); NOC\*NSF Bonden peiling VSK, in Bondenmonitor 2015 (dataverzameling: april/mei '15)

**Tabel b2.2 Prioriteiten bonden richting verenigingen en leden, 'VSK' en 'Niet-VSK' 2013 en 2015 (gemiddelde score op een schaal van 1-12)**

	VSK bond		Niet VSK bond	
	2013	2015	2013	2015
Organisatie van competitie	7,6	8,0	7,4	9
Ondersteuning op verenigingsbeleid (vrijwilligers, jeugd, sponsoring, e.d.)	8,5	8,0	7,3	7,8
Aanbieden cursussen en/of opleidingen voor trainers en scheidsrechters	6,9	7,7	7,0	7,6
Goed presterend nationaal team	6,1	7,0	6,6	6,4
Bevorderen van sportief gedrag bij verenigingen/leden	6,1	6,9	5,7	5,3
Opstellen van duidelijke spelregels	6,2	6,8	6,5	6,8
Scouting en talentontwikkeling	6,4	6,6	5,9	5,7
Uitzenden van (top)sporters naar internationale wedstrijden	6,5	6,6	6,3	6,5
Organisatie van evenementen	7,6	5,6	7,4	7,8
Vermarkten van de sport (marketing, verkoop en uitzendrechten, etc.)	5,9	5,5	5,7	4,3
Bevorderen van samenwerking tussen verenigingen en lokale partners (gemeente, onderwijs, welzijn, etc.)	5,6	5,2	6,5	5,6
Realiseren van sportstimuleringsprojecten (Sportimpuls, buurtsportcoach etc.)	5,9	4,1	6,3	5,2

Bronnen: NOC\*NSF/Buro7, Bonden peiling VSK, in Bondenmonitor 2012 (dataverzameling: okt. '13); NOC\*NSF Bonden peiling VSK, in Bondenmonitor 2015 (dataverzameling: april/mei '15)

**Tabel b2.3 Bekendheid met het VSK-actieplan (percentage niet- VSK-bonden)**

	Niet-VSK-bonden	
	2013	2015
Bekend met het actieplan en zijn van plan om aan de slag te gaan	17	40
Bekend met het actieplan maar niet van plan om er mee aan de slag te gaan	83	49
VSK-programma is onbekend	0	11

Bronnen: NOC\*NSF/Buro7, Bonden peiling VSK, in Bondenmonitor 2012 (dataverzameling: okt. '13); NOC\*NSF Bonden peiling VSK, in Bondenmonitor 2015 (dataverzameling: april/mei '15)

**Tabel b2.4 Bekendheid met het nationaal actieplan Samen Naar een Veiliger Sportklimaat (VSK) (percentages)**

	Bondsscheidsrechters		Verenigingen		Nederlandse bevolking	
	2013	2015	2013	2015	2013	2015
Nee, ik heb nog nooit van het actieplan gehoord	45	40	55	55	81	82
Ja, maar ik ken het actieplan alleen van naam	47	49	39	36	18	16
Ja, ik ken het actieplan inhoudelijk	8	11	6	9	2	2

Bronnen: NOC\*NSF/Buro7, Scheidsrechters/officials peiling VSK, in Tevredenheidsmeting Scheidsrechters/officials 2013 en 2015 (dataverzameling: okt./nov. '13, april/mei '15)  
 Mulier Instituut, Verenigingspeiling VSK 2013/2015 (dataverzameling: sept./okt. '13, mei/juni '15)  
 NOC\*NSF/GFK, Sporterspeiling VSK, in NOC\*NSF Sportparticipatie Index September 2013 en juni 2015 (dataverzameling: sept. '13, juni '15)

**Tabel b2.5 Bekendheid met het nationaal actieplan Samen Naar een Veiliger Sportklimaat (VSK) 2015 (verdeling sporten, percentage verenigingen)**

	2015		Overige	
	Totaal	Voetbal	teamsporten	Andere sporten
Nee, ik heb nog nooit van het actieplan gehoord	55	48	41	60
Ja, maar ik ken het actieplan alleen van naam	36	40	37	34
Ja, ik ken het actieplan inhoudelijk	9	12	22	5

Mulier Instituut, Verenigingspeiling VSK 2015 (dataverzameling: mei/juni '15)

**Tabel b2.6 Noodzaak aandacht besteden aan en bewustzijn eigen rol in het bevorderen van een veilig sportklimaat (VSK) (Schaal 1 - 10, gemiddelden)**

	Bondsscheidsrechters		Verenigingen		Nederlandse bevolking	
	2013	2015	2013	2015	2013	2015
Noodzakelijk om aandacht te besteden aan het bevorderen van een veilig sportklimaat	8,1		7,8	8,1	7,8	7,6
ZELF verantwoordelijk zijn voor het bevorderen van een veilig sportklimaat	7,9	7,8	8,2	8,3	7,4	7,0
Mijn gedrag bevordert een veilig sportklimaat	8,0	8,0	8,0	8,0	7,5	7,2

Bronnen: NOC\*NSF/Buro7, Scheidsrechters/officials peiling VSK, in Tevredenheidsmeting Scheidsrechters/officials 2013 en 2015 (dataverzameling: okt./nov. '13, april/mei '15)  
 Mulier Instituut, Verenigingspeiling VSK 2013/2015 (dataverzameling: sept./okt. '13, mei/juni '15)  
 NOC\*NSF/GFK, Sporterspeiling VSK, in NOC\*NSF Sportparticipatie Index September 2013 en juni 2015 (dataverzameling: sept. '13, juni '15)

**Tabel b2.7 Bespreekbaar maken van clubregels en eventuele overtredingen daarvan met betrokkenen (leden, ouders, trainer) (percentage verenigingen, indien van toepassing)**

	Verenigingen				Voetbal	
	2008	2011	2013	2015	2013	2015
Bij vergaderingen	90	92	91	88	96	98
Tijdens trainingen & wedstrijden	91	88	89	87	94	94
Tijdens informatieavonden voor ouders, leden, supporters'	84	84	87	82	94	95
Langs 'de lijn'	81	79	79	77	89	95
In interne trainersopleidingen	82	76	85	83	90	90
In het clubblad	79	75	78	69	87	83
In contracten en taakbeschrijvingen van kaderleden	64	63	76	68	91	84
Op onze website	60	61	72	67	86	89
Bij een specifieke campagne op dit gebied	44	43	58	53	73	77

Bron: Mulier Instituut, Verenigingspeiling VSK 2013/2015 (dataverzameling: sept./okt. '13, mei/juni '15)

### Hoofdstuk 3

**Tabel b3.1 Op de hoogte zijn en gebruikmaken van hulpmiddelen die in de afgelopen jaren voor sportverenigingen zijn gemaakt (percentage verenigingen)**

	2015 Verenigingen op de hoogte van:	Verenigingen maken gebruik van:
Kent tenminste één hulpmiddel	80	
Gratis Verklaring Omtrent Gedrag (VOG) voor vrijwilligers van de vereniging	55	51*
Theatervoorstelling "Wel winnen hè!" Positief coachen	40	41
Bijscholingsmodulen voor trainers/coaches	34	49
Vertrouwenscontactpersoon bij bond	32	37
Besturen met een visie - de basis	28	52
Folders seksuele intimidatie in de sport van NOC*NSF	28	30
Ondersteuning vanuit de sportbond op clubarbitrage(plan)	25	47
Traject Sportief coachen	21	41
Coach de Coach (verenigingstraject)	21	29
Opleiding (basis of verkort) scheidsrechterscoach	20	46
Opleiding voor vertrouwenscontactpersoon binnen de vereniging	17	50
Participeren in de Week van de Scheidsrechter/campagne 'Onze Scheids. Mijn Held'	17	50
Kernmodule Sportief Besturen	16	34
Intake Veilig Sportklimaat voor verenigingen	14	40
Training 'Weerbaarheid' (training voor scheidsrechters/officials/verkeersregelaars)	14	24
Verenigingsbox	13	55
Ouder thema-avond: 'Lang leve de sportouder'	10	24
Begeleiding van scheidsrechters na een exces	10	40
Vertrouwenspunt Sport en poule vertrouwenspersonen/ adviseurs	9	27

Sportmasterz	8	57
Toolkit Beleid Seksuele Intimidatie voor sportverenigingen	7	38
Handreiking "homoacceptatie. Wat kan ik doen?"	3	20
Workshop "Homo-acceptatie in onze vereniging"	2	14
Anders, namelijk	2	74

Bron: Mulier Instituut, Verenigingspeiling VSK 2013/2015 (dataverzameling: sept./okt. '13, mei/juni '15)

\*Van de verenigingen die op de hoogte zijn van de VOG maakt 51 procent er gebruik van.

**Tabel b3.2 Gebruik van ondersteuning en/of materiaal aangereikt door organisaties zoals NOC\*NSF, NSA, sportbond, sportservice en dergelijke gericht op het voorkomen van ongewenste praktijken (percentage verenigingen)**

	Verenigingen				Voetbal	
	2008	2011	2013	2015	2013	2015
Geen activiteiten ondernomen	53	57	55	45	23	18
Nee, bij activiteiten geen gebruik gemaakt van deze hulp	36	33	34	34	52	47
Ja	11	10	12	20	25	35

Bron: Mulier Instituut, Verenigingspeiling VSK 2013/2015 (dataverzameling: sept./okt. '13, mei/juni '15)

**Tabel b3.3 Organisaties waarvan vereniging ondersteuning en advies heeft ontvangen (percentage verenigingen dat ondersteuning heeft ontvangen)**

	2008	Verenigingen			Voetbal	
		2011	2013	2015	2013	2015
Eigen sportbond	80	81	78	81	82	75
NOC*NSF	46	42	40	47	30	42
Sportservice binnen gemeente	15	26	32	27	36	45
Provinciale sportraad	13	6	4	4	0	3
NSA (NCSU/NKS/NCS)	9	0	0	1	0	1
Anders	6	18	14	8	12	14

Bron: Mulier Instituut, Verenigingspeiling VSK 2013/2015 (dataverzameling: sept./okt. '13, mei/juni '15)

**Tabel b3.4 Aanbod van de bond voor begeleiding bij geweld tegen een scheidsrechter/official (percentage bondsscheidsrechters)**

	Bondsscheidsrechters	
	2013	2015
Ja, via een vaste werkwijze of protocol	37	37
Ja, maar niet via een vaste werkwijze of protocol	9	8
Nee, mijn bond biedt op dit terrein geen begeleiding aan	7	6
Weet ik niet	47	49

Bronnen: NOC\*NSF/Buro7, Bonden peiling VSK, in Bondenmonitor 2012 (dataverzameling: okt. '13); NOC\*NSF Bonden peiling VSK, in Bondenmonitor 2015 (dataverzameling: april/mei '15)

**Tabel b3.5 Mentale weerbaarheid (percentage bondsscheidsrechters)**

	Bondsscheidsrechters	
	2013	2015
<b>Geschoold in mentale weerbaarheid</b>		
Ja, dat zat in mijn opleiding	17	17
Ja, ik heb een bijscholing gevolgd	16	20
Ja, dat zat in mijn opleiding en ik heb extra bijscholing gevolgd	4	5
Nee	54	49
Anders	9	9
<b>Behoefte aan meer scholing mentale weerbaarheid</b>		
Ja	32	30
Nee	68	70

Bron: NOC\*NSF/Buro7, Scheidsrechters/officials peiling VSK, in Tevredenheidsmeting Scheidsrechters/officials 2013 en 2015 (dataverzameling: okt./nov. '13, april/mei '15)

## Hoofdstuk 4

**Tabel b4.1 Verplicht spelregelbewijs of een spelregelcursus of -quiz beschikbaar voor betrokkenen of ingevoerd in de bond onder niet-VSK bonden (in absolute aantallen)**

	Een verplicht spelregelbewijs		Een spelregelcursus, spelregelquiz		Pre-match briefing of een vorm van overleg tussen arbitrage/jury/official en aanvoerders/begeleiders voorafgaand aan een wedstrijd	
	2013	2015	2013	2015	2013	2015
	Ja, dit doen we	4	4	7	11	9
We zijn van plan om dit te gaan doen/aan te bieden	0	28	1	15	0	2
Nee, dit doen we niet	20	1	16	7	15	17

Bronnen: NOC\*NSF/Buro7, Bonden peiling VSK, in Bondenmonitor 2012 (dataverzameling: okt. '13); NOC\*NSF Bonden peiling VSK, in Bondenmonitor 2015 (dataverzameling: april/mei '15)

**Tabel b4.2 Vormen van pre-match briefing ingevoerd in de vereniging (percentage verenigingen)**

	Verenigingen		Type sport 2015		Overig e sporten
	2013	2015	Voetbal	Andere teamsport en	
Voor aanvang wedstrijden is er overleg tussen arbitrage/officials en aanvoerders/begeleiders over de manier waarop we de wedstrijd ingaan gericht op sportiviteit en respect	37	36	45	41	31

Bron: Mulier Instituut, Verenigingspeiling VSK 2013/2015 (dataverzameling: sept./okt. '13, mei/juni '15)

**Tabel b4.3 Welk gedeelte van sporters/toeschouwers is bekend met de nieuwe regels? (scheidsrechters waarbij nieuwe spelregels zijn ingevoerd, percentage bondsscheidsrechters)**

	Spelregelkennis sporters		Spelregelkennis toeschouwers	
	2013	2015	2013	2015
(Bijna) allemaal	21	13	3	3
Het grootste gedeelte	32	30	13	9
Ongeveer de helft	16	22	19	18
Het kleinste gedeelte	17	20	27	29
(Bijna) geen enkele	10	10	27	29
Weet ik niet	5	5	11	13

Bron: NOC\*NSF/Buro7, Scheidsrechters/officials peiling VSK, in Tevredenheidsmeting Scheidsrechters/officials 2013 en 2015 (dataverzameling: okt./nov. '13, april/mei '15)

**Tabel b4.4 Wijzen waarop de vereniging specifiek aandacht besteedt aan het bevorderen van correct gedrag, vergelijking meting (ja-antwoorden indien van toepassing; percentage verenigingen)**

	Verenigingen				Voetbal	
	2008	2011	2013	2015	2013	2015
Leden moeten de spel/wedstrijdregels leren kennen (bijvoorbeeld via een spelregelcursus, spelregelbewijs)	70	63	58	67	34	79

Bron: Mulier Instituut, Verenigingspeiling VSK 2013/2015 (dataverzameling: sept./okt. '13, mei/juni '15)

**Tabel b4.5 Manieren waarop de vereniging aandacht besteedt aan het kennen van de spelregels (percentage verenigingen)**

	Verenigingen	
	2013	2015
Tijdens trainingen/lessen is er regelmatig aandacht voor de spelregels	52	50
Nieuwe leden wordt bij de eerste trainingen/lessen de spelregels aangeleerd	47	47
De spelregels zijn terug te vinden op de website	28	29
Bij overtreding wordt er aandacht aan besteedt	25	28
Er is regelmatig aandacht voor de spelregels in correspondentie naar leden (nieuwbrief, etc.)	22	21
Bijeenkomst(en) over spelregels (spelregels worden aangeleerd)	13	16
Spelregelquiz/spelregel spel	6	6
Spelregelbewijs voor leden	3	11
Anders	3	6
Niet	5	6
N.v.t.	17	10

Bron: Mulier Instituut, Verenigingspeiling VSK 2013/2015 (dataverzameling: sept./okt. '13, mei/juni '15)

**Tabel b4.6 Groepen waarop de spelregelbijeenkomsten, spelregelquiz, spelregelbewijs bij verenigingen gericht zijn (percentage verenigingen)**

	Bijeenkomsten over spelregels		Spelregelquiz/-spel		Spelregelbewijs voor leden	
	2013	2015	2013	2015	2013	2015
Nieuwe leden	66	62	33	48	70	42
Huidige leden	56	70	62	61	73	47
Specifiek met jeugdleden	31	43	56	58	15	61
Ouders van nieuwe jeugdleden	27	24	10	16	5	5
Ouders van huidige jeugdleden	25	27	25	15	5	2
Scheidsrechters	59	56	22	33	31	32
Trainers/coaches/(bege)leiders	49	52	28	35	24	22
(Overige) vrijwilligers	12	12	6	9	10	8
Juryleden	10	18	3	4	0	3
Toeschouwers	6	2	3	5	0	0
Anders	6	4	0	4	9	5

Bron: Mulier Instituut, Verenigingspeiling VSK 2013/2015 (dataverzameling: sept./okt. '13, mei/juni '15)

**Tabel b4.7 Wordt u als betrokkene in de sport spelregels geleerd bijvoorbeeld door een vereniging of door een spelregelquiz of- bewijs? (percentage sportbetrokken Nederlanders)**

	Sportbetrokken Nederlanders	
	2013*	2015
Ja	20	21
Nee	50	45
N.v.t./Weet ik niet	30	34

NOC\*NSF/GFK, Sporterspeiling VSK, in NOC\*NSF Sportparticipatie Index September 2013 en juni 2015 (dataverzameling: sept. '13, juni '15)

\*afwijkende vraagstelling in 2013 organiseert de sportvereniging waarbij u betrokken bent activiteiten om u/uw kinderen kennis te laten aken met spelregels van desbetreffende sport?

## Hoofdstuk 5

**Tabel b5.1 Vindt u gedragsregels nuttig? (verenigingen die huisregels, gedragsregels, afspraken op papier hebben, percentage verenigingen en percentage sport betrokken Nederlanders)**

	Verenigingen		Verenigingen Type sport 2015			Sport betrokken Nederlanders	
	2013	2015	Voetbal	Andere teamsp orten	Overi ge sport en	2013	2015
Ja, de sfeer is beter wanneer er gedragsregels zijn	52	52	36	50	56	40	41
Ja, maar helaas houdt niet iedereen zich aan de gedragsregels	26	27	52	26	23	44	38
Nee, de meeste mensen kennen de gedragsregels niet	7	6	9	6	5	4	5
Nee, mensen houden zich toch niet aan deze gedragsregels	0		1			2	1
Weet ik niet/geen mening	15	15	3	18	17	11	16

Bronnen: Mulier Instituut, Verenigingspeiling VSK 2013/2015 (dataverzameling: sept./okt. '13, mei/juni '15)  
NOC\*NSF/GFK, Sporterspeiling VSK, in NOC\*NSF Sportparticipatie Index September 2013 en juni 2015 (dataverzameling: sept. '13, juni '15)

**Tabel b5.2 Bent u bekend met de omgangs-, gedrags- of clubregels van uw vereniging of van de vereniging van uw kind?**

	Verenigingsleden	
	2013	2015
Ja, daar ben ik bekend mee	60	50
Ik weet dat er gedragsregels zijn, maar ik ken ze niet goed (genoeg)	15	19
Ik weet dat er gedragsregels zijn, maar ik ken ze niet	5	6
Er zijn geen gedragsregels	6	5
Weet ik niet	14	20

Bron: NOC\*NSF/GFK, Sporterspeiling VSK, in NOC\*NSF Sportparticipatie Index September 2013 en juni 2015 (dataverzameling: sept. '13, juni '15)

**Tabel b5.3 Aanwezige regelingen ten aanzien van (ongewenst) gedrag, vergelijking metingen (percentage verenigingen)**

	2008	Verenigingen			Voetbal	
		2011	2013	2015	2013	2015
Tenminste één van onderstaande regelingen aanwezig	74	82	85	87	95	94
Huisregels	52	59	64	68	83	79
Gedragsregels opgenomen in statuten en/of huishoudelijk reglement	40	42	52	53	58	54
Een gedragscode/gedragsregels	26	35	41	41	77	71
Een klachtenregeling	8	8	18	18	23	26
Een eigen tuchtreglement	6	8	10	11	23	25
Andere afspraken op papier over waarden en normen	10	8	10	12	19	19

Bron: Mulier Instituut, Verenigingspeiling VSK 2013/2015 (dataverzameling: sept./okt. '13, mei/juni '15)



**Tabel b5.4 Zijn er het afgelopen seizoen voor de sporten waar u bij betrokken bent nieuwe omgangs-, gedrags-, of clubregels ingevoerd?**

	Sportbetrokken Nederlanders
Ja	11
Nee	54
N.v.t./Weet ik niet	35

Bron: NOC\*NSF/GFK, Sporterspeiling VSK, in NOC\*NSF Sportparticipatie Index September 2013 en juni 2015 (dataverzameling: sept. '13, juni '15)

**Tabel b5.5 Manieren waarop de vereniging aandacht besteedt aan gedragsregels (verenigingen die huisregels, gedragsregels, afspraken op papier hebben, percentage verenigingen)**

	Verenigingen			Type sport 2015	
	2013	2015	Voetbal	Andere teamsporten	Overige sporten
We spreken onze leden er op aan	58	61	70	60	59
Nieuwe leden worden gewezen op de club-/gedragsregels	54	53	58	49	53
Regelmatig aandacht voor club-/gedragsregels in correspondentie naar de leden	35	33	54	40	27
De club-/gedragsregels hangen op de club	28	26	51	21	22
Alleen bij overtreding van de gedragsregels komt het ter sprake	26	24	20	27	24
We organiseren bijeenkomst(en) over gedragsregels	8	6	15	10	3
Anders	8	11	3	11	12

Bron: Mulier Instituut, Verenigingspeiling VSK 2013/2015 (dataverzameling: sept./okt. '13, mei/juni '15)

**Tabel b5.6 Groepen waarop bijeenkomsten over gedragsregels zijn gericht (verenigingen met bijeenkomsten, percentage verenigingen)**

	Verenigingen	
	2013	2015
Trainers/coaches/(bege)leiders	84	62
Huidige leden	78	74
Nieuwe leden	72	61
Ouders van huidige jeugdleden	64	53
Ouders van nieuwe jeugdleden	62	43
(Overige) vrijwilligers	42	35
Specifiek met jeugdleden	37	29
Scheidsrechters	32	16
Toeschouwers	21	11
Juryleden	7	2
Anders	7	5

Bron: Mulier Instituut, Verenigingspeiling VSK 2013/2015 (dataverzameling: sept./okt. '13, mei/juni '15)

## Hoofdstuk 6

**Tabel b6.1 Klacht of confrontatie met betrekking tot ongewenst gedrag bij of rondom sportactiviteiten van de vereniging in de afgelopen 12 maanden, vergelijking metingen (percentage verenigingen)**

	Verenigingen				Voetbal	
	2008	2011	2013	2015	2013	2015
Klachten gehad en geconfronteerd met ongewenst gedrag	50	52	49	56	81	94
Verbaal geweld (schelden, pesten, treiteren)	27	33	29	35	70	80
Vernieling of vandalisme	22	27	24	26	67	71
Pesten	*	*	22	22	44	55
Diefstal van persoonlijke eigendommen	18	20	17	20	50	51
Overlast (geluid, alcoholgebruik, tabaksrook, drugsgebruik)	5	18	17	23	37	52
Lichamelijk geweld (slaan, schoppen)	8	12	10	13	36	49
Gooien met materiaal	*	*	9	12	13	25
Discriminatie (vanwege geslacht, huidskleur, cultuur, homoseksualiteit)	3	6	6	8	17	21
Seksuele intimidatie	1	2	2	3	0	5
Bedreiging (met een wapen)	0	1	1	1	3	5

Bron: Mulier Instituut, Verenigingspeiling VSK 2013/2015 (dataverzameling: sept./okt. '13, mei/juni '15)

\*Niet gevraagd in 2008 en 2011

**Tabel b6.2 Frequentie onwenselijk gedrag in vereniging afgelopen twaalf maanden (percentage verenigingen 2015)**

	Vaker	Eenmalig	Nooit
Verbaal geweld (schelden, pesten, treiteren)	12	23	65
Vernieling of vandalisme	10	17	74
Pesten	7	16	78
Diefstal van persoonlijke eigendommen	5	15	80
Lichamelijk geweld (slaan, schoppen)	2	11	87
Geluidsoverlast	3	9	88
Overmatig alcoholgebruik	3	8	88
Gooien met materiaal	3	9	88
Overlast door tabaksrook	3	3	94
Vrouwonvriendelijk gedrag	1	4	95
Discriminatie vanwege huidskleur	1	2	97
Seksuele intimidatie		2	97
Discriminatie vanwege cultuur of religie	1	2	97
Overlast door drugsgebruik		2	98
Bedreiging (met een wapen)		1	99
Discriminatie vanwege homoseksualiteit			99

Bron: Mulier Instituut, Verenigingspeiling VSK 2015 (dataverzameling: mei/juni '15)

**Tabel b6.3 Mate waarin ongewenst gedrag van leden en/of kader voor de vereniging een actueel probleem vormt (percentage verenigingen)**

	Verenigingen				Voetbal	
	2008	2011	2013	2015	2013	2015
Totaal niet	43	47	46	48	10	10
Nauwelijks	54	50	51	49	78	80
Behoorlijk groot probleem	3	3	2	2	11	10

Bron: Mulier Instituut, Verenigingspeiling VSK 2013/2015 (dataverzameling: sept./okt. '13, mei/juni '15)

**Tabel b6.4 Al dan niet omvangrijker worden van de problematiek van ongewenst gedrag in de laatste jaren (percentage verenigingen)**

	Verenigingen				Voetbal	
	2008	2011	2013	2015	2013	2015
Nee, eerder afgenomen	17	14	14	11	17	22
Nee, voorgaande jaren geen probleem	52	57	75	75	45	42
Probleem is (veel) groter geworden	31	29	11	14	38	35

Bron: Mulier Instituut, Verenigingspeiling VSK 2013/2015 (dataverzameling: sept./okt. '13, mei/juni '15)

**Tabel b6.5 Heeft u zich de afgelopen twaalf maanden wel eens onveilig gevoeld in de sport? (percentage verenigingsbestuurders) *Het gaat hierom sociale veiligheid; de omgang met andere mensen, en niet de veiligheid gerelateerd aan beschermend materiaal en dergelijke.***

Gevoel van onveiligheid in de sport	Verenigingsbestuurders		Voetbalbestuurders	
	2013	2015	2013	2015
Nooit	90	93	72	77
Slechts een enkele keer	9	7	23	22
Regelmatig	1		4	
<b>Toe- of afname gevoel van sociale veiligheid afgelopen seizoenen</b>				
Toegenomen	4	3	11	6
Gelijk gebleven	78	86	77	82
Afgenomen	4	3	10	9
Weet niet	13	9	1	3

Bron: Mulier Instituut, Verenigingspeiling VSK 2013/2015 (dataverzameling: sept./okt. '13, mei/juni '15)

**Tabel b6.6 Hoe is de [...] in de vereniging? Geef een rapportcijfer van 1 t/m 10 (1 = zeer slecht en 10 = uitstekend) (percentage verenigingsbestuurders, indien van toepassing)**

	Verenigingen		Type sport 2015		
	2013	2015	Voetbal	Andere teamsporten	Overige sporten
Sfeer in de vereniging	8,1	8,2	8,0	8,3	8,3
Sfeer tijdens trainingen/lessen	8,1	8,2	7,9	8,1	8,3
Sociale veiligheid op uw vereniging	8,3	8,4	7,9	8,4	8,5
Sociale veiligheid tijdens wedstrijden of andere activiteiten met een competitief karakter	8	8,1	7,6	8,1	8,3
Sportiviteit in de omgang van sporters onderling	8	8,1	7,5	8,1	8,3

Bron: Mulier Instituut, Verenigingspeiling VSK 2013/2015 (dataverzameling: sept./okt. '13, mei/juni '15)

**Tabel b6.7 In de afgelopen twaalf maanden (ook als getuige) te maken gehad met onderstaande vormen van wangedrag (percentage bondsscheidsrechters)**

	Bondsscheidsrechters	
	2013	2015
Afgelopen 12 maanden geconfronteerd met vormen van wangedrag	65	64
Verbaal geweld (schelden, pesten, treiteren)	41	39
Geluidsoverlast	16	13
Lichamelijk geweld (slaan schoppen)	15	15
Overlast door tabaksrook	15	14
Met materiaal gooien	14	14
Pesten	13	12
Overlast door alcoholgebruik	13	13
Discriminatie vanwege huidskleur	11	10
Vernieling of vandalisme	11	10
Discriminatie vanwege cultuur of religie	10	10
Vrouwonvriendelijk gedrag	10	9
Diefstal van persoonlijke eigendommen	9	8
Discriminatie vanwege homoseksualiteit	4	4
Overlast door drugsgebruik	3	3
Seksuele intimidatie	3	3
Bedreiging (met een wapen)	1	2
Anders	1	2

Bron: NOC\*NSF/Buro7, Scheidsrechters/officials peiling VSK, in Tevredenheidsmeting Scheidsrechters/officials 2013 en 2015 (dataverzameling: okt./nov. '13, april/mei '15)

**Tabel b6.8 In de afgelopen twaalf maanden (ook als getuige) te maken gehad met onderstaande vormen van wangedrag (percentage bondsscheidsrechters)**

		Nooit	Eenmalig	Vaker
		2013	59	19
Verbaal geweld (schelden, pesten, treiteren)	2015	61	19	20
	2013	84	9	7
Geluidsoverlast	2015	87	7	6
	2013	85	5	10
Overlast door tabaksrook	2015	86	5	9
	2013	85	10	5
Lichamelijk geweld (slaan, schoppen)	2015	85	10	5
	2013	86	9	5
Gooien met materiaal	2015	86	9	5
	2013	87	6	7
Overmatig alcoholgebruik	2015	87	7	6
	2013	87	6	7
Pesten	2015	88	7	5
	2013	89	8	3
Vernieling of vandalisme	2015	90	7	3

Discriminatie vanwege huidskleur	2013	89	6	5
	2015	90	7	3
Discriminatie vanwege cultuur of religie	2013	90	5	5
	2015	90	6	4
Vrouwonvriendelijk gedrag	2013	90	6	4
	2015	91	6	3
Diefstal van persoonlijke eigendommen	2013	91	7	2
	2015	92	7	1
Discriminatie vanwege homoseksualiteit	2013	96	2	2
	2015	96	2	2
Seksuele intimidatie	2013	97	2	1
	2015	97	2	1
Overlast door drugsgebruik	2013	97	2	1
	2015	97	2	1
Bedreiging (met een wapen)	2013	99	1	0
	2015	98	2	0
Anders	2013	98	0	1
	2015	98	1	1

Bron: NOC\*NSF/Buro7, Scheidsrechters/officials peiling VSK, in Tevredenheidsmeting Scheidsrechters/officials 2013 en 2015 (dataverzameling: okt./nov. '13, april/mei '15)

**Tabel b6.9 Toe- of afname van gevoel van veiligheid<sup>1</sup> in de sport bij scheidsrechters in de afgelopen twaalf maanden (percentage bondsscheidsrechters)**

	Bondsscheidsrechters <sup>2</sup>	
	2013	2015
Toegenomen	7	7
Gelijk gebleven	74	75
Afgenomen	9	8
Weet ik niet	9	10

Bron: NOC\*NSF/Buro7, Scheidsrechters/officials peiling VSK, in Tevredenheidsmeting Scheidsrechters/officials 2013 en 2015 (dataverzameling: okt./nov. '13, april/mei '15)

<sup>1</sup> Het gaat hierom sociale veiligheid de omgang met andere mensen en niet de veiligheid gerelateerd aan beschermend materiaal en dergelijke.

<sup>2</sup> Scheidsrechters die meer dan 5 jaar scheidsrechter zijn.

**Tabel b6.10 Redenen voor toename van gevoel van sociale veiligheid (percentage bondsscheidsrechters)**

Toename gevoel sociale veiligheid	Bondsscheidsrechters	
	2013	2015
De sport is veiliger geworden	31	32
Ik ben zelf bekwaam geworden/heb meer zelfvertrouwen	44	46
Anders	25	22
<b>Afname sociale veiligheid</b>		
De sport is onveiliger geworden	49	44
Ik ben meer gaan twifelen aan mijn competenties	3	7
Anders	48	49

Bron: NOC\*NSF/Buro7, Scheidsrechters/officials peiling VSK, in Tevredenheidsmeting Scheidsrechters/officials 2013 en 2015 (dataverzameling: okt./nov. '13, april/mei '15)

**Tabel b6.11 Vormen van wangedrag in de sport waarmee sporters geconfronteerd werden in de afgelopen 12 maanden (percentage sporters)**

	2013	2015
Te maken gehad met wangedrag in de sport afgelopen 12 maanden	36	36
Verbaal geweld, zoals schelden, pesten, treiteren, intimidatie of bedreiging	28	28
Discriminatie of kwetsende opmerkingen vanwege sekse, cultuur of religie, huidskleur, homoseksualiteit of handicap	13	11
Lichamelijk geweld, zoals slaan of schoppen	13	14
Vernieling of vandalisme	11	10
Overlast door geluid, overmatig alcohol- of drugsgebruik of tabaksrook	10	9
Diefstal	9	9
Seksuele intimidatie	1	1

Bron: SCP/CBS, VTO '12 en '14

**Tabel b6.12 Afgelopen twaalf maanden (ook als getuige) te maken gehad met vormen van wangedrag in de sport (percentage bevolking en sporters (≥ 12 keer per jaar gesport))**

	Nederlandse		Sporters	
	Bevolking			
	2013	2015	2013	2015
Afgelopen 12 maanden geconfronteerd met wangedrag in de sport	37	36	44	42
Verbaal geweld (schelden, pesten, treiteren)	17	16	21	18
Geluidsoverlast	15	15	17	18
Vernieling of vandalisme	14	13	17	15
Overlast door tabaksrook	13	11	16	13
Pesten	12	10	14	11
Diefstal van persoonlijke eigendommen	11	10	13	13
Overlast door alcoholgebruik	11	8	13	10
Vrouwonvriendelijk gedrag	9	8	10	9
Discriminatie vanwege cultuur of religie	9	7	10	8
Gooien met materiaal	9	10	11	11
Discriminatie vanwege huidskleur	8	7	10	8
Lichamelijk geweld (slaan, schoppen)	8	8	9	9
Discriminatie vanwege homoseksualiteit	5	4	6	5
Seksuele intimidatie	5	4	5	4
Overlast door drugsgebruik	5	4	5	4
Bedreiging (met een wapen)	2	3	2	2

Bron: NOC\*NSF/GFK, Sporterspeiling VSK, in NOC\*NSF Sportparticipatie Index September 2013 en juni 2015 (dataverzameling: sept. '13, juni '15)

**Tabel b6.13 Ontwikkeling veiligheidsgevoel en agressie in de sport bij sporters (in procenten)**

		2013	2015
Op en rond sportwedstrijden voel ik me meestal veilig	(zeer) mee oneens/ neutraal	28	25
	(zeer) mee eens	72	75
Vindt u dat de laatste jaren grove en harde vormen van agressie in de sport zijn toegenomen of afgenomen?	(sterk) afgenomen/neutraal	33	25
	(sterk) toegenomen	67	75

Bron: SCP/CBS, VTO '12 en '14

**Tabel b6.14 Mate waarin Nederlandse burgers geconfronteerd werden met vormen van wangedrag in de sport (percentage bevolking)**

	Vaker	Eenmalig	Nooit
Verbaal geweld (schelden, pesten, treiteren)	8	9	84
Geluidsoverlast	7	8	85
Vernieling of vandalisme	5	8	87
Overlast door tabaksrook	7	4	89
Pesten	4	6	90
Gooien met materiaal	4	6	90
Diefstal van persoonlijke eigendommen	2	8	90
Overlast door alcoholgebruik	4	5	92
Vrouwonvriendelijk gedrag	3	5	92
Lichamelijk geweld (slaan, schoppen)	2	6	92
Discriminatie vanwege cultuur en religie	3	4	93
Discriminatie vanwege huidskleur	3	4	93
Overlast door drugsgebruik	2	3	96
Discriminatie vanwege homoseksualiteit	2	3	96
Seksuele intimidatie	1	2	96
Bedreigingen (met een wapen)	1	2	97

Bron: NOC\*NSF/GFK, Sporterspeiling VSK, in NOC\*NSF Sportparticipatie Index September 2013 en juni 2015 (dataverzameling: sept. '13, juni '15)

**Tabel b6.15 Toe- of afname van gevoel van sociale veiligheid in de sport bij Nederlandse bevolking in de afgelopen twaalf maanden (percentage)**

	<i>Sportbetrokken Nederlanders</i>		Verenigingssporters		Niet-verenigingssporters	
	2013	2015	2013	2015	2013	2015
Toegenomen	8	7	10	10	6	6
Gelijk gebleven	65	75	70	78	62	75
Afgenomen	13	5	10	4	15	5
Weet ik niet	15	13	10	8	17	15

Bron: NOC\*NSF/GFK, Sporterspeiling VSK, in NOC\*NSF Sportparticipatie Index September 2013 en juni 2015 (dataverzameling: sept. '13, juni '15)

## Hoofdstuk 7

**Tabel b7.1 Aanwezigheid excessenregistratie ter bevordering van sportief gedrag (in absolute aantallen)**

	Een overzicht van excessen die plaatsvinden (vorm van excessenregistratie)	
	2013	2015
Ja, dit doen we	8	13
We zijn van plan om dit te gaan doen/aan te bieden	1	3
Nee, dit doen we niet	15	17

Bronnen: NOC\*NSF/Buro7, Bonden peiling VSK, in Bondenmonitor 2012 (dataverzameling: okt. '13); NOC\*NSF Bonden peiling VSK, in Bondenmonitor 2015 (dataverzameling: april/mei '15)

**Tabel b7.2 Effectieve aanpak voor zwaar ongewenst gedrag (excessen) ontwikkeld en/of een (incidenten)protocol ingevoerd in de vereniging (percentage verenigingen)**

	Verenigingen		Type sport 2015		
	2013	2015	Voetbal	Andere Overige	
				teamsporten	sporten
Nee, is ook niet nodig	78	73	38	68	80
Nee, maar is wel nodig	4	5	12	3	4
Ja, een plan van aanpak voor zwaar ongewenst gedrag is in ontwikkeling	5	4	8	8	2
Ja, er is een protocol ingevoerd voor omgaan met zwaar ongewenst gedrag (excessen)	9	12	33	12	8
Anders	3	7	9	9	6

Bron: Mulier Instituut, Verenigingspeiling VSK 2013/2015 (dataverzameling: sept./okt. '13, mei/juni '15)

**Tabel b7.3 Gebruik van begeleiding door de bond bij het meemaken van agressie of geweld (bondsscheidsrechters met een aanbod voor begeleiding, percentage bondsscheidsrechters)**

	Bondsscheidsrechters	
	2013	2015
Niet van toepassing: ik heb geen agressie meegemaakt	76	80
Nee, ik heb daar ook geen behoefte aan	16	13
Nee, maar had dit wel wenselijk gevonden	4	3
Ja, ik heb hier gebruik van gemaakt	4	5

Bronnen: NOC\*NSF/Buro7, Bonden peiling VSK, in Bondenmonitor 2012 (dataverzameling: okt. '13); NOC\*NSF Bonden peiling VSK, in Bondenmonitor 2015 (dataverzameling: april/mei '15)

**Tabel b7.4 Wijzen waarop de vereniging specifiek aandacht besteedt aan het bevorderen van correct gedrag, vergelijking meting (ja-antwoorden indien van toepassing; percentage verenigingen)**

	Verenigingen				Voetbal	
	2008	2011	2013	2015	2013	2015
Er is een vertrouwens(contact)persoon benoemd	21	25	38	42	34	52

Bron: Mulier Instituut, Verenigingspeiling VSK 2013/2015 (dataverzameling: sept./okt. '13, mei/juni '15)  
Nb. 2008 en 2011 vraagstelling: er is vertrouwenspersoon benoemd voor het bespreken van seksuele intimidatie



**Tabel b7.5 Reactie op klachten van betrokkenen (percentage verenigingen met klachten)**

	Actie ondernomen		
	2011	2013	2015
Verbaal geweld (schelden, pesten, treiteren)	85	95	93
Pesten (*apart bevraagd in 2013)		95	95
Lichamelijk geweld (slaan, schoppen)	86	94	95
Vernieling of vandalisme	86	92	84
Overlast (geluid, tabaksrook, overmatig alcoholgebruik, drugsgebruik)	81	75	75
Diefstal van persoonlijke eigendommen	85	77	85
Discriminatie (sekse, religie, huidskleur, homoseksualiteit)	77	73	85
Seksuele intimidatie	89	90	96
Bedreiging (met een wapen)	*	*	*
Gooien met materiaal (*apart bevraagd in 2013)		96	93

Bron: Mulier Instituut, Verenigingspeiling VSK 2013/2015 (dataverzameling: sept./okt. '13, mei/juni '15)

**Tabel b7.6 U heeft aangegeven getuige te zijn geweest van bedreiging en/of lichamelijk geweld in de sport of dat u dit heeft meegemaakt. Op welke wijze is er toen gehandeld?**

	Volgens Nederlandse bevolking		Volgens Verenigingsbestuurders	
	2013	2015	2013	2015
Tenminste op één van de onderstaande wijzen gehandeld	88	89	94	95
Er is een waarschuwing gegeven aan daders/veroorzakers	30	24	25	33
Het gedrag is besproken met daders/veroorzakers en verantwoordelijken	29	27	62	62
Er is melding gemaakt bij de bond	20	12	11	8
Er is aangifte gedaan bij de politie	19	9	4	8
De betrokkenen zijn door de vereniging zelf direct geschorst	10	10	*	*
Er is een andere sanctie opgelegd	7	12	21	26
Anders	2	5	7	5

Bronnen: Mulier Instituut, Verenigingspeiling VSK 2013/2015 (dataverzameling: sept./okt. '13, mei/juni '15)  
NOC\*NSF/GFK, Sporterspeiling VSK, in NOC\*NSF Sportparticipatie Index September 2013 en juni 2015 (dataverzameling: sept. '13, juni '15)

**Tabel b7.7 Ondernomen actie naar aanleiding van wangedrag volgens sporters (getuige of meegemaakt), in procenten**

	2013	2015
Ja	55	57
Nee	27	26
Weet niet	18	17

Bron: SCP/CBS, VTO '12 en '14

**Tabel b7.8 Kunnen de bedoelde klachten en meldingen naar tevredenheid worden afgehandeld?**

	Verenigingen				Voetbal	
	2008	2011	2013	2015	2013	2015
Altijd	22	42	36	41	17	23
In de meeste gevallen wel	67	52	60	56	78	74
In de meeste gevallen niet	7	4	2	2	3	2
Zelden of nooit	3	2	3	2	2	1

Bron: Mulier Instituut, Verenigingspeiling VSK 2013/2015 (dataverzameling: sept./okt. '13, mei/juni '15)



## Bijlage 3 - Aangesloten organisaties bij ISR

### Overzichtsportorganisaties dat is aangesloten bij ISR (peildatum 1-9-2015)

Aangesloten bij ISR (55)	Niet aangesloten bonden bij ISR (21)
Aikido Nederland	American Football Bond Nederland
Algemene Nederlandse Sjoelbond	Bob en Slee Bond Nederland
Badminton Nederland	Koninklijke Nederlands Korfbal Verbond
Federatie Oosterse Gevechtkunsten	Koninklijke Nederlandsche Motorboot Club
Gehandicaptensport Nederland	Koninklijke Nederlandsche Roeibond
Holland Surfing Association	Koninklijke Nederlandsche Schaatsenrijders Bond
Judo Bond Nederland	Koninklijke Nederlandse Cricket Bond
Karate-Do Bond Nederland	Koninklijke Nederlandse Dam Bond
Knac Nationale Autosport Federatie	Koninklijke Nederlandse Hockey Bond
Koninklijke Nederlandsche Kegelbond	Koninklijke Nederlandse Lawn Tennis Bond
Koninklijke Nederlandsche Kolfbond	Koninklijke Nederlandse Schietsport Associatie
Koninklijke Nederlandse Algemene Schermbond	Koninklijke Nederlandse Voetbal Bond
Koninklijke Nederlandse Atletiek Unie	Koninklijke Nederlandse Zwembond
Koninklijke Nederlandse Baseball en Softball Bond	Nederlandse Bridge Bond
Koninklijke Nederlandse Biljartbond	Nederlandse Golf Federatie
Koninklijke Nederlandse Doven Sport Bond	Nederlandse Onderwatersport Bond
Koninklijke Nederlandse Gymnastiek Unie	Nederlandse Tafeltennis Bond
Koninklijke Nederlandse Hippische Sportfederatie	Nederlandse Volleybal Bond
Koninklijke Nederlandse Kaats Bond	Sportvisserij Nederland
Koninklijke Nederlandse Klim- en Bergsport Vereniging	Squash Bond Nederland
Koninklijke Nederlandse Krachtsport- en Fitnessbond	Watersportverbond
Koninklijke Nederlandse Motorrijders Vereniging	
Koninklijke Nederlandse Schaakbond	
Koninklijke Nederlandse Vereniging voor Luchtvaart	
Koninklijke Wandel Bond Nederland	
Koninklijke Nederlandse Wielren Unie	
Nederland Lacrosse	
Nederlands Handbal Verbond	
Nederlandse Algemene Danssport Bond	
Nederlandse Basketball Bond	
Nederlandse Beugel Bond	
Nederlandse Boks Bond	
Nederlandse Bowling Federatie	
Nederlandse Curling Bond	
Nederlandse Darts Bond	
Nederlandse Draken Boot Federatie	
Nederlandse Floorball en Unihockey Bond	
Nederlandse Frisbee Bond	
Nederlandse Go Bond	
Nederlandse Handboog Bond	
Nederlandse IJshockey Bond	
Nederlandse Indoor en Outdoor Bowls Bond	
Nederlandse Jeu de Boules Bond	
Nederlandse Klootschietbond	
Nederlandse Kruisboog Bond	
Nederlandse Minigolf Bond	
Nederlandse Rollersports en Bandy Bond	
Nederlandse Rugby Bond	
Nederlandse Ski Vereniging	
Nederlandse Toer Fiets Unie	
Nederlandse Triathlon Bond	
Nederlandse Waterski & Wakeboard Bond	
Reddingsbrigade Nederland	
Taekwondo Bond Nederland	
Vereniging Le Champion	

Bron: [www.instituutsportrechtspraak.nl](http://www.instituutsportrechtspraak.nl)



## Bijlage 4 - Overzicht input experts

### Overzicht input experts 2015

Naam	Organisatie	Functie
<b>Uitvoerend binnen VSK-programma</b>		
Ary Hordijk	NOC*NSF	Programmamanager VSK
Marijke Fleuren	EHF	Adviseur kernteam VSK
Henriët van der Weg	KNGU	Projectleider VSK
Frank van Barneveld	KNHB	Projectleider VSK
Simone van den Biggelaar	NBB	Projectleider VSK
Sjors Brouwer	KNVB	Projectleider VSK
Johan Vermeulen	Halt	Projectleider Veiligheidsanalyse
<b>Betrokken door vakgebied of functie</b>		
Pol Hinke	Centraal Orgaan Voetbal Scheidsrechters	Voorzitter
Jan Janssens	Hogeschool van Amsterdam	Lector
Johan Steenbergen	Kennispraktijk	Directeur/eigenaar
Paul van der Meer	NISB	Adviseur
Inge Claringbould	Universiteit Utrecht	Universitair hoofddocent
Monique van der Werf-Kooij	Ministerie van Veiligheid en Justitie	Projectleider High Impact Crimes
Bart Gaell	Gemeente Rotterdam	Projectleider Sport en Recreatie



Herculesplein 269 | 3584 AA Utrecht | Postbus 85445 | 3508 AK Utrecht  
T +31 (0)30 721 02 20 | [info@mulierinstituut.nl](mailto:info@mulierinstituut.nl) | [www.mulierinstituut.nl](http://www.mulierinstituut.nl)